



Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 19 снежня 1986 г. № 51 (3357) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

НЕЎМІРУЧАЯ ЛІРА ПАЭТА

Яркую і шматгранную літаратурную спадчыну: вершы і прозу, пераклады і крытычныя артыкулы, навуковыя даследаванні пакінуў нашчадкам Максім Багдановіч—паэт-грамадзянін, паэт-гуманіст, паэт-інтэрнацыяналіст. Урачысты вечар, прысвечаны 95-годдзю з дня нараджэння вялікага майстра слова, адбыўся 16 снежня ў мінскім ДOME літаратара. Тут сабраліся прадстаўнікі творчых саюзаў, прыхільнікі таленту паэта, студэнты.

Уступным словам вечар адкрыў народны паэт Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Максім Танк. Аб жыццёвым шляху Багдановіча, аб значэнні яго творчасці раскажаў доктар філалагічных навук М. Грынчык.

П. Макаль, Р. Барадулін, кампазітар Ю. Семяняк і іншыя прамойцы, якія выступілі на вечары, адзначалі, што гучная ліра М. Багдановіча паранейшаму застаецца крыніцай натхнення, прыкладам беззаветнага служэння Айчыне і народу.

БЕЛТА



ПОДЗВІГ, АПЕТЫ МАСТАЦТВАМ

Натхнёнай баладай аб подзвігу герояў абароны цытадэлі над Бугам паўстала перад наведвальнікамі выстаўка «Брэсцкая крэпасць у літаратуры і мастацтве», якая адкрылася ў адным з памяшканняў мемарыяла. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 400 кніг, альбомаў, твораў жывапісу і графікі, фатаздымкаў, тэатральных афіш, іншых матэрыялаў і дакументаў.

Першай публікацыяй аб гераічнай абароне крэпасці стаў нарыс М. Талчонава «Год назад у Брэсце», які паявіўся ў чэрвені 1942 года ў «Красной звезде». У хуткім часе пасля

вайны ў зборніку «Выбранае» быў надрукаваны верш Максіма Танка «Балада аб Брэсце». Усе наступныя гады савецкая літаратура і мастацтва пастаянна звярталіся да тэмы подзвігу абаронцаў крэпасці. Толькі Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя ЛКСМБ даў больш чым 900 спектакляў па п'есе К. Губарэвіча «Брэсцкая крэпасць». У цяперашняй экспазіцыі — зборнік п'ес драматурга, здымкі сцэн са спектакля.

Песняром подзвігу абаронцаў цытадэлі па праву называюць пісьменніка С. Смірнова. Доўгі час лічылася, што ўсе байцы гарнізона загінулі. Ён

жа адшукаў воінаў, якія засталіся жывымі, раскажаў аб іх жыцці і лёсе. У музеі мемарыяла захоўваецца асабісты архіў пісьменніка, дакументы, сабраныя ім за гады літаратурнай працы. На выстаўцы прадстаўлены інтэр'ер рабочага кабінета С. Смірнова, дакументы і фатаграфіі, перапіска з героямі.

«Калі гавораць аб мужнасці, успамінаюць Брэст», — гэтыя словы адкрываюць раздзел, прысвечаны творчасці К. Сіманова. Пісьменнік многа разоў звяртаўся да тэмы подзвігу абаронцаў крэпасці. У адной з вітрын — сцэнарый яго фільма «Бессмяротны гарнізон», іншыя творы з дароўнымі надпісамі.

На стэндах — тамы ўспамінаў «Гераічная абарона», «Буг у агні», кнігі ўдзельнікаў абароны цытадэлі П. Гаўрылава, С. Бабронка, Н. Іспалатава,

А. Раманава, іншых ветэранаў. Нямала складзена песень аб абаронцах цвярдзіні. У раздзеле «Брэсцкая крэпасць у музыцы» раскажваецца аб творчасці кампазітара К. Малчанава, чыя опера «Невядомы салдат» з поспехам ідзе ў радзе тэатраў краіны і за рубяжом. Тут жа партытура твора Г. Вагнера «Героям Брэста».

Шырока прадстаўлена ў экспазіцыі творчасць мастакоў і скульптараў з Масквы, Ленінграда, Мінска, Брэста. Каля ста графічных і жывапісных работ, прысвечаных легендарнай абароне, у тым ліку пяцьдзесят партрэтаў абаронцаў крэпасці, стварыў брэсцкі мастак П. Дурчын. У экспазіцыі — каталог персанальнай выстаўкі «Кіно і крэпасць», «Крэпасць у творах замежных пісьменнікаў».

П. СУСІКАЎ,
кар. БЕЛТА

УНУМАРЫ:

ПРАВІНЦЫЙ У ЛІТАРАТУРЫ НЕ БЫВАЕ

Справаздачу трымае
Гродзенскае аддзяленне
СП БССР

2—3

Новыя пераклады

Максіма ТАНКА
і Ніны МАЦЯШ

4, 14—15

Допытлівы
юнак спытае...

Нататкі крытыка
А. СІДАРЭВІЧА

5—7

«Замест заповіту»

і іншыя вершы
Дануты
БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВАЙ

8

ДЭБЮТ

Кароткія апавяданні

Алеся АТРУШКЕВІЧА

8—9

Працяг размовы
пра народны тэатр

11

ЯШЧЭ РАЗ ПРА ФЕСТИВАЛЬ

У рамках II Усесаюзнага фестывалю народнай творчасці, прысвечанага 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, у горадзе Ужгарадзе адбылася Усесаюзная творчая лабараторыя «Танцавальная культура народаў Украіны, Беларусі, Малдавіі».

З дакладамі «Сучасны стан і тэндэнцыі развіцця народнага харэаграфічнага мастацтва Беларусі», «Фальклор і самадзейнае танцавальнае мастацтва на матэрыяле Беларусі», «Беларуская інструментальная

музыка і яе выкарыстанне ў самадзейнай танцавальнай творчасці» выступілі загадчык аддзела харэаграфічнага мастацтва Рэспубліканскага навукова-метадычнага цэнтру народнай творчасці і культурна-асветнай работы Міністэрства культуры БССР М. Казенка, прафесар, дктар мастацтвазнаўства, загадчык кафедры харэаграфіі Мінскага інстытута культуры Ю. Чурко, дацэнт інстытута культуры А. Капілаў.

К. МІКАЛАЕНКА

У ДУХУ ПЕРАБУДОВЫ

У серыі «Рашэнні XXVII з'езда КПСС — баявая праграма партыі і народа», што выпускае выдавецтва «Беларусь», пабачыла свет чарговая кніга — «Духоўнае ўзвышэнне савецкага чалавека». Аўтар яе, дктар філасофскіх навук М. Тараткевіч, раскрывае тры палажэнні новай рэдакцыі Праграмы КПСС, у якіх гаворыцца аб удасканан-

ненні ідэалагічнай, ідэйна-выхаваўчай работы партыі на сучасным этапе, усебаковым развіцці асобы, фарміраванні высокіх маральных якасцей чалавека, разглядае пытанні пакарэння па далучэнні савецкіх людзей да розных відаў матэрыяльнай і духоўнай творчасці.

В. УСОЛЬЦАУ

ПРЫСВЕЧАНА ВЯЛІКАМУ КАСТРЫЧНІКУ

У пяты раз у Чачэрску прайшло свята паэзіі «Пяю маю Айчыну», арганізаванае Чачэрскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмай сумесна з праўленнем раённай арганізацыі кнігалюбаў. Сёлета яно прысвя-

чалася 70-годдзю Вялікага Кастрычніка. У мерапрыемствах прынялі ўдзел пісьменнікі В. Спрычан, Р. Яўсеў, Я. Крупенька.

А. МАШУЦІНА

НАДЗЁННАЯ РАЗМОВА

АДДЗЯЛЕННІ Саюза пісьменнікаў Беларусі, якія створаны ў абласных цэнтрах рэспублікі, у апошні час ажывілі сваю работу. Гэта можна сказаць і пра Гродзенскае аддзяленне. Чытанам добра вядомы імёны Д. Бічэль-Загнетавай, Ю. Голуба, А. Карпюка, А. Іверса, Г. Шутэні, М. Шаўчонак, П. Лісіцына, М. Дуксы, Г. Дзмітрыева, А. Руцкай і іншых, для каго пастаяннай прапайскай стала Гродзеншчына. Работе аддзялення, як мы паведамлялі ўжо, было прысвечана выязное пасяджэнне сакратарыята СП БССР.

Гаворку на пасяджэнні пачаў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Н. Гілевіч. Падкрэсліўшы, што сёння Гродзенскае абласное аддзяленне найбольш творча актыўнае, ён зазначыў, што літаратары вобласці маюць значны мастакоўскія набыткі, жывуць тымі праблемамі, якімі жыве ўся літаратура. Край багатых літаратурных традыцый, Гродзеншчына і цяпер мае аўтараў, творы якіх набылі шырокі грамадскі рэзананс, знаходзячы дарогу да чытача.

Ёсць паняцце правінцыяльнай літаратуры, працягваў Н. Гілевіч. Аднак яно ніколі і ні ў якім разе не звязана, ды і не можа звязвацца з месцам жыхарства пісьменніка. Важна не тое, дзе жыве літаратар — у сталіцы ці вобласці, у горадзе альбо вёсцы, важна, як піша ён, якія праблемы ўзнімае ў творах, над якімі пытаннямі паўсядзённасці задумваецца. Для сапраўднага пісьменніка будзе абразай, калі значнасць і вартасць яго набыткаў пачнуць ацэньваць са скідкай на правінцыяльнасць. У правінцыі, калі браць шырока, жылі М. Шолахаў, Ф. Абрамаў, А. Пысін. З правінцыяй звязаны лёсы В. Распуціна, В. Бялова, В. Астаф'ева, Д. Бічэль-Загнетавай, У. Калесніка...

Хачелася б, каб і гэтая гаворка, працягваў Н. Гілевіч, праходзіла без скідак на правінцыяльнасць. Толькі ў такім разе можна будзе правільна вызначыць набыткі гродзенскіх літаратараў, адчуць тое, што ў іх творчым жыцці з'яўляецца галоўным. Гэта асабліва важна для цяпер, калі грамадства,

у гэты савецкі народ выказваюць жаданне не мірыцца з няпраўдай і паўпраўдай у жыцці. Досыць хітрыць, досыць «дыпламатычна» усім, а пісьменнікам — тым больш. Зразумела, косныя сілы ёсць і ў рэдакцыях газет і часопісаў, і ў выдавецтвах. Аднак кожны пасапраўднаму мастацкі твор абавязкова знойдзе чытача. Сапраўдны талент не можа быць не заўважаны.

...Маладыя аўтары пачынаюць творчую дарогу звычайна

рэспублікі стаў выхад зборніка «Краю мой — Нёман», у якім прадстаўлена творчасць гродзенскіх аўтараў. Кніга гэтая выклікала зацікаўленую гаворку і на пасяджэнні. Пра вартасці і недахопы яе гаварыў Г. Шупенька. Падрабязна прааналізаваў зборнік Я. Лецка. На яго думку, трэба зрабіць усё для таго, каб неўзабаве ўбачылі свет чарговыя выпускі гэтага выдання. Тым больш, што ў кнізе, якая прыйшла да чытача, ёсць цікавыя творы.

краін — выпуск у абласных часопісах з перыядычнасцю неабавязкова раз у месяц, а раз у два месяцы, раз у квартал. Добра было б, каб у будучым такі часопіс з'явіўся і ў Гродне. Часопіс рэспубліканскі, але з мясцовай прапайскай. Ён бы і стаў тут дзейным сродкам культуры. А Вяцінскі гаварыў таксама аб неабходнасці больш аддаваць увагу тым пісьменнікам, якія па рознай прычыне «змаўкаюць».

Працягваючы думку іншых

ПРАВІНЦЫЙ У ЛІТАРАТУРЫ НЕ БЫВАЕ...

З выязнога пасяджэння сакратарыята праўлення Саюза пісьменнікаў БССР у Гродне

з перыядыкі, друкуючыся ў шматтыражных, раённых, гарадскіх і абласных газетах. Добра, калі рэдакцыі ідуць на сустрэчу ім, рэгулярна змяшчаюць спецыяльныя літаратурныя старонкі. Прынамсі, так робіць «Гродзенская праўда». Г. Шупенька выступіў з аглядам літстаронак газеты за апошнія тры гады. Адзначыўшы ўвагу рэдакцыі да аўтараў, якія спрабуюць свае сілы ў літаратуры, ён крытычна паставіўся да шмат чаго з надрукаванага. У першую чаргу Г. Шупенька выказаў прэтэнзіі да твораў прозы. Паколькі газета выходзіць на рускай мове, узнікае пытанне: на якой мове публікаваць апавяданні? Цяпер яны звычайна перакладаюцца на рускую мову. Але ж вершы даюцца ў арыгінале! Відаць, варты гэтаксама рабіць і з празаічнымі творамі.

Г. Шупенька падкрэсліў, што ўважліва ставіцца да таленту — значыць дбаць аб заўтрашнім дні літаратуры. Ёсць і на Гродзеншчыне тыя, на каго можна ўскладаць надзеі — паэты С. Валодзька і А. Жамойцін.

Значнай падзеяй у творчым жыцці не толькі вобласці, але і

Аглядальнік вылучыў паэзію Д. Бічэль-Загнетавай, яе ўспамін пра А. Цяжкага, вершы Ю. Голуба, М. Шаўчонак, А. Руцкай, А. Кавалюк і іншых паэтаў. Што тычыцца прозы, працягваў Я. Лецка, нельга не вылучыць А. Карпюка: тонкае адчуванне слова, дакладнае пранікненне ў характары. Жывыя дэталі, жыццёвасць вылучаюць апавяданне Л. Ялоўчык «Хлеб, дзед і я». Веданнем жыцця прывабліваюць таксама апавяданні Я. Кухты, П. Лісіцына. Цікавым атрымаўся і раздзел публіцыстыкі.

Пад паняцце сацыяльная справядлівасць падыходзіць і размяшчэнне ў рэспубліцы асяродкаў культуры, яе даброт, зазначаў член прэзідыума праўлення СП БССР А. Вяцінскі: Магчыма, калектыўны зборнік, пра які ідзе размова, усё ж і пэўнае дасягненне. Але, відаць, трэба задумацца: хто і як такія выданні чытае, як яны спрыяюць развіццю літаратуры. Заўважана ж, што большасць калектыўных зборнікаў залежваецца на паліцах кнігарань. Ёсць іншы шлях, больш плённы, шлях, падмацаваны вопытам некаторых сацыялістычных

прамоўцаў, што найпершым клопамі і абласной пісьменніцкай арганізацыі, і Саюза пісьменнікаў рэспублікі, і выдавецтваў павінна стаць маладая літаратура, Д. Бічэль-Загнетава закранула пытанне выпуску першых кніг. Цяпер склалася такое становішча, што маладыя аўтары выходзяць у «людзі» ў 30—35 гадоў. А што канкрэтна робіцца, каб дапамагчы ім? Магчыма, трэба выдаваць творы маладых больш аператыўна, аказваць ім неабходную ўвагу. Мы пачынаем забываць, што часам новае — гэта добра забытае старое. Сённяшнім вядомым літаратарам у адносінах да творчай моладзі трэба вучыцца многаму ў сваіх папярэднікаў. Неабходна клапаціцца і аб паляпшэнні жыллёвых умоў пісьменнікаў.

Склалася ненармальна моўная сітуацыя ў горадзе і вобласці, гаварыла далей паэтэса. Два тэатры — драматычны і лялечны — ў Гродне рускія, усе шматтыражкі, у тым ліку і універсітэцкая, выдаюцца на рускай мове. Хіба гэта можа спрыяць развіццю роднай літаратуры?

Д. Бічэль-Загнетава нагадала, што неўзабаве спаўняецца

«УВАГА! УПЕРШЫНЮ...»

Добра знаёмая слухачам перадача Беларускага радыё «Прэм'ера песні» набывае новае аблічча. У мінулы нядзелю яе выхад папярэднічалі дыктарскія анонсы: «Увага! Упершыню ў эфіры стэрэафонічная тэлерадыёпраграма «Прэм'ера песні». Так, гэты выпуск быў незвычайны: «Прэм'ера песні» перадавалася адначасова і па рэспубліканскім радыё і па тэлебачанні, жыхары Мінска і Мінскай вобласці маглі слухаць яе па каналах стэрэаважання. Да таго ж, у

эфір ішла «жывая» трансляцыя перадачы. Прадстаўлена была прэм'ера песні Ю. Семлянкі на вершы У. Карызны «Дом, дзе мы радзіліся» ў выкананні заслужанай артысткі БССР В. Пархоменка і Сімфанічнага аркестра Дзяржтэлерадыё БССР. Над перадачай, што вялася з вялікай студыі Дома радыё, працавалі Л. Палкоўнікава, Н. Сідзельнікава, Э. Мартэнс і інш. Як заўсёды, вяла «Прэм'еру песні» народная артыстка рэспублікі М. Захарэвіч.

С. ВЕТКА

«ЛІДЧАНКА» Ў БЕЛАСТОКУ

З паездкі ў Польшчу вярнуўся народны ансамбль песні і танца «Лідчанка». Самадзейныя артысты Лідскага гарадскога Дома культуры выступілі з канцэртамі перад жыхарамі Бела-стока, Бяла-Падляска і Хайнуўкі.

— З польскімі глядачамі мы сустрэліся як з добрымі старымі знаёмымі, — сказала карэспандэнту БЕЛТА балетмайстар ансамбля М. Лесагор. — Наш калектыў неаднаразова выступаў у братаў краіне. У час апошніх гастроляў мы паказалі новую праграму. Цёпла прынялі глядачы беларускія народныя песні, вакальна-харэаграфічную кампазіцыю «Акрамя канцэртаў,

адбыліся творчыя сустрэчы з польскімі самадзейнымі калектывамі.

Цесныя сувязі ў адпаведнасці з праграмай культурнага абмену паміж працоўнымі Гродзенскай вобласці і Белаастоцкага ваяводства ПНР падтрымліваюць многія іншыя мастацкія калектывы. У брацкую краіну неаднаразова вяртаўся народны ансамбль «Нёман», «Свіцязь», «Раніца». У сваю чаргу гродзенцы не раз апладзіравалі майстарства артыстаў ансамбля песні і танца «Курпэ зеленэ», іншым польскім калектывам.

ІНДЭ ЧАБ ІНТЭРЭС КАР. БЕЛТА

ЛАЎРЭАТЫ ЧАСОПІСА «БЕЛАРУСЬ»

Лаўрэатамі штогадовых прэмій часопіса «Беларусь», а таксама Літаратурнай прэміі калгаса імя Жалезніковіча за лепшыя публікацыі, што былі змешчаны ў 1986 годзе, сталі: П. Панчанка (нізка вершаў, № 4); Н. Гілевіч (публіцыстычныя артыкулы «Прабачце, а вам... не сорамна?» і «Каб людзьмі між людзей пачувацца», № 2 і № 7); У. Арлоў (апавяданне «Пакуль не згасла свечка», № 7); В. Палтаран (літаратурна-крытычны артыкул «Яго вялікасць жыццё», № 9); В. Жылін (фотарэпартаж «Жывая вада», № 9); Я. Будзінас (прэмія калгаса імя Жалезніковіча, нарыс «Тэхналогія і тэхналаг», № 2).

АБМЯРКОЎВАЮЦЬ БІБЛІЯТЭКАРЫ

У Быхаве адбыўся семінар дырэктараў цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм Магілёўскай вобласці на тэму «Вынікі работы бібліятэк за першы год дванацатай пяцігодкі і задачы па абслугоўванні чытачоў святле рашэння XXVII з'езда КПСС». Удзельнікі семінара залучалі шэраг дакладаў, прынялі ўдзел у пасяджэнні «круглага стала» «Перабудова бібліятэчнай справы і шляхі яе паляпшэння», прысутнічалі на занятках літаратурна-музычнага салона «Савецкая песня ў барацьбе за мір».

Н. КАНДРАЦЕНКА

150 гадоў з дня нараджэння К. Каліноўскага. Каму, як не гродзенцам, — а тут радзіма К. Каліноўскага, — у першую чаргу парупіцца, каб належным чынам адзначыць гэты юбілей? А юбілей Ф. Багушэвіча! Колькі гаворыцца пра дом у Кушылянах, а што з'роблена? Толькі страху на будынку накрылі. Кушыляны трэба ператварыць у месца, куды будуць ездзіць і хадзіць людзі, далучаючыся да нашай гістарычнай спадчыны, да нацыянальнай культуры.

На думку А. Пяткевіча, аддзяленне як быццам дапамагае маладым аўтарам, але многія з іх «топчуцца» на месцы. Відаць, час разабрацца, чаму так адбываецца. Аддзяленню неабходна больш уважліва ставіцца і да літаратурных аб'яднанняў, якія працуюць у раёнах. Няма сумнення, што зборнікі тыпу «Краю мой — Нёман» — патрэбны. Раз у тры, чатыры гады іх трэба выдаваць.

Намеснік старшыні камісіі СП БССР па рабоце з маладымі аўтарамі Г. Далідовіч расказаў пра яе работу: праводзяць выязныя пасяджэнні, абмяркоўваюцца рукапісы, прапануюцца выдавецтвам. Гаварыў Г. Далідовіч і пра часопіс «Малодосць», пра клопат рэдакцыі аб моладзі: амаль ў кожным нумары друкуюцца аўтары-дэбютанты — як паэты, так і празаікі. Некаторыя пачаткоўцы доўга не друкуюцца, бо нізка мастацкая вартасць іх твораў. Дарэчы, у зборніку «Краю мой — Нёман» значна мацнейшай выглядае паэзія, проза ж пераважае на рысавая, досыць павярхоўная.

Стандартнасць мыслення, стэрэатыпы губяць літаратуру, сказаў П. Лісіцын. На жаль, у многіх празаічных творах вельмі мала душэўнага цяпла. Вонкава героі як быццам заняты пошукамі справядлівасці, вырашаюць значныя маральныя праблемы. Але ці заўсёды гэта паказваецца на належным узроўні? Маральныя дэфармацыі, працягваў далей П. Лісіцын, што даюць аб сабе знаць у паводзінах некаторых людзей, не могуць не прымацца пад увагу і літаратурай. У сувязі з гэтым нельга абйсці праблему становага героя. Якім яму быць сёння?

3 «МАЛЫМІ» ГАСТРОЛЯМІ



не могуць пабачыць гэты арыгінальны твор з актуальным палітычным, антываенным падтэкстам. Фантастычны мюзікл «Ордэр на забойства» — на гастрольнай афішы ленинградцаў, якія завіталі ў Мінск з «малымі» гастролімі. У гэтыя ж дні госці паказваюць і вядомае нам тэатралізаванае шоу «Цяжка быць сяржантам» Д. Іванова і У. Трыфанова.

НАШ КАР.

Сцэна са спектакля «Ордэр на забойства».

Фота Ю. ІСТОМІНА.

Ленинградскі дзяржаўны тэатр музычнай камедыі гастралюваў у Мінску летам 1983 года. Сцэнічныя работы калектыву былі цёпла прыняты нашымі аматарамі музычна-тэатральнага мастацтва, высокая ацэнка крытыкай. Творчая пазіцыя галоўнага рэжысёра тэатра заслужанага дзяржаўнага мастацтва РСФСР У. Вараб'ева зацікавіла тады ўсіх, хто неабыймава да праблем развіцця жанраў традыцыйнай оперы і сучаснага мюзікла. Вядома ж, што па ініцыятыве гэтага рэжысёра ўпершыню ў гісторыі жанру музычнай камедыі былі ўвасоблены на ленинградскай сцэне вобразы твораў М. Шалахава, А. Чэхава, А. Сухаво-Кабыліна... Новыя мюзіклы ўвайшлі з часам у рэпертуар многіх тэатраў краіны.

У гутарцы з карэспандэнтам «Ліма» тры гады назад У. Вараб'еву называў тады яшчэ будучую работу — спектакль па матывах апавядання амерыканскага пісьменніка-фантаста Р. Шэлі «Ордэр на забойства» (лібрэта У. Вараб'ева і Б. Гершты, музыка з рэпертуару ансамбля «Бітлз»). Цяпер мінча-

3 ПОШТЫ «ЛІМА»

Снежань—месяц, калі Краіна Саветаў святкуе ўтварэнне СССР, святкуе дружбу людзей і народаў. Разам з усімі гэту падзею адзначаюць і школьнікі.

У сярэдняй школе № 1 г. Ізяслава, куды я, настаўнік з Беларусі, некалі трапіў воляю лёсу, працуе гурток, у якім вучні 5 «Б» класа вывучаюць беларускую мову. Вучацца чытаць і пісаць па-беларуску, знаёмяцца з лепшымі творамі беларускай літаратуры, вядуць сяброўскую перапіску са сваімі аднагодкамі — вучнямі Зана-

лі дуду». На змену ім зноў гучалі вершы Тараса Шаўчэнка і Максіма Танка, Лесі Українкі і Еўдакіі Лось, Івана Франка і Сяргея Панізіка, Платона Варанько і Канстанціна Буяло...

Люблю наш край — старонку гэту...
Люблю народ наш беларускі,
Хваціны ў зелены садок,
Залочаныя збожжам нівы,
Шум нашых галяў і лясцоў...

І ўжо ў віхуры «Лявоніх» кружачка юныя танцоры. Беларускаю «Лявоніху» змяняе ўкраінскі «Галак» — сапраўдны карагод дружбы!

Нас аб'яднала Леніна імя

ПРЭМ'ЕРА КНІГІ

У Слоніме прайшла прэм'ера кнігі «Краю мой — Нёман», выпушчанай выдавецтвам «Мастацкая літаратура». Са зборніка, які прадстаўляе літаратурную Гродзеншчыну, змалі пазнаёміцца чытачы з навукова-вытворчым камбінаце горада, на эксперыментальнай фабрыцы мэблі, у калгасе «Першае мая». Перад імі выступілі Ю. Голуб, А. Іверс,

В. Чэкін, Л. Цахун, Д. ЗІНГЕР

Прэм'ера кнігі Анатоля Ярохіна і Браніслава Зубкоўскага «Героямі не нараджаюцца», выпушчанай выдавецтвам «Юнацтва», не выпадкова адбылася ў Мінскім вучылішчы чыгуначнікаў. Дакументальная аповесць расказвае пра нароткі, але яркі жыццёвы шлях Героя Савецка-

га Саюза Мікалая Чэпіка, які да службы ў арміі працаваў на чыгунцы.

Пра подзвіг воіна-інтэрнацыяналіста, што загінуў у Афганістане, гаварылі А. Ярохін, рэдактар выдавецтва Я. Хвалей, сакратар камсамольскай арганізацыі Мінскай дыстанцыі пці Л. Камзолава — аднакласніца М. Чэпіка, афганскія студэнты, што навукаюцца ў Мінскім медыцынскім інстытуце.

Вяла сустрэчу бібліятэкар вучылішча Н. Сільчанка.

А. КМЕН

На думку прамоўцы, хадуль-насьць многіх персанажаў — бяда сучаснай літаратуры. Часта мусіць па-ранейшаму існаваць меркаванне, што толькі так званыя становаўчыя героі могуць выхоўваць і перавыхоўваць іншых. Але ў барацьбе, становіцца і адмоўнага і нараджаецца, пазнаецца ісціна. «Рабі па стандарту!» — гэтага павінны баяцца і асобныя пісьменнікі, і ўся літаратура ў цэлым.

Гісторык М. Ткачоў сказаў, што літаратура — магучае дрэва, карані якога заглыбляюцца ў гісторыю народа, нацыянальную глебу. Але дрэва гэтае засыхае, калі карані яго адчуваюць недахоп жывой вады. Такая «жывая вада» ў літаратуры — маладыя таленты. Ці ведаюць яны належным чынам жыццё? Усе бачаць ратунак у вёсцы, там шукаюць адказ на многія надзённыя пытанні. Але ж горад таксама нельга выкінуць з нашага жыцця. У ім жывуць тыя ж самыя людзі, што і ў вёсцы. А што для іх ёсць у горадзе? Знікае нацыянальная школа, звужаецца сфера ўжывання беларускай мовы. М. Ткачоў напамніў, што пісьменнікі, у першую чаргу маладыя, не могуць не маюць права не звяртацца да гістарычнай праблематыкі. Трэба прадаўжаць пачатае ўладзімірам Караткевічам і зараць не толькі ў сіваю мінуўшчыну, а і ў нядаўнюю, скажам, трыццатую гаду, дзе таксама шмат што патрабуе належнага мастакоўскага асэнсавання.

Сёння шмат гаварылася, што мала друкуюць маладых, пачаў сваё выступленне Ю. Голуб. Але нельга забываць, што колькасць не заўсёды пераходзіць у якасць. Толькі гэтым можна вытлумачыць той факт, што ў зборніку «Краю мой — Нёман» не ўсе аўтары прадстаўлены аднолькавай колькасцю твораў. Ды і няма патрэбы да гэтага імкнуцца. Сюсюканне з аўтарамі, патуранне ім ніколі карысці не давала. Праўда, нельга кідацца і ў іншую крайнасць — абыходзіць увагай тых, хто бярыцца за пера. У гэтым сэнсе трэба больш дапамагаць літаратурным аб'яднанням, што працуюць у раёнах, выяжджаць да мясцовых аўтараў не на дзень-два, а на тыдзень.

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР В. Зуёнак падкрэсліў, што сэнс утварэння абласных аддзяленняў Саюза пісьменнікаў якраз і заключаецца ў тым, каб яны былі своеасаблівай школай пошуку, падтрымкі і выхавання маладых аўтараў. Адсюль і пачынаецца канкрэтная работа з канкрэтным чалавекам, якая, на жаль, у аддзяленні пакуль што не вядзецца на належным узроўні. Нічога не змянілася пасля справаздачна-выбарнага сходу. Па-ранейшаму не абмяркоўваецца творчасць асобных аўтараў, слабая арганізацыйная работа. Шмат было закідаў у адрас «Гродзенскай правды», працягваюць прамоўца. Аднак нельга забываць, што ў газеты свая спецыфіка і, натуральна, што ў першую чаргу змяшчаюцца на яе старонках творы публіцыстычна-надзённыя.

Трыбунай маладых аўтараў павінна стаць газета, сказаў выкладчык Гродзенскага ўніверсітэта І. Жук. На жаль, яна пакуль не спраўляецца з гэтым. Ды і ці толькі абласная! Я сам балельшчык, сказаў І. Жук, з цікавасцю чытаю матэрыялы пра футбол у рэспубліканскім друку. Але хацелася б, каб з гэтай жа ўвагай ставіўся ён і да літаратурных праблем і спраў.

У. Шурпа з Гродна і П. Макаравіч з Ліды гаварылі, што маладыя аўтары не заўсёды знаходзяць належную падтрымку з боку выдавецкіх і рэдакцыйных работнікаў.

Загадчык аддзела культуры газеты «Гродзенская правда» А. Нідэр адзначыў, што ў рэдакцыйнай пошце вельмі шмат слабых твораў, асабліва вершаў. Газета ж робіць усё магчымае, каб літаратурныя старонкі выходзілі рэгулярна. Ён заклікаў пісьменнікаў вобласці выступаць у газеце з надзённым публіцыстычным словам.

Творчасць — працэс індывідуальны. Толькі сам аўтар адказны за тое, што і як ён піша. Калі сам нічога значнага не створыў, ніхто іншы за цябе гэта не зробіць, падкрэсліў сакратар абласнога аддзялення СП БССР А. Карпюк. У вобласці многае робіцца, каб дапамагчы тым, хто піша, асабліва маладым аўтарам. Так работа будзе праводзіцца і ў далейшым. Трэба спадзявацца,

сказаў А. Карпюк, што выйдзе чарговы зборнік, аналагічны сёлетняму «Краю мой — Нёман».

Пра літаратурнае жыццё вобласці гаварыў загадчык сектара друку, радыё і тэлебачання Гродзенскага абкома КПБ У. П. Амелька. Ён звярнуў увагу і на работу літаратурных аб'яднанняў, якія працуюць пры раённых газетах вобласці, зазначыў, што паведамліць абкому партыі, аб чым ішла размова на пасяджэнні.

Вынікі гаворкі на пасяджэнні падвёў Н. Гілевіч. Пытанні, якія абмеркаваны, зазначыў ён, сур'ёзныя, і гэта дае падставы меркаваць, што работа аддзялення будзе ўзнята на якасна новую ступень. Зразумела, грунтоўны, глыбокі і ўсебаковы аналіз творчасці літаратараў вобласці не дадзены — за адзін дзень зрабіць гэта проста немагчыма. Выданне кнігі «Краю мой — Нёман» удала, трэба такія зборнікі выдаваць і надалей. Аднак, безумоўна, патрабуе ўзмацнення якасць адбору матэрыялу. Не лішнімі будуць ілюстрацыі, краязнаўчыя публікацыі. Перспектыва выдання ў Гродне часопіса — неаблагая, але для гэтага неабходна рыхтаваць грунтоўную аснову. Хацелася б верыць, зазначыў Н. Гілевіч, што становіцца вырашэнца пытанне аб выданні абласной газеты на беларускай мове. Гэта датычыць і работы абласнога тэатра.

Н. Гілевіч падтрымаў прапанову абмяркоўваць на пасяджэннях аддзяленняў творчасць асобных літаратараў, гаварыў аб неабходнасці паліпшэння жыллёвых умоў пісьменнікаў, аб шырэйшым выхадзе гродзенскіх крытыкаў на рэспубліканскую арэну...

XXVII з'езд КПСС, сказаў Н. Гілевіч у заключэнне, абавязваў нас яшчэ больш баявіта служыць справе выхавання чалавека, справе развіцця роднай культуры.

Удзельнікі выязнага сакратарыята трымалі творчую спрэчку перад чытачамі, прынялі ўдзел у літаратурных вечарах, якія адбыліся ў Гродзенскім сельскагаспадарчым інстытуце і Гродзенскім дзяржаўным універсітэце.

Наш кар.

рачанскай школы Мядзельскага раёна, Доцішскай Воранаўскага раёна і іншымі; вялікую карысць у вывучэнні мовы Купалы і азнаямленні з жыццём братняй рэспублікі аказваюць дзеці газеты «Піянер Беларусі», «Чырвоная змена», «Літаратура і мастацтва», часопісы «Вясёлка», «Бярозка», «Беларусь»...

Да 64-ай гадавіны з дня ўтварэння Саюза ССР дзеці падрыхтавалі літаратурна-музычны ранішнік. Падрыхтаваць яго дапамог ім аўтар гэтых радкоў. І вось маляўнічая афіша ў вестыбюлі школы запрасіла ўсіх жадаючых на літаратурна-музычны ранішнік «Краіна Саветаў паўстала над светам». У афішы было пазначана: «Ранішнік будзе на беларускай мове».

Ранішнік адбываўся ў нядзелю, таму сабралася ў актавай зале гэтулькі людзей, што яблыку не было дзе ўпасці. Прышлі не толькі вучні, іх бацькі і настаўнікі з нашай «адзінкі», але і з суседняй, 5-ай школы. «Сардэчна запрашаем! Ласкава просімо!» — запрашалі на беларускай і ўкраінскай мовах ляд ўвахода ў актавую залу вядучыя ранішніка Таяя Кандрашова і Юрась Цысарук.

У святочным афармленні сцэна: у глыбіні — партрэты Уладзіміра Ільіча Леніна, а таксама слаўных сыноў беларускай і ўкраінскага народаў Янкі Купалы і Тараса Шаўчэнка, сцяг СССР, усіх саюзных рэспублік. І вось ужо Таяя і Юра на сцэне. У прычхлую залу паліліся словы народнага паэта Беларусі Якуба Коласа:

Краіна Саветаў
Паўстала над светам,
Як новае сонца зямлі...

Гучаць у запісе Дзяржаўныя гімны СССР, Украінскай і Беларускай ССР. Пачынаецца літаратурна-музычны мантаж Гучыць верш Янкі Купалы «Украіна»:

Украіна! Табе вораг
Ніякі не страшан, —
Сцяг твой роўны паміж роўных
У Саюзе нашым.

І вось гучаць радкі як бы ў адказ: дзеці чытаюць верш Максіма Рыльскага «На братняй зямлі», які ён прысвяціў беларускім сябрам:

...Жывіце ў песні Украінскай
Край, дзе глядзяцца жураўлі,
Краса адноўленага Мінска
І наша дружба на зямлі.

На сцэну з баянам у руках падмаецца выкладчык музыкі і спеваў школы Я. Саўчук. Гучаць песні «Піянеры Беларусі», «Саўка ды Грышка ладзі-

Не забыліся ўкраінскія дзеці і пра Кандрата Крапіву — 90-годдзе якога шырока адзначалася ў гэтым годзе не толькі на Беларусі, а і ў нас, на Украіне. Яны паказалі прысутным інсцэніроўку яго байкі «Сава, асёл ды сонца».

Узяўшыся за рукі, дзеці спяваюць «Широка страна моя родная». Прысутныя ў зале падхапілі словы песні, і ўсе галасы зліліся ў адзіны магутны голас.

Ранішнік скончыўся, але ніхто не спяшаецца разыходзіцца. Гучыць музыка, спяваюць славуція «Песняры». Я вырашыў паразмаўляць з тымі, хто быў і на сцэне, і ў зале: з арганізатарамі і выканаўцамі ранішніка, іх слухачамі.

Першае слова бацькам.
— Ніколі не думала, што так можна цікава і змястоўна правесці гэты дзве гадзіны. Паболей трэба такіх мерапрыемстваў. Беларускае мова — прыгожая мова, зразумелая, — сказала Л. Кандрашова.

А Г. Цысарук дадала:

— Раней я сумнявалася, ці патрэбны Юрасю гурток беларускай мовы, але калі сёння ўбачыла на свае вочы гэты чуд, то ўсе мае сумненні развеяліся. Цяпер папрашу, каб ён і мяне навучыў чытаць па-беларуску.

Настаўніца з 5-ай школы:

— Калі каледжанка з вашай школы мне сказала, што будзе «беларускі ранішнік», я спачатку здзівілася: «А хто прыязджае да вас з Беларусі?». Яна сказала: «Ніхто не прыязджае, дзеці яго будуць ставіць». Мяне ўзяла цікаўнасць: а што ж у іх атрымаецца? Скажу проста: «Малайцы!»

Да мяне пасля ранішніка падышло і трое беларусаў-пенсінераў. Яны моцна, у знак падзякі, паціскалі рукі мне, дзецям. Воляю лёсу яны даўно пакінулі Беларусь, але туга на родным слове жыве ў іх сэрцах і сёння.

Ну, а як мае «артысты»? За ўсіх выказалася Таяя Кандрашова:

— Спачатку крыху баяліся, надта многа людзей было ў зале, але потым, калі ўбачылі па тварах, што людзям падабаецца, хваляванне знікла. Мы таксама атрымалі асалоду і задавальненне ад таго, што рабілі на сцэне.

Ігар Панічаў:

— А давайце летам паедзем у Беларусь, каб усё, аб чым мы расказвалі ў вершах, пелі ў песнях, пабачыць сваімі вачамі!

Пятрусь КАПЧЫК,
выкладчык рускай мовы і літаратуры
г. Ізяслаў
Хмяльніцкай вобл.

НАГАДАЕМ: у нумары «ЛіМа» за 19 верасня былі надрукаваны пісьмо віцэ-канцлера Ф. Сіўко «Прашу вызваліць» і каментарый да яго («Закон і вокол закона»). Публікацыя выклікала шмат чытацкіх водгукаў, аўтары якіх аднадушна пагадзіліся, што ўзнята даўно наслелы пытанне, закрануты вельмі важны бок стану адукацыі ў рэспубліцы. Частка гэтай пошты была змешчана на старонках газеты (нумары за 24 і 31 кастрычніка), частка цытавалася ў рэдакцыйным аглядзе

Міністэрства асветы на дыскусію «Закон і вокол закона». У артыкулах і ў водгуках чытачоў — жывыя словы, якія ідуць ад неспакойнага сэрца, а ў такім званым «адказе» — набор агульных, ні да чаго не абавязваючых фраз ды спробы замазаць вастрыню праблемы.

У некаторых пісьмах ёсць спроба зазірнуць у гісторыю пытання, прыдырыць яго генезіс, паказаць на канкрэтныя віноўнікаў. «Мне добра памятаецца, як пачыналася «вызваленне», — піша адна са старэйшых настаўніц беларускай мовы і літаратуры г. Мінска Л. І. Камоцкая. — Пачыналася яно неўзабаве пасля вайны. Некаторым здавалася, што калі іх

значыў, што «за перыяд паміж 1965 і 1972 навучальнымі гадамі колькасць навучэнцаў Беларускай школы паменшылася на 14 працэнтаў... За гэты час колькасць дзяцей у школах з навучаннем на мове карэннага насельніцтва павялічылася ва Узбекістане на 65 працэнтаў, Арменіі — 28 працэнтаў, Літве — 13 працэнтаў...» Вучоныя з'яўляюцца пытанне і аб тым, на чый вiне адбываўся ў нас гэты адмоўны працэс. «З-за недастаткова глыбокага разумення сутнасці лінгвістычнай палітыкі ў галіне роднай адукацыі, — гаварыў

шай і сярэдняй адукацыі. Аказы іх ужо даўно дадзены справамі... У «Асноўных напрамках перабудовы вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў краіне» ставіцца задача: «Разгарнуць падрыхтоўку педагогаў-выхавальцаў з веданнем замежнай мовы для дашкольных устаноў». Замежнай! Значыць, нямецкую мову будучы вучыць ужо з трох год. А беларускую, як паведамляе намеснік міністра, толькі з трэцяга класа...»

Што датычыць тлумачэння намесніка міністра тав. Кругля М. М., быццам «сярод вучняў, якія вызвалены ад вывучэння беларускай мовы, пераважаюць дзеці ваеннаслужачых і прыбываючыя з іншых саюзных рэспублік вучні старэйшых класаў», дык яно таксама, на жаль, далёка ад праўды. Вядома, пры жаданні можна лічыць адпаведным званню маёра ці палкоўніка пасады начальніка планава-фінансавана аддзела пэўнага міністэрства, загадчыка магазіна, намесніка дырэктара ВА, выкладчыка педагагічнага інстытута, загадчыка кафедры БДУ і яшчэ сотні загадчыкаў, выкладчыкаў, начальнікаў, якія вызвалілі сваіх дзетак ад вывучэння беларускай мовы (не будзем з мекавання далікатнасці называць іх прозвішчы, ды ўсіх, дарэчы, і не назавеш, бо яны ёсць не толькі ў Мінску, а ў кожным горадзе і гарадскім пасёлку). Аналіз таго, дзе і колькі вучняў вызвалены, міністэрства не рабіла. Цяжка зразумець, чаму па графе вайскоўцы праходзіць супрацоўнікі міліцыі і пажарнай аховы, прозвішчамі якіх стракаець спісы бацькоў-вызваліцеляў. Вызвалілі сваіх дзетак і тыя асобы, хто, па словах тав. М. М. Кругля, «праводзіць растлумачальную і выхавальчую работу з бацькамі» супраць вызвалення. Напрыклад: дырэктар школы № 120 І. Л. Элмелах, дырэктар школы № 122 Т. М. Сумчэня, супрацоўнік Рэспубліканскага інстытута ўдасканалення настаўнікаў У. Т. Кабуш, загадчык Рэспубліканскага метадычнага кабінета Міністэрства асветы БССР Б. І. Шабановіч, загадчык аддзела народнай асветы Заводскага раёна Мінска В. В. Ясенёў... Ім «несть числа, калі мець на ўвазе ўсю сістэму органаў асветы, апарат міністэрства, школы, штаты работнікаў рана гарана, абласна рэспублікі. Цікава, на якіх падставах карыстаюцца яны прывілеяй, якой удастоены вайскоўцы? І яшчэ адно пытанне: ці ведаюць кіраўнікі міністэрства, што такое робіцца ў асяроддзі работнікаў асветы?

Нягледзячы на скепіс некаторых чытачоў, рэдакцыя яшчэ раз выказвае спадзяванне, што Міністэрства асветы БССР больш уважліва паставіцца да ўзнятай на старонках газеты праблемы, да тых прапаноў, якія прагучалі ў чытацкай пошце «ЛіМа» і накіраваны на карэннае паляпшэнне стану выкладання беларускай мовы ў школе і школьнага навучання на ёй.

На нядаўнім пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў РСФСР вядомы рускі паэт, сакратар праўлення Мікалай Дарызо зазначыў: «Нас не можа не хваляваць праблема нацыянальных моў, без якіх няма ні мінулага, ні сучаснасці, ні будучыні ў кожнай культуры. Мы павінны ўсяляк садзейнічаць узмацненню магутнасці нацыянальных моў, пачынаючы са школьнай парты...» (падкрэслена мной. — К. Т.). «Пачынаючы са школьнай парты...» Гэтыя своеасабыя словы, сказаныя на форуме прадстаўнікоў шматнацыянальнай літаратуры Расіі, маюць самае непасрэднае дачыненне да тэмы нашай размовы, мы звяртаем на іх увагу кіраўнікоў нашага Міністэрства асветы.

Кастусь ТАРАСАЎ

Міністэрства прыслала адказ...

(нумар «ЛіМа» за 14 лістапада).

Як чытач памятае, побач з аглядам быў змешчаны і адказ Міністэрства асветы БССР. Адказ, якога, скажам прама, магло б і не быць — калі мець на ўвазе карысць для справы.

Праблема вывучэння беларускай мовы і навучання на ёй узнікла не сёння, і нават не ўчора, як і многія іншыя пытанні сённяшняга культурнага і ідэалагічнага жыцця краіны. І было б найўна думаць, што магчыма адным махам вырашыць яе. Але ўсё ж мы чакалі, што ў адказе нашага галоўнага ведамства асветы прагучыць хоць бы спроба зразумець тое, пра што ідзе размова, што непакоіць людзей, зацікаўлена і крытычна паглядаець на становішча спраў, як таго патрабуюць наша сучаснае грамадскае жыццё, дакументы XXVII з'езда, з трыбуны якога гаварылася аб неабходнасці больш рэалістычнага і глыбокага падыходу да вырашэння наслелых задач у розных сферах жыцця.

На жаль, такога падыходу адказ міністэрства, падпісаны намеснікам міністра тав. М. М. Круглем, не засведчыў. Ён складзены па старых, узятых з учарашняга архіва рэцэптах: па гучанні архімажорнага, па змесце аб'якаемага, агульнага, набіўшыя ўсім аскаміну словы — «палепшэнне... паглыбленне... павышэнне». У наяўнасці не дух, а літара справы, імкненне прадставіць становішча ў ружовым святле, загіпнатызаваць, закаляхаць грамадскую думку. «Закаляхава, закаляхаваю», — як спяваецца ў папулярнай песні.

Зразумела, што такі, не з'арыентаваны на асэнсаванне праблемы, на канструктыўныя дзелавыя захады адказ выклікаў адпаведную рэакцыю чытачоў. «Адказ Міністэрства асветы, — піша пісьменнік і літаратуразнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Адам Мальдзіс, — гэта не дзелавое, прыцыповае рэагаванне на крытыку, а звычайная бюракратычная адпіска. Няўжо ў Міністэрстве асветы не ўраўноўваюць, што такія метады супярэчаць духу нашага часу?» «Адказ Міністэрства асветы, — дае сваю ацэнку інжынер-канструктар А. Рудабелец з г. Мазы, — нагадвае добра вядомую песню «Всё хорошо, прекрасная маркиза». Хоць справы ў школе далёкія ад такіх бадзёрых песняў. «Калі мы пазнаёмліся з нумарам «ЛіМа» за 14 лістапада, — піша рабочая сямя Атамановічаў з Мінска, — першыя нашы пачуцці былі здзіўленне і абурэнне. Адказ Міністэрства асветы — гэта адпіска. Міністэрства асветы БССР яшчэ не стала на рэйкі перабудовы. Дзе канструктыўнасць у падыходзе да вырашэння азначаных дыскусій пытанняў? Дзе аб'ектыўнае прызнанне праблем, якія стаяць перад школай?» «Калі б стварылі навуку бюракраталогію, — заўважае чытач А. Аблажэй, — то для практычных заняткаў мог бы выдатна паслужыць адказ

сын ці дачка будучы вызвалены ад вывучэння беларускай мовы, то будучы лепш вучыцца. Да таго ж у той час трэба было трымаць кожны год экзамен па беларускай мове і літаратуры. Вось і пачаліся «вызваленчыя» клопаты: звані міністру асветы, заявы дырэктару школы... Помню, мяне выбралі дэпутатам гарсавета. У 1956 годзе на пасяджэнні камісіі па народнай асвете гарсавета нам, дэпутатам, было абвешчана, што ў школах Мінска беларуская мова выкладацца не будзе. Здзіўленая, навадала я міністра асветы тав. Ільішына. Калі я з ім размаўляла, нехта пазваніў па тэлефоне, і міністр паабяцаў свайму суб'ядседніку, што задаволіць яго просьбу. Потым ён растлумачыў мне, што яго прасілі вызваліць вучня ад беларускай мовы. Згода міністра ўразіла мяне на ўсё жыццё! Вось так, з «лёгкай» рукі міністра асветы І. М. Ільішына пачалося масавае вызваленне ад беларускай мовы ў нашых школах». Так што, як бачым, не так ужо нявінна выглядае роля Міністэрства асветы ў гісторыі з «вызваленнем», з паступовым заняццём вывучэння ў школе роднай мовы.

Тав. Круглей М. М. у сваім адказе паведамляе, што «па стану на 20 верасня 1986—87 навучальнага года беларускую мову вучаюць 91,5 працэнта вучняў агульнаадукацыйных школ Мінска». Лічба сярэдняя, і, як усякі ўсярэдненыя звесткі, прыкрывае заспакойваючым туманам рэальнае становішча. Напрыклад, ад вывучэння беларускай мовы ў Мінскай школе № 88 (знаходзіцца ў цэнтры сталіцы, наблізу ад кінатэатра «Партызан») вызвалена звыш 40 працэнтаў вучняў. Амаль кожны другі. Больш таго, у гэтай школе ўжо ў сёлёнім навучальным годзе амаль у той жа час, калі намеснік міністра ў сваім кабінете падпісаў «адказ», два дзесяткі вучняў былі вызвалены ад урокаў беларускай мовы... «па стану здароўя». Пра псіхалогію абывацеля, які такой цаной ратуе здароўе свайго слабамоцнага «чада», гаварылася раней. Але ж чаму, узнікае пытанне, насустрач гэтым «вызвалільнікам» ідзе Міністэрства асветы?

«Калі сарана гадоў я выкладаў беларускую мову і літаратуру, — піша настаўнік І. Ю. Здановіч з Пружан. — Да чаго мы дайшлі ў моўным пытанні, добра відаць на прыкладзе нашага Пружанскага раёна. Сёння ў раёне 26 сярэдніх школ, з іх 4 — горадзе, 2 — гарадскіх пасёлках, астатнія — вясковыя. Усе гарадскія школы — русамоўныя. Сталі зараз русамоўнымі і 5 сельскіх школ. З астатніх пятнаццаці толькі ў некалькіх выкладанне матэматыкі, фізікі, хіміі, гісторыі і іншых прадметаў вядзецца на беларускай мове. Узнікнула праблема стварыла само Міністэрства асветы. Гэта са згоды міністэрства скарачаецца колькасць беларускіх школ, гэта міністэрства дазволіла выкладанне прадметаў у беларускай школе па-руску. Адказ Міністэрства асветы — фармальны ды яшчэ і крыўдны адпіска».

З'ява, адзначаная настаўнікам-ветэранам, на жаль, характэрная для ўсіх, відаць, раёнаў рэспублікі. У дакладзе на Усеагульнай навукова-практычнай канферэнцыі «Дыялектыка нацыянальнага і інтэрнацыянальнага ў духоўным свеце савецкага чалавека», якая адбылася ў снежні 1983 г. у Баку і матэрыялы якой у мінулым годзе былі выдадзены асобным зборнікам, гісторык Л. М. Лыч за-

Л. М. Лыч, — некалькі дзесяцігоддзям таму назад на ўзроўні Міністэрства асветы БССР было вырашана, што вывучэнне беларускай мовы, як прадмета навучання ў гарадской агульнаадукацыйнай школе (нагадаем, што вучэбна-выхавальчы працэс у ёй грунтуецца выключна на рускай мове), зусім не з'яўляецца абавязковым і мусіць здзяйсняцца па жаданні бацькоў». Калі мы ўжо загаварылі пра канферэнцыю, на якой вучоныя краіны абмяркоўвалі актуальныя праблемы нацыянальнага і інтэрнацыянальнага ў ладзе жыцця і культуры савецкага чалавека, дык прыгадаем і яшчэ адно выказванне, якое на ёй прагучала. Цытавалася выдадзеная ў Маскве кніга «Перамога лінгвістычнай нацыянальнай палітыкі», у прыватнасці наступныя словы грамадзяніна М. Ф. Шытава: «Нельга пагадзіцца з прапановамі некаторых татарскіх, беларускіх, карэльскіх, асецінскіх і іншых таварышаў скараціць колькасць нацыянальных школ ці нават адмовіцца ад іх, ад навучання на роднай мове, ад выдання кніг на нацыянальных мовах. Той-сёй сцвярджае, што беларуская і руская мовы настолькі блізкія, што няма неабходнасці выдаваць літаратуру на беларускай мове, паколькі ўсё насельніцтва рэспублікі чытае на рускай мове... Паслабленне ўвагі да нацыянальнай культуры прывяло да збыднення інтэрнацыянальнай савецкай культуры».

Мяркуючы па сённяшнім становішчы спраў. Міністэрства асветы БССР актыўна імкнецца заняць сваё месца ў ліку адзначаных вышэй «таварышаў».

У сваім адказе намеснік міністра тав. Круглей М. М. зусім абмінуў пытанне аб становішчы з беларускамоўнай школай у цэлым, зрабіў выгляд, што такой праблемы не існуе. Бо калі б міністэрства прызнавала гэтую праблему як рэальнасць, то яно, складаючы адказ, не здолела б абысці маўчаннем факт недахопу настаўнікаў у СШ № 108, на што скардзіцца члены бацькоўскага камітэта першага класа (беларускамоўнага) гэтай школы (пра аб'якаваць да гэтага пытання з боку загадчыка Мінскага гарана тав. Кішкурны піша былі піянерважаты школы І. Карошчанка); беспадстаўнае скасаванне міністэрствам тэлевізійнага цыкла перадач па біялогіі на беларускай мове, пра што даводзіць у сваім лісце метадыст рэспубліканскага вучэбна-метадычнага кабінета Міністэрства асветы БССР І. С. Марачкіна; адсутнасць падтрымкі органамі асветы настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры, аб чым піша старшы навуковы супрацоўнік НДІ педагогікі Міністэрства асветы Я. М. Лаўрэль. Так што мае рацыю інжынер В. Папцюк з Мінска, які ў сваім прыпраўленым горкай іроніяй лісце ў рэдакцыю піша: «Дарэмна вы пішаце, што чакаеце адказаў ад Міністэрстваў асветы і вышэй-

Прапаную чытачам газеты «Літаратура і мастацтва» у сваім перакладзе два вершы: адзін — Г. Данельсона «Балада пра дацкіх сабак», другі — І. Буціты «Народ», якія я атрымаў ад Ежы Велюньскага — польскага паэта — паліглата і перакладчыка многіх нашых савецкіх паэтаў на мовы такіх званых «малых народаў».

Як вядома, уклад у скарбніцу ўсечалавечай культуры не залежыць ад велічыні тэрыторыі, якую займае той ці іншы народ, як і ад яго колькасці, аб чым сведчыць і стапамытная і сучасная гісторыя і ўсё большая ў нашы часы зацікаўленасць даробкам літаратур, што заставаліся і яшчэ застаюцца за бар'ерамі сваіх моў.

Г. Данельсон — адзін з выдатнейшых сучасных прагрэсіўных ісландскіх пісьменнікаў, аўтар больш як 60 зборнікаў вершаў, агавяданняў, і. Буціта піша на сіцылійскай мове.

Я думаю, няма патрэбы ў нейкай разгорнутай анаталіцы аб аўтарах гэтых вершаў, — творы самі пераканаўча гавораць аб высокім паэтычным рангу і іх грамадскім гучанні.

Максім ТАНК

Гутмундур ДАНЕЛЬСОН

Балада пра дацкіх сабак

с а б а к

І сёння я помню магнацкі двор Гусіда. Што ў Сельфосе нашым вяльможна ўзвышаўся. Але час мінуў, калі панавалі тут і правіў усім ненавісны Лафолі.

У садзе пад сэнню ілумбаў івяцістых, Дзе ў буйнай лістоце плады даспявалі. Шаноўнае панства сабак сваіх любых, Расчуленае, з набаканствам хавала.

І быў гэты двор, як скулі ў нашым месце. Нянавісць народа яго акружала. У змроку яго сцен пакутвала нздза. Галодныя людзі ў зямлянках гібелі.

Гібелі ў тарфянішчах маткі і дзеці. І голад і сцюжа ім жыць не давалі. А тлусты датчанін пагларджаў бруха.

І песціў сабак сваіх зграю. Не стала і следу па славе магнацкай. Знік і ненавісны Лафолі. І Нельсена пана ў магілу спусцілі з ягонаю жонкай Гудмундай.

А ў садзе, дзе некалі дамы гулялі. І шэлест быў чуць іх шаўковых убораў. Дзяўчына зграбае духмянае сена для нашых ісландскіх кароў. «Пакінула панства палацаў салоны». (І чорт мо не знае, дзе сёння яны!) Адзін толькі ў садзе застаўся магіліны Іх расавых дацкіх сабак.

Ігнацыо БУЦІТА

Народ

Можна нас закуць у ланцугі. Абырскі, абрававаць. Нам замкнуць. І вусны але мы — усё ж будзем вольныя.

Можна адабраць у нас працу. Пашпарты. І стол, на якім ядзім. І локан, на якім спім. Мы яшчэ багатымі будзем.

Бо народ у няволі жабраном становіцца толькі тады, калі Пазбавяць яго мовы, толькі тады.

Калі спадчыну бацькоў адбярэць у яго назаўсёды.

Бо народ у няволі жабраном становіцца толькі тады, калі словы Не нараджаюць слоў новых. Толькі тады, калі паміж словамі ляжа варожасць.

Л ЕТАСЬ выдавецтва «Вышэйшая школа» завяршыла выпуск кніг па гісторыі беларускай літаратуры для філалагічных факультэтаў педагогічных інстытутаў. У 1981 годзе свет убачылі кнігі аб прыгожым пісьменстве XIX—пачатку XX ст. і 1917—1940 гг., у 1983 — кніга аб беларускай савецкай літаратуры 1940—1980 гг. Апошняя была надрукавана кніга аб літаратуры XI—XVIII стст. Калі ж улічыць, што ў 1977 і 1980 гг. студэнты універсітэтаў атрымалі дзве часткі вучэбнага дапаможніка «Гісторыя беларускай літаратуры. Дакастрычніцкі перыяд», напісанага А. Лойкам, а ў 1981—1982 гг. — дапаможнік «Гісторыя беларускай савецкай літаратуры» ў дзвюх частках пад рэдакцыяй І. Навуменкі, П. Дзюбайлы і Д. Бугаёва, дык нельга не парадавацца багаццю вучэбнай літаратуры, якая, вядома ж, паслужыць не адно студэнтам-філолагам.

Старажытная літаратура для студэнта — як бы тэга існасці: у школе ён праходзіў яе за лічання гадзіны і наўрад ці паспеў запомніць нават імёны і назвы твораў. Калі ж улічыць, што выкладанне гісторыі БССР у нашай школе вядзецца ледзь не факультатывна, а то і зусім не вядзецца, дык курс гісторыі старажытнай літаратуры павінен пэўным чынам быць і курсам грамадзянскай гісторыі. Гэта тым больш неабходна, бо, наколькі вядома, лекцыі па гісторыі рэспублікі на філфаках ВДУ не чытаюцца, а без агульнай гістарычнай падрыхтоўкі ніякай гаворкі аб паўнацэнным спецыялісце, гуманітары, быць не можа. Калі ж памятаць, што гісторыя старажытнай літаратуры выкладаецца ўчарашняму школьніку, дык патрабаванні да падручніка павінны быць вельмі высокія.

Данятлівы юнак, які захацеў атрымаць уяўленне аб гісторыі нашай старажытнай славаеснасці, будзе збянтэжаны, калі возьме ў рукі і пільна прачытае кнігу «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд». Не, ён не будзе збянтэжаны, калі прачытае грунтоўна, добра моваю напісаныя раздзелы «Літаратура старажытнай Русі», «Літаратура XIV—пачатку XVI ст.», параграф «Перадумовы гуманізму на Беларусі», раздзел «Перакладная літаратура XV—XVII стст.» (аўтар В. Чамярыцкі). Ён з цікавасцю будзе чытаць параграфы «Францызскі Скарына» і «Мікола Гусоўскі» (аўтар У. Калеснік). Ён, можа, толькі пашкадуе, чаму У. Калеснік не напісаў больш падобнага пра паэзію Яна Вісліцкага ды Себастыяна Кляноўска. Зрэшты, пра Яна Вісліцкага мог бы больш падрабязна напісаць і М. Грынчак, аўтар параграфу «Зараджэнне і развіццё сілабічнай паэзіі», «Сімяон Полацкі». Мог бы ён засяродзіць больш увагі і на творчасці Філафея Утчыцкага ды Ігната Іяўлевіча. Нарэшце, данятлівы юнак, які рэшчыць, дапытлівы юнак, які заўважыў, што ў школьным падручніку па гісторыі БССР няма параграфу «Культура XVIII ст.», з цікавасцю і карысцю для сябе прачытае, што напісаў пра літаратуру другой палавы XVII—XVIII стст. А. Мальдзіс.

Збянтэжыцца чытач з іншае прычыны.

Ён так і не зразумее, што ж такое старажытная літаратура. Ва «Уводзінах», напісаных М. Лазаруком і В. Чамярыцкім, ён прачытае, што «гісторыя дакастрычніцкай беларускай літаратуры падзяляецца на два буйныя, якасна адрозныя перыяды: старажытны... што ахоплівае амаль восем стагоддзяў—з XI па XVIII ст. і новы, які пачынаецца ў XVIII ст. і займае па часе каля двух стагоддзяў». А вось

А. Коршунаў піша, што, «сінтэзуючы ў сабе сярэднявечныя і рэнесансавыя ідэі і тэндэнцыі, літаратура перыяду Контррэфармацыі (г. зн. з сярэдзіны XVI ст.—А. С.)... з'яўлялася пераходным этапам у развіцці літаратуры ад царкоўнай да чыста свецкай пісьменнасці (пісьменства?—А. С.) у наступныя стагоддзі». Пераходны перыяд? Але ж трохі раней У. Калеснік пісаў, што галоўны паказчык наватарства і прагрэсіўнасці скарынаўскіх маральна-этычных поглядаў—у размыцці «сярэднявечна-тэалагічных догмаў» і ва ўкараненні «рацыяналістычных поглядаў на чалавека». Калі ж не забываць, што Ска-

раў Сматрыцкага напісаны на высокім мастацкім узроўні, насычаны прыказкамі і прымаўкамі, арыгінальнымі словаўтварэннямі. Літаральна праз абзац чытаем нешта іншае: «...Апалогія», «Паранезіс», «Экзатэзіс» і іншыя уніяцкія творы палеміста засталіся па-за скарбніцай лепшых здабыткаў беларускай літаратуры». Як спалучыць гэтыя выказванні, як сталася, што і некаторыя высокамастацкія творы апынуліся па-за скарбніцай?

З параграфа «Васіль Цяпінскі» (аўтар А. Коршунаў) ведаем, што перакладчык і выдавец «сваю дзейнасць... прысвяціў справе асветы на-

ў гэтым сэнсе ён выглядае больш перадавым, чым некаторыя нашы гісторыкі, якія аніяк не могуць выкараніць гэтага «Георгія» са школьнага падручніка па гісторыі БССР, якія з цяжкасцю пазбываюцца ўплыў старой гістарыяграфіі.

Працэс перагляду старых канцэпцый пакутлівы. Што новая канцэпцыя не выкрывалася, сведчыць і поўны супярэчнасцей падручнік «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд». Тут ёсць дыфірамбы на адрас праваслаўных брацтваў, але тут ёсць і спроба сацыяльна-класавага іх аналізу, спроба паглядзець, наколькі гэтыя рэлігійныя аб'яднанні служылі са-

кратствам і блюзнерствам. «З прычыны ўнутраных супярэчнасцей Вялікае княства Літоўскае пад пагрозай тэрытарыяльнага развалу і палітычнага краху вымушана было адмовіцца ад сваёй дзяржаўнай незалежнасці і на Люблінскім сейме 1569 г. пайсці на аб'яднанне з Польшчай. У выніку ўзнікла своеасаблівая федэратыўная дзяржава—Рэч Паспалітая», — піша А. Коршунаў.

Данятлівы студэнт задумаецца. Па-першае, як спалучыць гэтае «з прычыны ўнутраных супярэчнасцей» і «пад пагрозай»? Па-другое, ці не стала так, што, аб'яднаўшыся з Польшчай, Вялікае княства пазбегла палітычнага краху і тэрытарыяльнага развалу? З выказвання А. Коршунава вядома, што стала. Але ж, з другога боку, яно пазбавілася дзяржаўнай незалежнасці і, значыць, стала калоніяй? Не, мусіць, не стала, бо дзе ж гэта вы бачылі, каб калонія ўступала ў федэратыўную сувязь з метраполіяй? А мо ў гэтым і своеасаблівасць федэрацыі? Марудна засвойваюцца новыя канцэпцыі, не можа А. Коршунаў цалкам пазбавіцца ад уплыву старой гістарыяграфіі і паўтарае «тэорыю» аб польскасці Вялікага княства Літоўскага. «Тэорыю», якая спатрэбілася буржуазна-шляхецкім гісторыкам, каб абгрунтаваць «права» Польшчы на дзяржаву «ад мора да мора», а буржуазна-дваранскім гісторыкам — для абгрунтавання вызваленчай і культуртэрагерскай місіі царызму ў паўночна-заходніх губернях імперыі.

Поспехі рускіх войск на пачатку Лівонскай вайны, апырычыны ў Расіі (пачалася ў 1565 г.), уцёкі ў Вялікае княства Літоўскае нават царскіх сяброў (Андрэя Курбскага, напрыклад) напалохалі беларуска-літоўскую шляхту. Пад пагрозай былі яе прывілеі, перш за ўсё недатыкальнасць. І тут паказалася, што за унію была перш за ўсё дробная і сярэдняя шляхта, магнатэрыя паводзіла сябе абачліва. Вялікае княства Літоўскае ў выніку Люблінскай уніі не захавала тэрытарыяльнай цэласнасці — Украіну аддало Польшчы (Кароне), — але пазбегла палітычнага краху. У Кароне і Княстве заставаліся свае сямікі, улады, свае войскі, фінансы, судовыя сістэмы, сваё ўнутранае заканадаўства; на мяжы паміж членамі федэрацыі былі нават мытні. Быў агульны сейм, быў агульны «кароль польскі, вялікі князь літоўскі, жамойцкі і інш.», але прынцып аднагалоснасці на сейме не даваў польскай шляхце навізаць толькі ёй выгадныя рашэнні, пасадзіць на трон толькі ёй выгадную асобу. Значыць, не каралеўская рада Вялікага княства, не польскі каралеўскі ўрад, як піша А. Коршунаў, вялі тут справы, а паны рада Вялікага княства, літоўскі вялікакняжскі ўрад. Калі кароль не задавальняў беларуска-літоўскую шляхту, яна адмаўлялася прызнаць яго вялікім князем, і тады Вялікае княства Літоўскае самастойна вяло нават знешнюю палітыку. Гэта было ў перыяд Паўночнай вайны: у Польшчы сядзеў стаўленік Карла XII Станіслаў Ляшчынскі, а ў Гродне — вялікі князь Аўгуст Дужы, саюзнік Пятра I.

Далей. Статут Вялікага княства Літоўскага 1568 г. забараняў палякам мець на тэрыторыі Вялікага княства Літоўскага зямлю, займаць дзяржаўныя пасады. Дык адкуль жа тут узятліся «польскія феадальныя вярхі», якія, як піша А. Коршунаў, «пасля Люблінскай уніі» пачалі «ўмацоўваць свае пазіцыі на землях Вялікага княства Літоўскага, умаццяць феадальны прыгон»? А ўзяліся яны, мусіць, з беларускай, украінскай ды літоўскай зямлі. Радзівы, Са-

(Заканчэнне на стар. 6—7)

Анатоль СІДАРЭВІЧ

Д а п ы т л і В ы Ю н а к с п ы т а е...

З нагоды выхату ў свет кнігі «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд»

рына быў прадвеснікам Рэфармацыі, без якога не было б і Контррэфармацыі, дык пачатак пераходнага перыяду трэба, мусіць, датаваць ад яго. Ці не ў гэтым сэнсе трэба разумець і словы В. Чамярыцкага: «Новы этап у развіцці беларускай літаратуры пачаўся ў XVI ст.»?

Пераходны перыяд, падумалася, пачаўся з таго, што Ф. Скарына, кажучы словамі У. Калеснікі, пачаў размываць сярэднявечна-тэалагічныя догмы і ўкараняць рацыяналістычны погляд на чалавека. Думалася, што новая літаратура пачынаецца разам з распаўсюджваннем ідэй Асветніцтва. Пра гэта піша і М. Грынчак: «Дзейнасць С. Полацкага... шмат у чым прадвызначыла асноўныя напрамкі літаратурнага развіцця трох братніх народаў на новым этапе...» Пішучы пра барока, яркім прадстаўніком якога з'яўляецца Сімяон Полацкі, М. Грынчак спасылалася на словы акадэміка Д. Ліхачова, што барока на ўсходнеславянскіх землях характарызаваўся далейшай секулярызацыяй літаратуры, паглыбленнем свецкіх тэм і матываў. Значыць, робім мы выснову, дзейнасць Сімяона Полацкага была працягам таго, што пачаў Ф. Скарына. Значыць, недзе пасля Сімяона пачынаецца той новы этап, пра які піша М. Грынчак. Вядома ж, думалі мы, гэты этап пачынаецца ў 40-я гг. XVIII ст., калі барока ступае месца класіцызму і сентымэнталізму, калі Асветніцтва перамагае Контррэфармацыю. Думалася так, але ва ўступе да раздзела «Літаратура другой паловы XVII—XVIII ст.» А. Мальдзіс заявіў, што пісьменства гэтага перыяду «мела пераходны характар». Такія супярэчлівыя выказванні, думалася, больш дарэчы былі б у дыскусіі за «круглым сталом», на пасяджэнні аўтарскага калектыву, а не ў вучэбным дапаможніку. Яны сведчаць, аднак, што ў літаратуразнаўстве ідзе працэс выпрацоўкі новага погляду на гісторыю прыгожага пісьменства.

Вывучаючы гэтую кнігу, данятлівы юнак будзе не раз збянтэжаны, калі чытаць параграфы, напісаныя А. Коршунавым і У. Кароткім.

Вось чытаем у параграфу «Мялеціў Сматрыцкі» (аўтар У. Кароткі): «...трэба сказаць, што некаторыя з уніяцкіх тво-

рода, што ён «горача абараняў права беларускага народа на асвету і адукацыю на роднай мове». Нагадаем чытачу, што В. Цяпінскі быў пратэстантам. І ў гэтай якасці ён, нягледзячы на ўсё, быў здраднікам і карыслівым чалавекам. Не верыце? Чытайма: «...у тых канкрэтна-гістарычных умовах, калі паны ў пагоні за матэрыяльнымі і палітычнымі выгадамі лёгка здраджвалі веры сваіх бацькоў і прымалі чужое прастаму народу каталіцкае, уніяцкае і пратэстанцкае веравызнанні, барацьба грамадзян за праваслаўе адгрывала станоўчую ролю ў справе ўмацавання патрыятызму, абароны нацыянальна-культурных правоў беларускага і ўкраінскага народаў». Цяпінскі — шляхціц, пан, ён адышоў ад «сваіх бацькоў», прыняў «чужое прастаму народу» пратэстанцкае веравызнанне... Такая логіка.

А. Коршунаў упэўнены, што быць беларусам — значыць быць праваслаўным, што быць немцам — значыць быць лютэранінам (так і напісана: «лютэранства... стала нацыянальнай рэлігіяй Германіі»). Тут міжволі ўспомніш яшчэ дзве «тэорыі»: паляк — гэта католік, яўрэй — гэта іудзей. Для У. Кароткага таксама быць беларусам азначае быць праваслаўным, і ён піша пра «інтарэсы праваслаўных народаў Беларусі і Украіны». Цяпер, думалася, чытач зразумеў, чаму У. Кароткі пакінуў «па-за скарбніцай» нацыянальнай літаратуры «некаторыя» творы М. Сматрыцкага, напісаныя «на высокім мастацкім узроўні». Такі падыход да мастацкіх твораў быў бы больш да твару не свецкаму гісторыку, а гісторыку праваслаўнай царквы.

А. Коршунаў і У. Кароткі паўтараюць раскрытыкаваную У. І. Леніным метадалагічную памылку старой гістарыяграфіі, якая атажсамлівала нацыянальнае і рэлігійнае. Тае гістарыяграфіі, апалагетам якое рупліва прыпісвае беларуса Ф. Скарыну да праваслаўя. Мы цяпер ведаем, як непісьменныя ў латынскіх гісторыках «знайшлі» для вялікага мысліцеля «праваслаўнае» імя Георгій (нібыта ज्याма Георга ў Нямеччыне, Жоржа ў Францыі, Джорджа ў Англіі і г. д.). Паказальна, што сам Ф. Скарына ні ў адной сваёй кнізе не аб'явіў, да якой канфесіі ён належыць. І

цыяльнаму і нацыянальнаму прагрэсу. І выяўляецца, што «ў праграме брацкага руху» не было «прымальнай для ўсіх патрыятычна настроеных барацьбітоў нацыянальна-патрыятычнай ідэі», што «брацтва... перашкаджалі дэмакратызацыі беларускай (літаратурнай? — А. С.) мовы... пачатак якой быў пакладзены Ф. Скарынай і прадоўжаны В. Цяпінскім і С. Будным», што назіраліся «пагардлівыя адносіны брацтваў да жывой мовы простага народа». Дык як жа тут быць са свярджэннем, быццам «барацьба за праваслаўе адгрывала станоўчую ролю ў справе ўмацавання патрыятызму, абароны нацыянальна-культурных правоў беларускага і ўкраінскага народаў?»

Класаваму аналізу брацтваў, мусіць, трэба было аддаць перавагу. Трэба было высветліць, чаго хацелі пасобныя групы «братчыкаў»: паны, духавенства, гарадскіх плебс і гарадскія вярхі. Што праўда, А. Коршунаў спыняецца на ролі панства ў брацкім руху. Ён слухна піша, што феадалы, якія далучыліся да гэтага руху, «рабілі ўсё, што ад іх залежала, каб утрымаць яго ў рамках царкоўна-рэлігійнай барацьбы і не даць магчымасці выліцца ў сацыяльна-вызваленчую». Піша А. Коршунаў і пра тое, што «ў імя гэтай мэты» феадалы «раз'ядналі народ па прынцыпе... веравызнанні і тым самым не давалі... магчымасці ўсвядоміць сябе як адзіную нацыю». Дык навошта тады было пісаць, што барацьба, «якая вялася пад сцягам праваслаўя», мела «нацыянальна-вызваленчы характар»? Ці не лепш, паўторым, было заняцца класавым аналізам брацкага руху?

Што такое брацтваў, як не чыста рэлігійныя, а таму і нетрывалыя аб'яднанні плебса, гарадскіх вярхоў, духавенства і шляхты? Духавенства і паны змагаліся «пад сцягам праваслаўя» за свае інтарэсы, плебс і гарадскія вярхі — за свае. Пасля аналізу высветлілася б, што дэмакратызацыі літаратурнай мовы заміналі не брацтваў як такія, а менавіта духавенства, што яно выказвала «пагардлівыя адносіны да жывой мовы простага народа» і назвала прапанову гетмана літоўскага Рыгора Хадкевіча аб выданні кніг на старабеларускай мове свята-



ПЕСНЯ ДАЎГАВЫ. Вершы, апавяданні, назкі латышскіх пісьменнікаў. Для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Мінск. «Юнацтва», 1986.

«Бібліятэку дзіцячай літаратуры народаў СССР» папоўніў том твораў латышскіх пісьменнікаў «Песня Даўгавы», складзены Я. Османісам і С. Панізікам. У кнізе прадстаўлена творчасць больш як 70 аўтараў.

У прадмове «Нашым сябрам, беларускім чытачам» заслужаны дзеяч культуры ЛССР, заслужаны работнік культуры БССР Ю. Ванга (гэта адна з апошніх яго публікацый) расказвае пра шлях, пройдзены латышскай літаратурай для дзяцей і юнацтва, нагадвае пра яе сувязі з беларускай літаратурай, падмурак якіх закладалі яшчэ Я. Райніс і Я. Купала.

Па традыцыі зборніку папярэднічае слова беларускага пісьменніка пра братнюю рэспубліку. На гэты раз у любі да Латвіі прызначаецца А. Грачаникаў: «Хай цёплы водсвет вавай мовы світальна льецца спавала на ўсе палеткі і дубровы, на ўсё, што нам нясе зямля».

З кнігі можна даведацца, што для дзяцей нямала пісалі і класікі латышскай літаратуры — змешчаны творы Я. Райніса, А. Упіта, Я. Судрабална і іншых. Аднак, яч вядома, плённае развіццё латышскай літаратуры для дзяцей і юнацтва пачалося толькі пры Савецкай уладзе, дасягнуўшы асабліваго поспеху ў апошнія гады, калі з'явіліся кнігі І. Зіеданіса, Я. Балтвіса, шэрагу іншых аўтараў.

Над перакладамі працавалі М. Танк, Р. Барадулін, Э. Агняцвет, С. Грахоўскі, В. Сёмуха, П. Марціновіч, В. Вітка, С. Панізік, У. Паўлаў і іншыя. Змешчаны каларныя ілюстрацыі латышскіх мастакоў.

Шчодрым сэрцам

У. Караткевіч. Месціслаў. Эсэ пра гісторыю і людзей адной зямлі. На беларускай і рускай мовах. Складальнікі П. Катускін, М. Рыжанкоў. Мінск, «Беларусь», 1985.

Эсэ Уладзіміра Караткевіча пра гісторыю і людзей месціслаўскай зямлі — вынік наведання пісьменнікам гэтага краю ў студзені 1982 г., сустрэч з людзьмі, вывучэння помнікаў мінуўшчыны і старажытных дакументаў. У кнізе пераплітаецца гісторыя і сённяшні дзень, археалогія і будучыня.

Кніга выдана на беларускай і рускай мовах. У ёй шмат ілюстрацыйнага матэрыялу. Варта адзначыць высокі ўзровень мастацкага аздаблення і паліграфічнага выканання.

У пачатку кнігі змешчана вялікая прадмова аднаго з яе

складальнікаў П. Катускіна, дзе апавядаецца пра дасягненні Месціслаўшчыны ў савецкі час. Далей ідзе эсэ У. Караткевіча, апавяданне пра старажытны Месціслаў, ягоныя Замкавую і Дзювочую горы, пра курганы і гарадзішча. Аўтар нагадвае, што Месціслаў упамінаецца як горад Смаленскага княства ў 1135 годзе, а ў 1156 годзе яго, як умацаванае месца, называе Іпацьёўскі летапіс. Расказвае пісьменнік пра ўдзел месціслаўскай харугвы (палка) у Грунвальдскай бітве 1410 года і мужнасць воінаў з Месціслава і Месціслаўскага княства пад час гэтай бітвы, пра лёс горада ў XVII і XVIII стагоддзях, калі ён быў сталіцай ваяводства.

Пасля далучэння да Расіі ў 1772 г. Месціслаў — павятовы

горад Магілёўскай губерні, які мала чым адрозніваўся ад іншых павятовых гарадоў Беларусі з іх тагачасным шэрым жыццём. Цікавыя звесткі пра Месціслаў канца XIX — пачатку XX стагоддзя, пра аб'яшчэнне ў горадзе і павеце Савецкай улады, пра ўваходжанне Месціслава ў сакавіку 1924 г. у склад БССР.

Шмат увагі ўдзяліў Уладзімір Караткевіч помнікам архітэктуры, ландшафту Месціслава і яго ваколіц. Ён прасачыў гісторыю асобных будынкаў, даў жыццёныя архітэктару, мастакоў, выдатных майстроў.

Цікавыя старонкі пра першадрукароў Франціска Скарыну, Івана Фёдарова і Пятра Месціслаўца, які быў родам з Месціслава. З любоўю піша аўтар пра І. Сердзюкова, С. Кутар-

СЕЙБІТ ПЕСНІ

Кніга «Крыжавыя дарогі» — апошняе што выйшла з-пад пяра Сцяпана Хусейнавіча Александровіча. Гэтая кніга, якой ён аддаў нямала часу, спалучыла ў сабе яго багаты вопыт даследчыка і талент пісьменніка.

Жыццём і творчасцю Якуба Коласа С. Александровіч цікавіўся даўно, яшчэ тады, калі ў яго спела задума напісаць кнігу пра родныя мясціны беларускіх пісьменнікаў. Збіраючы матэрыялы да кнігі «Незабытыя сцэжкі» (выдана ў 1954 г.), ён пабываў на радзіме Якуба Коласа, потым наведаў і іншыя мясціны, звязаныя з жыццём пісьменніка; тутарыў з людзьмі, якія ведалі яго. Потым узнікла жаданне напісаць пра беларускага песняра мастацкі твор. Спачатку была напісана аповесць «Ад роднае зямлі» — пра дзіцячыя гады Якуба Коласа. Яе працягам стала кніга пра юнацтва пісьменніка — «Ад гоману бароў». Яны былі выданы пад агульнай назвай «На шырокі прастор» у 1972 годзе. І вось сёлета выйшла апошняе аповесць — «Крыжавыя дарогі», у якой апавядаецца пра далейшы жыццёвы шлях беларускага песняра.

Так паміж папярэдняй і апошняй кнігамі пралегла больш дзесяцігоддзя. Гэтулькі часу спатрэбілася для таго, каб самым грунтоўным чынам вывучыць новыя матэрыялы пра Якуба Коласа, правесці вялікую работу, па крупінках збіраючы звесткі, якіх яшчэ не мелі даследчыкі творчасці пісьменніка.

«На вялікі жаль, захавалася вельмі мала дакументальных матэрыялаў пра курскі перыяд жыцця Якуба Коласа — найменш даследаваную старонку біяграфіі паэта. Таму для збору звестак пра знаходжанне Якуба Коласа на Куршчыне і працу яго ў школах Абаянскага павета аўтара аповесці давялося тройчы наведаць Абаян і пабываць у вёсках, дзе калісьці працаваў паэт», — так піша С. Александровіч у прадмове да кнігі пра тыя цяжкасці, якія паўставалі перад ім у працэсе работы. Патрабавалася адкрыць для сябе многа такога, што яшчэ не было даследавана, не ўвайшло ў навуковы ўжытак. Разам з тым, С. Александровічу было вельмі важна ведаць як мага больш пра ўсё, што мела дачыненне да Якуба Коласа. Патрэбна было зноў ужыцца ў вобраз свайго героя,

уявіць, якімі памкненнямі, клопатамі жыў Якуб Колас у тыя далёкія гады. Сцяпан Александровіч гутарыў і з даследчыкамі творчасці Якуба Коласа, і з людзьмі, якія ведалі яго, зноў і зноў праходзіў тымі сцэжкімі, якімі некалі хадыў наш славуты пісьменнік.

У першым раздзеле новай кнігі аўтар працягвае апавядаць пра Якуба Коласа так, нібы чытач толькі што адраваўся ад папярэдніх кніг і тут жа раскрывае новую: «Прайшло трыццаць гаў. Навіны раптам пацукаліся ў акенца хаты на Першай Знаменскай і прынеслі перамены ў прывычаны лад жыцця Канстанціна Міхайлавіча». І мы зноў вяртаемся ў 1917 год, у гарадок Абаян на Куршчыне, дзе Якуб Колас жыў з сям'ёй пасля дэмабілізацыі па хваробе.

С. Александровіч падрабязна, з мноства цікавых дэталей малюе жыццё Якуба Коласа ў першыя гады Савецкай улады, распавядае, як ён наладжваў работу школ у вёсках Малыя Крупкі, Ліпавец, Рудавец, як працаваў валасным школьным інспектарам. Паказвае, з якімі цяжкасцямі даводзілася сустракацца настаўніку, якімі нялёгкамі клопатамі здабывалася самае неабходнае для нармальнай работы школы: рамонт памяшканняў, падручнікі, нават вопратка для вучняў. Псіхалагічна дакладна перададзены ўнутраны свет пісьменніка, думкі, якія валодалі ім у гэты перыяд. Тут і клопаты пра сям'ю, работу, і нараджэнне новых творчых задум, і туга па родным краі, ку-

ды ён не мог тады вярнуцца.

Арганічна ўведзены ў мастацкую тканіну аповесці ўрыўкі з лістоў да родных, да Янкі Купалы, з напісаных тады вершаў, паэм. С. Александровічу удалося праз унутраны маналогі героя надзвычай яскрава паказаць, як, нягледзячы на неспрыяльныя ўмовы, адраваўся ад роднага краю, працягвала пульсаваць творчая думка паэта: «Яму хацелася як ніколі займацца не толькі школьнымі справамі, але і пісаць. Калі пішацца, то і вяселей жывецца. Калі бярэш пяро ў рукі, то, значыцца, думаеш, каб нешта сказаць людзям. Шкада, што такіх хвілін становілася ўсё менш і менш. Восенню ці зімою яшчэ сям'я-так, настаўнік Канстанцін Міцкевіч зрэдку яшчэ становіўся Якубам Коласам ці Тарасам Гушчаю. За ўсё цялае лета ні разок не ўзяўся па-сапраўднаму за пяро. Не да гэтага, іншым заняткам галава! Эх, каб хутчэй дахаты, на Беларусь! Тады ажыў бы, гэта пэўна! Як ірвецца туды збалелая душа і прагнае сэрца!»

С. Александровіч паказвае Якуба Коласа найперш сярод людзей, у яго паўсядзённых справах і клопатах. Гэтая адсутнасць ідэалізацыі героя, якая часам перашкаджае біяграфам стварыць праўдзівы вобраз, настройвае чытача на асабліва давер да напісанага. У такім плане працягваецца жыццё Якуба Коласа і ў наступным раздзеле «Сейбіт песні», дзе апавядаецца пра яго вяртанне ў Беларусь, пра жыццё і творчую дзейнасць да пачатку Вялікай Айчыннай вайны.

ДАПЫТЛІВЫ ЮНАК СПЫТАЕ...

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5)

пегі, Агінскія, Чартарыйскія, Валовічы, Храптовічы, Тышкевічы, Хадкевічы, Кішкі, Сангушкі, Касцюшкі — усё гэтыя і іншыя роды (хто раней, хто пазней) перайшлі ў каталіцтва і, паводле «тэорыі» аб тым, што паліак — гэта католік, сталі «польскімі феадальнымі вярхамі». Яшчэ адзін водгалас старое канцэпцыі, з якога, калі быць паслядоўным, вынікае «тэорыя» аб бяскласавасці беларусаў. Між тым, вядома, што Уставу на валокі (1557), якая ўзаконьвала паншчынную гаспадарку, прынялі да Люблінскай уніі, а Статут 1588 г., які канчаткова замацоўваў прыгон, складзены на старабеларускай мове. А мо абеларусіліся «польскія феадальныя вярхі» пасля Люблінскай уніі?

Не толькі дзеля матэрыяльных і палітычных выгодаў шляхта масава пераходзіла ў каталіцтва. На яшчэ адну прычыну ўказаў Ф. Энгельс: Польшча ў той час была на вышэйшым узроўні развіцця, чым Вялікае княства. А прычына адставання Вялікага княства — і ў палітыцы праваслаўнай іерархіі. У параграфі «Васіль Цяпініскі» А. Коршунаў піша, што царква перажывала ў той час крызіс. Які сэнс трэба ўкладваць у гэтыя слова, трохі раней растлумачыў В. Чамярыцкі: яшчэ ў першай палове стагоддзя пазначылася пасабленне інтарэсу веруючых да спраў праваслаўнай царквы, сталі выдавочнымі пагаршэнне нораваў, зніжэнне культурнага і адукацыйнага ўзроўню духавенства, якія спалучаліся з кансерватызмам, бояззю ўсяго новага, аб'яка-

васцю да асветы народа, адмоўным стаўленнем да свецкай і народнай культуры, што, зрэшты, ускосна прызнае і А. Коршунаў, калі піша аб брацтвах. Ці не за імкненне адмежавацца ад тагачаснай адукаванасці крытыкаваў праваслаўных дзеячаў С. Будны? Ды А. Коршунаў не напісаў пра гэта ані слова.

А. Коршунаў бачыць у адыходзе ад «веры сваіх бацькоў» адны толькі адмоўныя вынікі і нібыта не заўважае, што праз каталіцызм і пратэстанцтва беларускія і літоўскія шляхціцы атрымалі доступ у заходнеўрапейскія універсітэты. Затое В. Чамярыцкі паказвае, што з часам унікі і праўнікі «здраднікаў» стануць у шэрагі «выдатных змагароў за незалежнасць народаў, за разняволенне працоўных мас, за свабоду чалавечай асобы». Называюцца імёны Т. Касцюшкі, К. Каліноўскага. Дадамо: унікі і праўнікі тых, хто адышоў ад «веры сваіх бацькоў», у XVIII і XIX ст. адыгралі выдатную ролю ў адраджэнні беларускай культуры, пісьменства ў прыватнасці. Такія былі дыялектыка гісторыі, і яе нельга ігнараваць.

У параграфі пра С. Буднага можна прачытаць, што «ўсё яго свядомае жыццё прайшло ў непрымірым барышце з артадаксальнай хрысціянскай

царквою». Мусіць, студэнту-першакурсніку трэба было б растлумачыць, што слова артадаксальныя азначае паслядоўны, правільны, сапраўдны, што артадаксальнымі ў роўнай меры лічылі і лічачы сябе і заходня, рымска-каталіцкая, і ўсходняя, візантыйска-кафалічная, царквы. Вось тады студэнт-першакурснік зразумеў бы, што Рэфармацыя і секулярызацыя былі замахам на духоўнае двоеўладдзе каталіцызму і праваслаўя ў Вялікім княстве, зразумеў бы, што гэта за артадаксальнае духавенства, якое адмоўна рэагавала на кнігі Ф. Скарыны і якога пабойваўся В. Цяпініскі. Ён зразумеў бы, што царкоўная унія — гэта саюз і сумесная рэакцыя каталіцкай і праваслаўнай царквы на Рэфармацыю і секулярызацыю. Пасля належнага тлумачэння студэнт зразумеў бы, што пратэстанты змагаліся не супраць абстрактнай «хрысціянскай царквы», а супраць каталіцызму і праваслаўя, а то можна падумаць, што яны хацелі насадзіць ці то іслам, ці то будызм, ці атэізм. Ён, нарэшце, зразумеў бы і тое, што Кантррэфармацыя, якая падаецца А. Коршунавым як «наступленне феадальна-каталіцкай рэакцыі», была справай не адно католікаў. Хіба ж не піша сам А. Коршунаў, што кнігі рэфарматароў палілі і «ка-

таліцкая рэакцыя» і «дзеячы праваслаўных брацтваў»?

Паводле А. Коршунава, Рэфармацыя на Беларусі скончылася ў 1577 г. Не верыце? Тады прачытайце: «Першым даволі моцным штуршком да аднаўлення перапыненых у часе Рэфармацыі старых ралімічных спрэчак паміж каталіцызмам і праваслаўем з'явіўся выхад з друку кнігі... езуіта Пятра Скаргі «Аб адзінстве царквы боскай пад адзіным пастырам». Выдана яна была ў 1577 г. (...)» А Кантррэфармацыя «завяршылася падпісаннем Брэсцкай уніі 1596 г.». Значыць, нельга цяпер верыць А. Мальдзісу, калі ён піша, што «ў другой палавіне XVII ст. умацнілася наступленне сіл Кантррэфармацыі». Але павяржце усё-ткі, бо мы ведаем, што ў XVII ст. выходзілі кнігі, накіраваныя супраць Сымона Буднага, Марціна Чаховіца, Андрэя Волана ды іншых пратэстантаў, што выходзілі кнігі саміх пратэстантаў. Брэсцкая царкоўная унія была якраз актам згуртавання, арганізацыйнага афармлення сіл Кантррэфармацыі, бо Рэфармацыя яшчэ далёка не вычарпала сябе. Каталіцкая і праваслаўная іерархіі не хацелі ўступаць сваім канкурэнтам духоўнага панавання і матэрыяльных выгодаў. І палеміка вялася не так паміж каталіцызмам і праваслаў-

Кастусю ГУБАРЭВІЧУ

80



Спаўняецца 80 гадоў вядомаму драматургу Кастусю Губарэвічу. З нагоды юбілею праўдзіна Саюза пісьменнікаў БССР накіравала яму прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Канстанцін Лявонцэвіч!

У дзень Вашага васьмідзесяцігоддзя прыміце нашы самыя шчырыя і сардэчныя віншаванні.

Азіраючыся з вышыні шанюных гадоў, бачна: Вы нямаля і плённа працавалі на ніве беларускай літаратуры, яе драматургіі. Былі ўдзельнікам і сведкам шмат якіх палей. Разам з іншымі славутымі майстрамі стаялі ля калыскі нацыянальнага кіно, з'яўляючыся рэдактарам студыі «Белдзяржкіно» ў Ленінградзе. У час Вялікай Айчыннай вайны працавалі на радыёстанцыі «Савецкая Беларусь». У пасляваенныя гады — на радыё, у газеце «Літаратура і мастацтва», на кінастудыі «Беларусьфільм». Значны час былі галоўным рэдактарам рэпертуарнай калегіі Міністэрства культуры БССР.

Свой літаратурны шлях пачыналі як празаікі: у 1930 годзе выдалі зборнік апавяданняў

«Гайда туды і Жывыя шрубцы», напісалі нямаля артыкулаў пра развіццё кіно, тэатра, паэзіі і прозы. Але пераважна Ваша творчая праца звязана з драматургіяй. Разам з І. Дорскім былі напісаны п'есы «Цэнтральны ход», «Алазанская даліна». Шмат у якіх тэатрах краіны ставілася п'еса «Цытадэль славы», у якой Вы расказалі пра мужных абаронцаў Брэсцкай крэпасці, што здабылі цвярдзіні над Бугам званне крэпасцігероў, а сабе неўміручую славу. Як пісьменнік Вы чуйны да часу, яго патрабаванняў, перамен у жыцці. Таюй якасцю пазначаны п'есы «Простая дзяўчына», «На крутым павароце», «Далёкая песня», «А куды ж нам падзецца», «Першы ўрок», «Салодкі месяц», «Партызанская зона».

Асобна трэба сказаць пра п'есу «Галоўная стаўка» (у новым варыянце — «Брэсцкі мір»). Тут Вы зноў паказалі сябе як майстра героіка-рэвалюцыйнай тэмы. Праўдзіва была ўстаноўлена нарціна хававы Савецкай улады і яе станаўленне, услаўлена веліч рэвалюцыйнага подзвігу, паказана нікчэмнасць палітычанства і здрады.

Па Вашых сцэнарыях пастаўлена некалькі дакументальных фільмаў. Шырокую папулярнасць мелі кінафільмы мастацкія, а найперш «Дзяўчынка шукае бацьку», «Анюціна дарога», «Паланез Агінскага», «Неадкрытыя астравы» і іншыя. Многія з іх і сёння з поспехам дэманструюцца на экранх кінатэатраў і па тэлебачанні.

Вашы працоўныя, творчыя набыткі высока ацэнены партыяй і ўрадам. Вы ўзнагароджаны ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, Дружбы народаў, дзвюма ордэнамі «Знак Пашаны», медалямі, чатырма ганаровымі граматамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР. Вы — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Жадаем Вам, дарагі Канстанцін Лявонцэвіч, моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця, творчага плёну.

Супрацоўнікі штотыднёвіка шчыра віншуюць юбіляра, члена рэдкалегіі, даўняга і шчырага сябра «ЛіМас». І зычаць яму ўсяго самага добрага.

НІЗКІ ПАКЛОН

Дарагі Канстанцін Лявонцэвіч! Са шчырай радасцю вітаю Вас з нагоды слаўнага васьмідзесяцігоддзя. Не здзіўляйцеся, што раблю гэта праз газету. Па-першае, у газеты тыраж хоць не такі і вялікі, як хацелася б, але ж і не такі малы, каб не дачуныць да майго Вам прывітання тысячы вашых чытачоў і гледачоў. Па-другое, добра ведаю, што вусны мой маналог пра свае да Вас пачуцці Вы перапыніце з першых слоў і скажаце катэгарычна, як заўсёды: хопіць, хопіць вам! Сцвярджаю такое, бо гэтакія словы чуў ад Вас не раз, а таму пацярпіце і прачытайце да канца. Церпіце ж Вы шчырыя маналогі ў чужых п'есах нават тады, калі яны тармозяць развіццё сюжэта.

Шанюны Канстанцін Лявонцэвіч, пра тое, што пазнаёміўся я з Вамі яшчэ ў 1948 годзе, Вы, безумоўна, не ведаеце. А было гэта ў Віцебску, куды мяне прывяла адна пасляваенная бяда, ад якой я, на шчасце, пазбавіўся з рэніцы, а к вечару быў у тэатры. «Першы раз у жыцці быў. Глядзеў Ваш «Цэнтральны ход». («Брэсцкую крэпасць» пабачыў у 1953 годзе, а «Галоўную стаўку» ў 1956 годзе ў Мінску). Спектакль, яго тэма, акцёры літаральна ашаламілі. Быў вельмі рады ўбачыць жывога аўтара п'есы, калі Вы выходзілі разам з акцёрамі на паклон да гледача.

Прайшлі гады. Перагледзеў з радасцю ўсё, што Вамі было напісана і пастаўлена ў тэатры і кіно. Нялішне будзе сказаць, што радаваліся Вашым асабістым поспехам і поспехам нашае культуры тысячы і мільёны людзей. Мая ж асабістая радасць яшчэ і ў тым, што прайшоўшыя гады па-чалавечы, па-сяброўску, па-таварыску зблізілі нас, як можа зблізіць адзіны занятак, адзіныя думы і трывогі за людзей, за сваю зямлю, сваю Айчыну, яе дабрабыт і культуру, за такі неспакойны і няўстойлівы свет.

З сьноўнай удзячнасцю ўспамінаю сёння, як быў прывечаны і прывязан прыняты Вамі з мамі першымі п'есамі, калі Вы працавалі галоўным рэдактарам рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР. Памятаю, як Вы разам са мной і нават больш за мяне змагаліся за гэтыя п'есы, якія на думку многіх былі па тым часе «непраходымымі» толькі таму, што білі трывогі з прычыны разугла п'яства, бюракратызму, раўнадуша, марнатраўства і да т. п. Радуюся асабіста, радуюся за іншых, радуюся разам з імі за тое, што Ваша ваяўнічасць за іншых не пакідае Вас усё жыццё і па сённяшні дзень.

Не было ў мяне такой прэм'еры на падмоствах тэатраў рэспублікі, на якой бы Вы не прысутнічалі, пасля якой у нас не было б размовы шчырай, сяброўскай, прынцыповай. Такія размовы бяспладна не праходзяць. Можна, якраз яны і ёсць той масток, які вядзе да пераёмнасці традыцый, без чаго не бывае літаратуры і мастацтва, асабліва мастацтва тэатральнага. Паклон Вам за гэта нізкі і шчыры.

Упэўнены, што Вас будуць вітаць многія нашы калегі па літаратурнай працы і небеспадстаўна. Яны, як і я, не былі пазбаўлены Вашай увагі і павагі і тады, калі Вы пазбавіліся не лёгкіх міністэрскіх пасадаў.

Глыбокапаважаны Канстанцін Лявонцэвіч, для многіх драматургаў і кінадраматургаў Вы з'яўляецеся сапраўдным прыкладам творцы, што разам з іншымі майстрамі паставіў і сцвердзіў беларускае дзіцячае кіно. Дзяўчынка шукала бацьку, а знайшла дзесяткі мільёнаў сваіх прыхільнікаў як у сябе дома, так і далёка за межамі нашай краіны. Гэта ж можна сказаць і пра іншыя Вашы фільмы.

Наша Вам любоў і павага, дарагі Канстанцін Лявонцэвіч, не толькі за Вашы п'есы і фільмы. Мы шануем Вас за інтэлігентнасць, высокую чалавечую культуру, добразычлівасць да людзей наогул і да творчых у прыватнасці. Шануем і паважаем Вас за дабрыню, спагаду, строгасць і справядлівасць. Гэтыя Вашы якасці невыпадковыя. Яны — Ваша біяграфія, Ваша не лёгкая жыццё ў сферы педагогікі, журналістыкі, кінамастацтва, пісьменства і тэатра. На жаль, не многа мы знойдзем сёння такіх біяграфій, такіх жыццяў, якія былі б поўнаццю прывечаны сённяшняму станаўленню і развіццю асноўных нацыянальных мастацтваў свайго народа. І за гэта Вам нізкі паклон.

З Вамі прыемна сустракацца, з Вамі радасна сябраваць, з Вамі цікава і не лёгка спрачацца. Дазвольце ж Вас прывітаць і павіншаваць з узяццем новага жыццёвага рубяжа, пажадаць моцы, здароўя, бадзёрасці, увагі і павагі сяброў, таварышаў і родных Вам людзей!

Мяркую, што да гэтых пажаданняў далучаюцца таксама чытачы і гледачы Вашых п'ес і фільмаў, а таксама майстры і пачаткоўцы нашага драматургічнага цэха.

Шчыра Ваш
Алесь ПЕТРАШКЕВІЧ

гу, М. Гутарку, М. і А. Прахавых, І. Насовіча, М. Гарэцкага, іншых выдатных людзей, якія паходзяць з гэтай зямлі.

У Караткевіч расказвае таксама пра ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, цяперашніх жыхароў горада і раёна.

На жаль, першапачатковы тэкст Уладзіміра Караткевіча быў адвольна скарачаны складальнікамі. Фрагментарнасць расказу адчуваецца пры ўважлівым чытанні тэксту. Яшчэ ў 1984 г. ў месціслаўскай раённай газеце гэты ж нарыс быў апублікаваны ў больш значным аб'ёме. Ці варта было складальнікам кнігі і выдавецтву скарачаць тэкст у параўнанні з ужо апублікаваным у газеце? На наш погляд, трэба было больш уважліва паставіцца да творчай спадчыны пісьменніка.

Ілюстрацыі падабраны някешкія, але некаторыя не перадаюць чытачу асаблівасці горада.

Рускі пераклад тэксту Уладзіміра Караткевіча, на маю думку, не зусім удалы. Шмат якія асаблівасці мовы пісьменніка страчаны.

У кнізе сустракаюцца і памылкі, якіх можна было б пазбегнуць. Так, на стар. 7, у прадмове, гаворыцца, што ў 1924 г. Месціслаў стаў адным з раённых цэнтраў Магілёўскай вобласці. Аднак агульнавядома, што вобласці ў БССР былі ўтвораны толькі ў 1938 г. На стар. 40 гаворыцца пра перапіс 1896 года. На самой справе адзіны перапіс насельніцтва Расіі адбыўся ў 1897 г.

А. ГРЫЦКЕВІЧ

жыцця Якуба Коласа апошняга пасляваеннага дзесяцігоддзя.

Заклучная частка кнігі — «Эпілог», ужо зусім сцісла пераказвае жыццё пісьменніка ад пачатку вайны да яго апошніх дзён. С. Александровіч у прадмове як бы папярэджаў крытычныя закіды, якія быў бы скільны зрабіць той ці іншы крытык, і тлумачыў: «каб не абяжарваць кнігу, не пераказваць і не паўтараць яго дзённікі, багатыя і змястоўныя лісты да блізкіх і знаёмых, апублікаваныя ўспаміны сяброў і папленнікаў, аўтар лічыў мэтазгодным давесці гісторыю творчага подзвігу вялікага араты і сейбіта беларускай зямлі ў больш імклівым тэмпе. З гэтым можна згадзіцца і не згадзіцца. Хацелася б усё ж, каб і пра гэты перыяд, так багаты падзеямі, было расказана гэтак жа падрабязна.

Усё напісанае С. Александровічам пра Якуба Коласа, усё тры апавесці зараз трэба разглядаць як мастацкую біяграфію аднаго з класікаў беларускай літаратуры, якая стане побач з біяграфічнымі кнігамі пра Янку Купалу, Францішка Багушэвіча, Кузьму Чорнага, Цётку. Не лішне ўспомніць, што Сцяпан Александровіч быў адным з пачынальнікаў у жанры біяграфічнай прозы. Патрабавальнасць да сябе, неабходнасць збіраць і апрацоўваць такія неабсяжны матэрыялы былі прычынай таго, што праца над мастацкай біяграфіяй Якуба Коласа доўжылася звыш двух дзесяцігоддзяў. Але яна дала добры плён.

Міхась КЕНЬКА

Літаратура — не тая галіна духоўнай дзейнасці, дзе важнасць і значэнне творчай асобы вызначаецца яе прыналежнасцю да пэўнай канфесіі. Калі ўважліва прыгледзецца, дык па-беларуску пісалі і католікі, і праваслаўныя, і пратэстанты, і уніты. Не забываючы пра класавы падыход да з'яў літаратуры, трэба, мусіць, заўсёды ставіць і такое пытанне: ці маюць яны пазнавальную і эстэтычную каштоўнасць, ці можна без іх увіць літаратурны працэс пэўнага гістарычнага перыяду, ці можна без іх прасачыць развіццё пэўнага стылю, напрамку, школы, пэўнай тэндэнцыі? Але аніяк нельга вылучаць на першы план залежнае ад класавых і нацыянальных рэлігійнае пытанне.

Кніга «Гісторыя беларускай літаратуры. Старажытны перыяд» сведчыць пра тое, што літаратуразнаўства мае добрыя поспехі ў вывучэнні і асветленні гісторыі прыгожага пісьменства, але яна сведчыць і пра тое, што яшчэ моцныя чары старой гістарыяграфіі, што выпрацоўка новых канцэпцый адбываецца цяжка, супярэчліва, што літаратуразнаўства толькі на падыходзе да аб'ектыўнай, на-навуковаму цэласнай карціны развіцця мастацкай культуры беларускага народа.

Але гэты раздзел напісаны няроўна. Адчуваеш, што аўтару хацелася больш расказаць пра малавядомыя старонкі з біяграфіі Якуба Коласа, пра тое новае, што адкрыў С. Александровіч-даследчык. Вось чаму ён так падрабязна распавядае пра прыёбы пісьменніка на новае месца жыхарства, уладкаванне, першыя гады жыцця ў Мінску, аж два раздзелы прысвячае месяцу, які правёў Якуб Колас у Слуцку, дзе ён чытаў лекцыі на настаўніцкіх курсах.

І ў той жа час Александровіч-пісьменнік усё больш пачынае замянаць багацце дакументальных матэрыялаў і фактаў. Інфармацыйна перадае ён звесткі пра працу Якуба Коласа ў педтэхнікуме і на педагогічным факультэце БДУ, літаратурныя клопаты ў 1925—1926 гадах, паездкі па Беларусі, Украіне, работу над новымі творамі. Адзін з раздзелаў так і названы — «Жыццёвая хроніка». Але тут жа, побач з інфармацыйнымі старонкамі, бачым і жывога Коласа ў замалёўках, што апавядаюць пра прыёбы ў сваю хату, першыя гады жыцця ў ёй. У раздзелах «Так і жылі», «Сутрэча з Мікалаеўшчынай», «Юрка» мы бачым Якуба Коласа ў жыццёвых клопатах, у сям'і, на адпачынку. Ды і ў раздзелах «Аповесць пра дзеда Талаша», «Здарэнне на станцыі Ціхарэцкая», дзе распавядаецца аб працы над новымі творами, С. Александровіч перамяжае інфармацыйныя звесткі жывымі сцэнкамі з побыту: у санаторыі, дома, у рабочым кабінеце. Яны аздабляюць і ўпрыгожваюць старонкі летапісу

ем, як паміж прыхільнікамі і праціўнікамі ўніі. З часам тыя праваслаўныя святары, што былі супраць уніі, апынуліся ў меншасці. Эрэты, сам А. Коршунаў паказвае, як дружна накінуліся каталікі і праваслаўныя іерархі на Стафана Зізанаі, як на праваслаўным саборах ён быў адлучаны ад царквы за выступленне супраць уніі.

Праваслаўныя іерархі добра ведалі, на што яны ішлі. І менш за ўсё яны думалі пра народ, пра нацыянальнае. Любая царква выказвае нацыянальны інтарэсы роўна настолькі, наколькі гэтыя інтарэсы адпавядаюць уласна царкоўным. Мы ведаем, хто замянаў аб'яднанню «каталіцкай» Італіі, чые супраціўленне пераадоляў цар-рэформатар Пётр І, ведаем, як ставіліся да праваслаўя П. Чаадаеў, В. Бялінскі, А. Герцен, рэвалюцыйныя народнікі, як ставіліся праваслаўныя царква да іх, помнім пра Іаана Кранштацкага і папа Гапона, помнім пра пазіцыю царквы ў час голаду на Паволжы... Мы помнім епіскапа Віктара Садкоўскага, які дакляраваў выкараніць беларускую мову, а папоў, якія ёю карыстаюцца, выслалі ў ссылку, помнім, як праваслаўная іерархія ў Заходняй Беларусі пераводзіла літатургу на польскую мову...

Данута БІЧЭЛЬ-ЗАГНЕТАВА



Замест завету

Мы адбіваемся адно ў адным —
ён пачынае шлях, а я канчаю...
І клунчак расстанняў за плячамі.
Жыццёвы страх развясця, бы дым.
А Стасючок не ведае аб ім.

Ён проста радасць давярае ножкам,
якія растапырвае зарок,
бо чаравік развясцяе шнурок,
і слізкі спод разгэваных дарог.
І зоркі ў пыл ссыпаюцца гарошкам.

Даверна сашчапілі дзве рукі —
і як спрадвеку, пойдзем напраткі
мы поруч, хоць у розных бакі.
Ён — немаўлятка, ды гаваркі.
Я прыслушаюся, мой век такі...

Хачу яму пакінуць назаўжды
надзею, што мяне з жыццём злучае, —
ад любаты да ціхага адчаю
свет неабдымны захалення, чару,
не дайшы ні пясчынкі глухаты.

Любі, Стасюк, спрадвечную раку!
Натолюць смагу і твайму радку
і рытмы выб'е — Нёман, бы скакун...
З абрысам готыкі, барока і мадэрна
твой горад — быў мне дзецюком
няверным,
сіл не шкадуў яму — не жабраку...

Любі, Стасюк, людзей.
І нават злых...
Малых і стомленых. Яны не вінаваты,
што пакалечылі душу аб страты,
саміх сябе не любяць і другіх...
Ім не шкадуў цяпла паціху-ўслых...
Так продкі навучылі нас дваіх.

Любі, Стасюк, свой край,
хоць ён не рай.
Не ён дзеля цябе гатоў старацца —
яму ты за нішто аддзячвай працай.
Быў у цябе дзядуля — не гультай.
Працуй, удалых рук не пакладай.

І я свой дзень між працы завяршу —
грабельніца — на лузе стог вяршыда,
крайчыха — з кужалю кашулю шыла...
Спалю дашчэнтку сваю душу.
Есць месца — слабым наганяе страх,
куток, дзе спачывае продкаў прах, —
у хвілю шчасця і ў дні няўдачы
скіруй у той напрамак зрок гарачы.
Не крыўдзі мёртвых дома і ў гасцях.
Дужэйшым ты давай за крыўды здачы.

Заедзеш аж за трыдзевяць зямель —
жыві, як жыць цябе вучылі ў хаце:
збірай там розум, а не багацце.
Сабі кусок таўсцейшы не адмер.
Вер людзям...
Ды свайму ты сэрцу вер.

Не бойся адзіноты анідзе.
Не адзінокі ты — з табою продкі —

дружына Каліноўскага і Цёткі.
Князь Усяслаў, празваны Чарадзеяй.
Пра іх штодзённа помні, не на ўгодкі —
то звычка бедных душой людзей...
За рукі ўзяўшыся, ты ўверх, я ўніз —
хадзем.

След

Алегу ТРУСАВУ

Улетку рана сонейка ўзыходзіць
і сёрбае з Міранкі сырадой.
Вучоны з маладою барадой
вярнуўся ў Мір назад на тры стагоддзі.

Зайшоў да радцы ў ратушу старую —
чаргі няма і не ламаюць скаб.
Прынеслі гасцю шчодры падарунак —
збанок з макотрай і манетны скарб.

Шчаслівы, ён адпіў нябёсаў кубак,
а словам-срэбрам падзяліўся ўсмак
з сябрамі. Назбіраў караляў любай
і цэглаю напакваў рукзак.

Свяціла кафля зеленню, блакітам.
Спявала жаўранкам са шклянкі шкло.
Вучоны паміж сонцам і нябытам
жыў у мінулым, пакуль цяпло...

Нібы малы гуляў, раскладваў кафлі —
арнаменты прыводзілі ў захоп...
Пакуль праменне сонейка ачала.
Зімою вой мароз вядзе раскоп...

Цагляр сярэднявечны на цагліны
у формы цеста шчыльна клаў і клаў.
Старэйшы сын мясіў, падносіў гліну,
а дочанька на сонейку расла.

Натхнёны — не ведалі спачынку,
але малой не праганялі прэч.
Ступіла дробнай ножкай на цаглінку,
пакуль іх партыю заклалі ў печ.

Майстры гліняных птушак прыручылі
на дахі, спевам адагрэлі шыр,
з цаглін, загартаваных у гарніле,
з умельствам збудавалі горад Мір.

Замураваныя на сем пячаткаў,
грымелі заваяўнічай вякі...
Але дайшоў з любоўю да нашчадкаў
слядок маленькі майстравай дачкі.

Дужым, высокім, відушчым —
дробныя справы закрэсь —
выйдзі з вялікае пушчы —
здольны, бы Нёман увесь...

Перад вачамі краса не нямая.
Песня і праўда адна.
Нёман плячотна дзясчат абнімае,
але не сушыць да дна.

Бачыць душа за сінечай —
што ж гэта ясніцца там?
То з бессмяроцця крыллем трапеча
продак Міцкевіч Адам.

Чый з Мікалаўшчыны голас
з рэхам звярае свой спыт?
Родны, таксама Міцкевіч, наш Колас
песню ўздымае на плыт.

Нёман не выг'юць гарачыя коні.
Працай хрыбет не змарыць...
Зоркі не спяляць — Адэля з Устроі...
Цётка і ў цемры гарыць...

Ціха ў стагах і сумётай і сена
з людствам і сэрцам пабудзь.
Нашы бабулі тут безыменна
нам калыханкі пляюць.

На мазалях працавітага краю,
уросшы ў яго карані,
бачыш — стамлёная зорка згарае,
прагне твайг глыбіні.

Да Цёткі

НА СТОДЗЕСЯТЫЯ УГОДКІ

Граікі, цымбалы
сэрцам зайгралі пабудку.
Цётчын «Гасцінец»
асветлены ясна «Лучынкай».
Цётка паўстала з нябыту
ў вянку з незабудкай.
Церні ў вянку...
Цётка, нібыта дзясцічка.

Колькі ў абліччы яе
хараства і пяшчоты!
Востры насок і постаць,
бы скрыпкі струна.
Сушаць гарачыя Цётчыны грудзі сухоты.
З тыфам у Новавілейцы
да скону вайна.

Цётцы, нястрымнай і лёгкай,
быць песняй выгодне?
Родных пляменнікаў
лёс каля крыжа сабраў,
дзе не магіла, а на змаганне паходня,
толькі прыпынак малы між змаганняў
і спраў

Гляньма на неба —
зорамі вышыты ўбор.
Луг крышкы ў дол увагнуўся ад
спаленых зор.

Цётчынай зоркай
сагрэты заўжды Стары Двор.

Доляй бабуль нашых чысты
спрадвечны прастор.

Пануе месяца яснота.
Бязмоўе легла навакол.
Нямым спакоем скуты дол,
маўчыць бяздоннае балота.

Душа шукае спарыша
і, як пугач на елцы, стогне.
Стогн у праёме ночы тоне, —
не адгукаецца душа.

І бледны месяц у паўсне
бязмэтным стомлены лунаннем,
начы спалоханы кананнем,
прытойваецца ў тумане.

За холадам пачне цяплець.
Душа не лічыцца прапажай,
і невідучы нехта скажа:
— Шчэ трохі трэба пацярпець...

Паводка

Вось дзе злучаецца неба з зямлёй
і абмываецца сонца зарой.
Бор падступаецца на вадалой.
Дробнае птаства наперабой.

Як жа разліўся Нёмана круг!
Не разабрацца, дзе пойма, дзе луг.
Рэжа раўніну вада, нібы плуг.
Поўня паводкавых радасных зрух.

Як абняліся вясна і зіма!
Верад пачуццяў — хоць сэрца вымай...
Хоць і надзеі на шчасце няма...
Грае музыка — паводка сама.

Гулам аглушаны сцішаны плёс,
сніцца яму перазвон летніх кос.
Бусел высока і міма найскос.
І анічый не крапаецца лёс.

Радасць на шчырае сонца выводзь!
Хай абнаўленнем руйнуецца плоць.
Гаўя да Нёмана мчыць самахоць,
марыць найўна ўхапіць за аброць.

І не ўхапіць, і не зацугляць,
і не злавіць, і вачмі не абняць,
не запыніць са шляху найпрост, —
вольна, наросхрыст і навырост.

**КУДЫ ЗНІКЛІ
СЛАНЫ?**

Сланы рэдка жывуць у адзіночку.
«Жыццё жывёлін», т. 6, стар. 399. Жан
звік

Адкуль яны з'явіліся? На гэтае пы-
танне наўрад ці хто адкажа пэўна. На
старым драўляным камодзе, які па-
мятаеш з дзясцінства, на сурвэтцы,
вышытай гладдзю, стаяла сем сланоў.
У розныя дні яны спяшаліся на поў-
нач і на поўдзень, на ўсход і на за-
хад — тое не мела значэння. Галоўнае,
што веў іх вялікі слон, а замыкаў
шэсце самы маленькі. Здаралася, у
свайг чарадзе яны выгіналіся дугой,
дакладней гэтым сярпом, што адразу
сцінаў сумненні пра іх неабходнасць.

Гаспадыня змахвала са сланоў пыл,
дзеці тайком парушалі парадак, пера-
стройвалі статак, але праз нейкі час
важак зноў займаў свайг месца. І зноў,
з нейкай незразумелай упартасцю,
сланы выстройваліся напайкругам па
росту, радуочы вока сваім непахіс-
ным пастаянствам.

На тыдні сем дзён — сем мудрацоў
на свеце было. Цудоўны, магічны лік.
Кажуць, сланы прыносяць удачу ў арва
дом. Забабоны, скажаце вы. Але ёсць
сведкі: неаднойчы радасць завітвала ў
дом са сланамі. Што было, тое было.

Мянялася жыццё. Сем'і пераязджа-
лі ў новыя кватэры. З'явіліся радыё-
лы і халадзільнікі, усё часцей пачалі
забягаць у дамы майстры па рамонту
тэлевізараў.

Чалавек асвойваў аддаленыя раё-
ны, геалагі адкрывалі новыя радові-
шчы. Ступалі ўсё далей на поўнач
нафтавыя вышкі. Адначасна высыкалі-
ся лясы, кудысьці сыходзілі, знікалі
звяры і птушкі. З'явілася Чырвоная
кніга.

А потым усё нібы сарвалася з лан-
цуга. Закружыліся вакол зямнога ша-
ра чародкамі спадарожнікі, памчалі ў
сусвет касмічныя апараты. Пачалася
эра камп'ютераў і відэамагнітафонаў.
Эмансipaцыя, урбанізацыя, акселера-

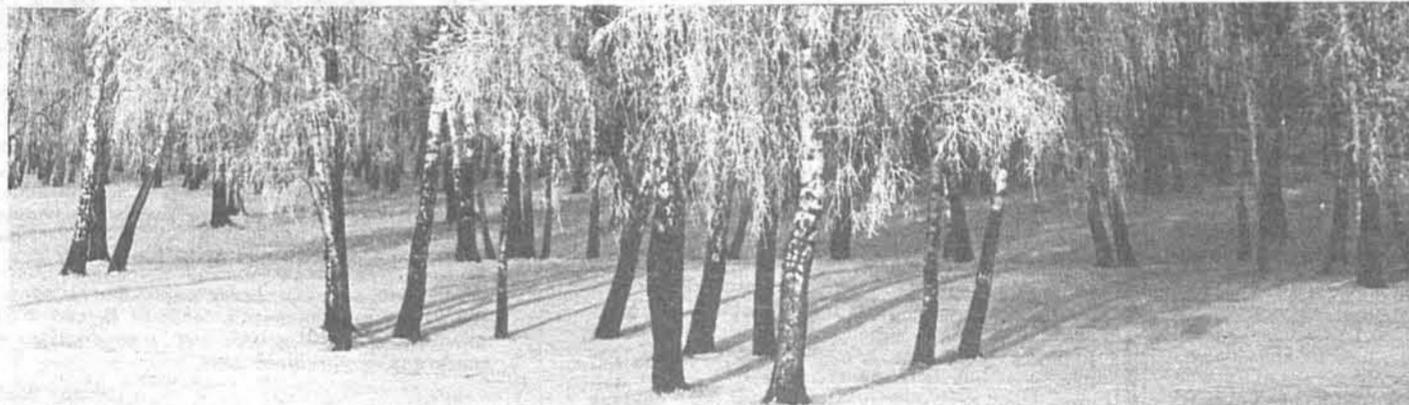
МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

**Сустрэчы,
якія
падарыў
лёс**

Творчы шлях Міхаіла Будаева, як і
многіх іншых мастакоў яго пакалення,
пачынаўся з Беларускага тэатральна-мас-
тацкага інстытута. Былі вучэбныя паездкі
па Беларусі і малюнкi, прывезеныя з
тых вандраванняў. Засталіся ў памяці
мясціны і людзі, сустрэчы з імі...

Да сцяны ў майстэрні прыстаўлены
аркуш, зробленыя ў час вандровак. На ім
— дзядзька-пастух, з якім калісьці па-
сябраваў Будаев. Было ў яго характары
незвычайнае спалучэнне прастаты і да-
веру з жыццёвай мудрасцю. Ён усім ці-
кавіўся, не адмаўляўся пазіраваць сту-
дэнтам, паважаючы занятак маладых
мастакоў, як прывык паважаць кожную
працу, калі яна на карысць людзям. Ён
нібыта ведаў нешта значнае, чаго не
ведалі і не адчувалі гарадскія студэнты.

На малюнку — твар старога пастуха, а
побач — старое дрэва, яшчэ моцнае,
бо сілкуецца сокамі зямлі. Тады, відаць,
упершыню Міхаіл і зразумеў, што ду-



Беларускія бярозы.

Фотаэцюд М. ВЯЛЬКОВІЧА

цыя. Працэс незваротны, — сцвярджаюць вучоныя.

Але аднойчы, нібы прачнуўшыся ад спячкі, ты заўважаеш — сланоў няма. Іх няма нідзе. Зніклі са староў, этак жэрак і намодаў. Куды яны сышлі? Як жывуць і чым кормяцца? Маўчаць спецыялісты. Але штосьці шчыльнае варухнулася ў грудзях з іх знікненнем. Чамусьці шкада мне тых добрых незваротных гадоў. Шкада танцаў пад радыёлу, проста пад вокнамі на асфальце. Шкада першых нязграбных тэлевізараў, да якіх вечарамі збіраліся суседзі.

Працэс незваротны. А. можа, і

АСЕННЯЕ САЛЬДА

Што ж, падвядзём вынікі, так скажаць, падаб'ём сальда, звядзём канцы з канцамі. Гэткая неабходнасць, як правіла, узнікае на пэўным узроставым рубяжы або пры замене старога календара на новы. Сёння такі дзень. Колькасць пражытых гадоў дзеліцца без астачы на нумар кватэры, новай лічбай вяртаючы мяне ў пару далёкага юнацтва. Калі я толкам яшчэ нічога не разумеў у жыцці, не ведаў, што дзе знайду і дзе што згублю.

Спыраша пачаліся страты. Як туман,

іншае жыццё. Ах, якая недалёкабая маладосць!

З часам, аднак, я пачаў здагадвацца, што, і губляючы, сёе-тое можна набыць. Я знайшоў у сабе сілы здаць экзамены за дзесяцігодку і нават паступіў ва ўніверсітэт. Я сустрэў там верных сяброў і добрых настаўнікаў, але назаўсёды згубіў веру абняць неабдымнае.

На пятым курсе ўбачыў Вольгу. Яна была падобная на палявы рамонік. І гэтае параўнанне — ах, маладосць! — мне падалося вельмі ўдалым. Я знайшоў ЯЕ, але толькі па часе зразумеў, што згубіў. Якія горкія нашы раннія страты, якія заўчасныя і лёгкадумныя!

Адыходзілі гады, выгаралі шпалеры і старэйшы календары. А я тым часам бегаў у магазіны, штосьці шукаў і знаходзіў.

Наступіў момант, калі я пачаў губляць нумары тэлефонаў, адрасы сяброў. Я губляў нешта важнае, што не заўсёды лёгка заўважыць у нашым мітуслівым жыцці. Часам губляў сон, зрэдку апетыт. Аднойчы раніцай, затрымаўшы дыханне перад люстэркам, я ўбачыў сізіну.

Знайшоў у сабе сілы — заняўся рэальнай гімнастыкай і бегам. А нека адшукаў старую запісную кніжку, абзваную даўні сяброў. Мы сустрэліся, і быццам не было за плячамі ношкі гадоў. Якая гэта была сустрэча!

А нядаўна, наводзячы парадак у кватэры — жонка з дзецьмі падаліся ў лес па грыбы, — я зазірнуў у энцыклапедычны слоўнік пацікавіцца на конт сальда, і знайшоў паміж старонак латарэйны білет, якога марна шукаў цэлы месяц. І што б вы думалі? На яго выпаў выйгрыш — пішучая машынка, на якой я і надрукаваў гэтае апавяданне. А што было б, калі б машынка аказалася пральнай? Што вы скажаце? Выпадкаваць? А выпадак толькі пацвярджае правіла: жыццё — двухадзінае, без страт няма знаходак.

ТРЭЦЯГА НЕ ДАДЗЕНА

Як і чаму здараецца, што двое незнаёмых маладых людзей раптам

аказваюцца побач у крэслах самалёта? Але пакінем гэта пытанне сацыялагам. Яны зразумеюць, яны разбяруцца, і калі-небудзь у газеце ці новай кніжцы мы прачытаем пра гэта. А пакуль паслухаем, пра што гоманяць маладыя людзі.

Ён адрэкаментаваўся пісьменнікам. Дастаў з дыпламата аўтарскі экзэмпляр кнігі, падпісаў і падарыў ёй.

Яна, паціскаючы руку, назвалася акцёркай. Вядома, галоўную ролю ёй яшчэ не далі, але рэжысёр абяцаў...

Завязалася займальная гутарка. Творчым людзям заўсёды знойдзецца, што раскажаць, каб другому было што паслухаць.

Ён расказваў пра свае пісьменніцкія клопаты, пра паездкі ў Сібір да беларускіх нафтавікоў, пра тое, як тры месяцы жыў у закінутым зімовішчы на Алтаі.

Яна скардзілася на строгасць рэжысёра, на засілле нікчэмнасцей на сцэне, гаварыла пра свае планы і мары.

Але ж усялякая дарога, нават самая доўгая, мае пачатак і канец. Заключыўся і пералёт Мінск — Масква — Самарканд. У мітусні нашы героі ледзь не згубілі адзін аднаго. Але ўсё ўладзілася добра.

Яны цудоўна адпачывалі. Хадзілі па багатых базарах, пілі ў ціхай паўзмрочнай чайхане зялёны чай з усходнімі прысмакамі. І нават з'ездзілі ў горы — на Блакітныя азёры.

Ён вылятаў першы. Развітваючыся, Яна плакала. Дамовіліся аб сустрэчы ў Мінску...

Але сустрэчы не адбылося. У прызначаны час каля помніка Янку Купалу чакалі адзін аднаго іншыя маладыя людзі. У Яго, бадай што, была сустрэча з чытачамі, Яна, хутчэй за ўсё, у гэты час рэпэціравала сваю новую ролю ў тэатры.

Толькі жыццё, здараецца, падносіць нечаканыя сюрпрызы. Дык вось, аднойчы Ён з'явіўся па выкліку рамонтаваць ліфт у кааператывуны дом работнікаў мастацтваў, дзе Яна працавала ліфцёркай. Лёс, помнячы многае, зноўку звёў іх.

Пра што павінны былі гаварыць яны? Пра пісьменніцтва? Пра акцёрства і кіно? А мо пра каханне? Але яны толькі вымушана ўсміхнуліся і рассталіся, цяпер ужо назаўсёды.

Аднойчы ты заўважаеш...



Алес АТРУШКЕВІЧ

Алес Атрушкевіч нарадзіўся ў 1948 годзе ў Гомелі. Скончыўшы біялагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, працаваў малодшым навуковым супрацоўнікам Беларускага навукова-даследчага інстытута лясной гаспадаркі, займаўся трэнерскай работай па альпінізму.

Зараз — карэспандэнт газеты «Гомельская праўда».

праўда не варта сумаваць аб мінулым. Жыццё павінна ісці наперад, — гэта закон. Ды часам ноччу заплыне ў вакно срэбраны ражок месяца, святло яго дужкай кладзецца на стол, ты ўзіраешся — і раптам бачыш любых сэрцу сланоў. Баючыся чагосьці, з дрыжыкамі ў душы пералічываеш іх. Так, усе сем на месцы. Усе сем. Значыць, усе яны жывыя, усе яны ёсць, толькі жывуць цяпер далёка-далёка, куды не даносіцца шум вялікага горада. І, як раней, наперадзе статка мудры ваяк са зламаным біўнем.

знікалі ілюзіі. Спачатку я зразумеў, што, як ні румзай, без грошай марожанага не дадуць. У сем гадоў завялі мяне ў школу, і я назаўсёды згубіў спакой. Неўзабаве пераканаўся, што спадзявацца на хуткае і паспяховае заканчэнне яе — больш чым наўна.

Гады цягнуліся, як валамі запрэжаныя. Губляліся рукавічкі, галёшы і сцізорыкі. Галаву затлумілі авіямадэлі і Майн Рыд, і таму аднаго разу я згубіў нават ранец. Было тое, вядома, даўно. Тады думалася, што ўсе страты часовыя, што наперадзе чакае



Янка БРЫЛЬ

хоўную сутнасць вобраза можна выяўляць праз рэчы і з'явы.

Для Будаева, як кажуць, этапнай работай стала серыя партрэтаў беларускіх пісьменнікаў і дзеячаў культуры. Яшчэ на трэцім курсе інстытута прафесар В. Шаранговіч прапанаваў яму гэту тэму ў якасці курсавога задання. Сустрэчы, якія падарыў лёс мастаку, сталі каштоўнай часткай яго творчага вопыту.

Ці можна забыць сустрэчу з Уладзімірам Караткевічам — «непрымірымым і даверлівым рыцарам з замка дабрыні і спагады», як пісалі аб ім яго сябры? Назаўсёды засталася ў памяці размова між ім, маладым мастаком, і вядомым пісьменнікам. Яны гаварылі пра будзённыя клопаты, студэнцкае жыццё, а потым — пра Беларусь, яе гісторыю і будучыню. Пісьменнік хадзіў па сваім кабінце, прыглушана гучаў яго голас, а Міхаіла раптам уразіла, што боль і радасць гэ-



Васіль БЫКАУ

тага чалавека — не за сябе, а за ўсіх нас.

На развітанне Караткевіч насыпаў яму поўны кошык залацістых духмяных яблыкаў — «Бяры, дружа!»

Тады Міхаіл зрабіў некалькі замалёвак для першага партрэта сваёй серыі. Пранікнёна, з патаемнай думай глядзіць з графічнага аркуша Уладзімір Караткевіч. За яго спіной — старажытныя беларускія абразы, у святле, быццам успамін, паўстаюць карціны далёкага мінулага... Пісьменнік назаўсёды застаўся з людзьмі чысціней думак і сумленным служэннем высокім ідэалам.

Памятае Будаев і сустрэчу з Васілём Быкавым. Ён, стрыманы і маўклівы, уважліва разглядаў замалёўкі, нешта адзначаў і зноў паглыбляўся ў свае думкі. Тады і зрабіў Міхаіл накід партрэта. Праз нейкі час мастак зноў вярнуўся да гэтай работы. Прастора ліста нібы высветлена навалінічымі сполахамі, і



Ніл ГІЛЕВІЧ

быццам маланка выхоплівае званы Хатыні на фоне неспакойнага неба. Постаць Быкава — увасабленне ўнутранай сканцэнтраванасці, позірк дапытлівых вачэй — напружана-востры.

А вось па-майстэрску выкананы партрэт Ніла Гілевіча. Міхаіла заўсёды прываблівала творчая прынцыповасць гэтага пісьменніка, якой прасякнуты і ягоныя публіцыстыка, і пранікнёныя вершы. На думку Н. Гілевіча, чалавека трымае і дае сілу для творчасці даўня і кроўная сувязь з зямлёй, якая ўзгадала яго. Як плынь успамінаў, як шлях у мінулае паўстаюць на аркушы далёкая вёска, кветкі мінулых гадоў:

Знаю: мне не вяртацца гэтым шляхам ніколі — На апошняю ростань, на спатканне з былым. Белай етужыкай дарога раскацілася ў полі, А па ўзбоччы дарогі — толькі шызы палыні.

З цягам часу серыя папаўняецца новымі творами. З'явіліся партрэты І. Шамякіна, Я. Брыля, П. Панчанкі. Серыя нібыта стварае панараму пісьменніцкай творчасці і праз яе — панараму народнага жыцця. Вайна і мірная праца, старажытнасць і сучаснасць — усё гэта ўвасабляецца, канцэнтруецца ў партрэтах. Кампазіцыі аркушаў дынамічныя, іхсэнсавым цэнтрам заўсёды з'яўляецца чалавек з яго думкамі і пачуццямі.

Такі пачатак самастойнага шляху Міхаіла Будаева. Зараз ён з поспехам працуе і ў станковай, і ў кніжнай графіцы. Аформленыя ім кнігі адзначаны на шматлікіх конкурсах. Але галоўным у творчасці мастака застаецца псіхалагічны партрэт. Значыць, тэма таго курсавога задання, што дапамагла маладому графіку вызначыць свой шлях, была не выпадковай...

Л. САЛОДКІНА,
мастацтвазнаўца

ЯШЧЭ ў гады вучобы ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, дзе Галіна Гарэлава займалася ў класе кампазіцыі Дзмітрыя Смольскага, яна вылучалася «ліца неабдымным выражэннем». Сціп-лая, нават сарамлівая, — непазнавальна мянялася, калі гаворка заходзіла пра паэзію, якую яна і ведала і любіла. Сваё разуменне і адчуванне паэзіі імкнулася перадаць у музыцы. Так, яшчэ ў студэнцкія гады з'явіліся яе першыя вакальныя цыклы на вершы Л. Лопеса, Л. Стафа.

Лірычная прырода таленту Г. Гарэлавай досыць выразна праявілася ў яе дыпломнай кантаце, дзе адкрылася яшчэ і адчуванне кампазітаркай нацыянальнай інтанацыі. Паэтычнай асновай «Лірычнай кантаты» сталі тэксты беларускіх народных песень. Гэты твор быў для аўтара-пачаткоўца прынцыповым у многіх адносінах. Тут вызначылася і адна з важных скразных тэм творчасці Г. Гарэлавай — тэма жаночага лёсу. Тэма гэтая аб'ядноўвае такія розныя па эмацыянальным і псіхалагічным змесце творы, як вакальныя цыклы на вершы М. Багдановіча «Дзявочыя песні» і «Сумныя песні» на вершы А. Ахматавай, Канцэрт для гайбы з камерным аркестрам і сімфанічную паэму «Бандароўна» на матывах народнай балоды і аднайменнай паэмы Я. Купалы. Для ўсіх гэтых твораў характэрны рамантычнае святаадчуванне, натхнёнасць, шчырасць лірычнага выказвання.

Пэўны час пра Г. Гарэлаву гаварылі як пра «вакальнага»

кампазітара. І сапраўды, менавіта ў жанры вакальнага цыкла яна выказалася найбольш значна. Чалавек высокай паэтычнай культуры, Г. Гарэлава звяртаецца да аўтараў «усіх

вы музычна-вобразнаму свету вакальнага цыкла на вершы Э. Верхарна.

Апошнім часам у вакальнай творчасці Г. Гарэлавай адметна загучалі грамадзянскія ма-

лавай прагучала і сацыяльна-крытычная, антымашчанская тэма.

Але публіцыстычны пафас, падкрэсленая дэмакратычнасць музычнай мовы спалучыліся ў новым вакальным цыкле з характэрнай для Г. Гарэлавай лірычнай інтанацыяй. Скразнай музычнай тэмай цыкла стала своеасаблівая тэма аўтарскага каментарыя — пяшчотная, трапяткая мелодыя, кранальна-шчырая.

У «Хвале беднякам» была заяўлена і тэма прызначэння паэта, якая стала галоўнай у нядаўна створаным вакальным цыкле на вершы паэтаў Лацінскай Амерыкі. Музычна-паэтычны змест твора сведчыць пра сталасць думкі Г. Гарэлавай.

Сёння пра Г. Гарэлаву гавораць як пра асобу і прафесіянала ўжо сталага. Што ж галоўнае ў яе творчым абліччы? Мяркую, гэта — дапытлівая думка і імкненне ўвесь час адкрываць нешта новае, высокую культуру і тонкі густ, патрабавальнасць да сябе і, як вынік, пастаянная незадаволенасць тым, што ўжо зроблена.

Дамогшыся поспеху ў галіне вакальнага цыкла, Г. Гарэлава, аднак, пачынае інтэнсіўна працаваць у інструментальных жанрах. Яшчэ ў гады вучобы ў асістэнтуры-стажыроўцы пад кіраўніцтвам прафесара Анатоля Васільевіча Багатырова напісала Канцэрт для скрыпкі з аркестрам. Эмацыянальна выразны, меладичны, ён адразу ўвайшоў у рэпертуар народнага артыста БССР Л. Гарэліка, прагучаў у Львове. Высокую адзнаку атрымаў на VIII з'ездзе кампазітараў Бе-

ларусі. Затым — Канцэрт для гайбы з камерным аркестрам, твор, які вабіць свежасцю мовы, яркім нацыянальным каларытам, цікавымі тэмбравымі знаходкамі (традыцыйныя інструменты сімфанічнага аркестра нечакана пачынаюць гучаць, як народныя). Выспяваўжо і новая задума: сімфанічная паэма «Бандароўна». У ёй, як і ў гайбыным канцэрте, адлюстравалася самае істотнае для стылю кампазітара; паэтычная вобразнасць, якая мае досыць канкрэтны характар (абодва творы праграмныя), эмацыянальная паўната і сувязь з нацыянальнай глебай. У той жа час — падкрэсленая прыхільнасць да традыцыйных форм у іх класічным выглядзе. Што гэта? Стэрэатыпнасць думкі, адеўтнасць творчай вынаходлівасці, дэманстратыўнае адмаўленне ад вонкавых прыкмет сучаснасці? Мяркую — пэўная мастацкая пазіцыя.

Калі я спытала Галіну, што для яе найбольш важна ў творчасці, яна адказала: «Для мяне музыка, у першую чаргу, — мова душы, і важна, каб мова гэтая была зразумелая ўсім. Таму самае галоўнае творчасці, як мне здаецца, — дакладнасць і прастата. Да гэтага імкнуся...»

У сваёй творчасці яна свярдае слухнасць гэтых прынцыпаў. Характэрна, што пасля прэм'еры «Бандароўны» пад час нядаўняга пленума праўлення Саюза кампазітараў БССР, прысвечанага творчасці маладых, многія крытыкі адзначылі гэтую сімфанічную паэму як адзін з найбольш пастацкіх пераканаўчых і сучасных па мове твораў сярод

МОВА ДУШЫ

Нататкі
пра творчасць
Галіны ГАРЭЛАВАЙ



часоў і народаў» і выбірае найбольш блізкае яе індывідуальнасці. Кожны яе вакальны цыкл — споведзь чалавека з багатым унутраным светам, чалавека, які тонка адчувае і ўспрымае навакольную рэчаіснасць. І для кожнага новага лірычнага героя кампазітар шукае адметную музычную інтанацыю. Для рамансаў на вершы М. Багдановіча характэрны, напрыклад, няспешнасць тону і кранальна сціплая пранікнёнасць выказвання, для песень на тэксты А. Ахматавай — драматычная напружанасць, тужлівае парыванне. Крохкасць, вытанчанасць, багацце псіхалагічных адценняў уласці-

тывы. Калі ўпершыню быў выкананы вакальны цыкл на вершы П. Беранжэ «Хвала беднякам», многія прыхільнікі музыкі Г. Гарэлавай здзіўляліся: такой нечаканасцю здаліся прапаведніцкі тон выказвання, адкрытая публіцыстычнасць, якія вызначылі і новую музычную інтанацыю, і пісьмо «буйным штрыхом».

Сем кантрастных па музычных вобразах і па характары песень цыкла аб'яднаны агульнай ідэяй, гарачым свярджэннем высокіх этычных ідэалаў: пачуцця чалавечай годнасці, вернасці ў каханні і дружбе. У цыкле «Хвала беднякам» упершыню ў творчасці Г. Гарэ-

раў; тых, каму наканава на прымаць у свае рукі эстафету музычнай культуры Беларусі.

Падрыхтоўка такой падзеі — працэс доўгі і працаёмкі. Вось ужо не адно дзесяцігоддзе ў

навіта Беларусь аказалася першаадкрывальніцай школ з харавым ухілам. Падкрэсла, што харавое спяванне выходзіць калектывізм, таварыскасць, пачуццё дысцыпліны і, як мастацтва,

Масквы, Ленінграда, некаторых іншых гарадоў краіны).

Такім чынам, у снежні 1985 года журы з педагогаў кафедры харавога дырыжывання нашай кансерваторыі ў рамках конкурсу на лепшую школьную харавую праграму праслухала калектывы 14-ці школ Мінска. Лаўрэатамі сталі школы № 130, № 1 і № 119 (мастацкія кіраўнікі, адпаведна, А. Еўсюкоў, Т. Валашына і Л. Лапша). Высокі выканаўчы ўзровень выказалі і харавыя калектывы іншых школ, і яны таксама сталі ўдзельнікамі першага свята песні.

Савет дырыжораў хораў разам з прадстаўнікамі гарана распрацавалі затым як праграму зводнага хору, так і выступленні паасобных хораў-лаўрэатаў. А колькі ўзнікала яшчэ і адміністрацыйных, і творчых праблем — бо мы (у адрозненне ад сваіх, скажам, прыбалтыйскіх калегаў, якія маюць больш чым стогадовы вопыт пеўчых свят) збіраліся ў такой шматлікай суполцы спяваць упершыню.

І вось, нарэшце, — доўгачаканы дзень 17 лістапада 1986 года: з уражанняў пра яго я і пачаў свае нататкі. Цяпер — больш падрабязна пра канцэрт.

Пачаўся ён песняй А. Новікава на вершы Л. Ашаніна «Ляліна помніць зямля». Звонка, магутна, велічна гучыць зводны хор. Наступная песня — выходзіць іншы дырыжор. Як эстафету, перадаюць адзін аднаму кіраванне зводным хорам выхаванцы Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, сімвалізуючы адзінства агульнай справы, адзінства сваёй харавой школы. А як уражвае чысціня ладу і інтанацыі ў адным з найскладаных відаў харавога мастацтва — спевах без суправаджэння, калі гучыць у тысячагалосым хоры апрацоўка латышскай народнай песні «Вей, ветрык!» Потым спявае хор школы № 119 пад кіраўніцтвам Л. Лапшы: меладызм, добрая дыкцыя вызначаюць гэты калектыв-лаўрэат. І зноў гучыць зводны хор, цяпер ужо суправаджаючы салістаў: гэта студэнт БДК М. Гулегін у песні Г. Струве на словы П. Кандрашэнікі «Радзіма» і

салістка Дзяржтэлерадыё БССР, заслужаная артыстка рэспублікі Л. Каспорская ў беларускай народнай песні «Вясна-красна». Выкананне настолькі дасканалы і эмацыянальнае, што нумары салістаў і зводным хорам гучаць на «біс!» З'ява, праўду сказаць, дзіўная і не мае аналагаў.

Затым на сцэне — хор школы № 1 пад кіраўніцтвам Т. Валашынай, які па-майстэрску выконвае складаную трохчасткавую сюіту М. Васючкова «Званы». А пасля чарговага выступлення зводнага хору пад кіраўніцтвам выхаванцаў БДК, які змянялі адно аднаго, — зноў спявае калектыв-лаўрэат, хор школы № 130 пад кіраўніцтвам А. Еўсюкова.

У фінале канцэрта да дзіцячых калектываў далучыліся вялікі хор Дзяржтэлерадыё БССР і хор студэнтаў дырыжорска-харавога аддзялення БДК. Усе ўдзельнікі натхнёна праспявалі песню І. Дунаеўскага «Ляціце, галубы», такую актуальную сёння, калі праблема міру на зямлі з'яўляецца для ўсіх народаў самай важнай. На такой усхваляванай, урачыстай ноце завяршыўся канцэрт. Ды яшчэ доўга не разыходзіліся дзеці. Спявалі зноў, спявалі ўжо самі, без дырыжораў.

Поспех першага свята дае нам падставу думаць пра нашы будучыя шматтысячныя песенныя свята ўжо не як пра фантазію, а як пра рэальнасць. Мы ўжо зараз абмяркоўваем склад наступнага форуму, плануем час яго правядзення. Каб харавое прадстаўленне набыло форму агульнанароднага свята, яно павінна выйсці з-пад даху на вольнае паветра. Для гэтага неабходна знайсці зручнае месца ў адным з мікрараёнаў горада, дзе можна было б стварыць сваё пеўчае поле. Падкрэсліваю: поле гэтае трэба абсталяваць паблізу, у межах горада (ні ў якім разе не ў наваколлі). Чаму? Менавіта таму, што па традыцыі ў дні свят пасля ўскладання вяноў да помнікаў і запальвання святочнага факела ад Вечнага агню на Плошчы Перамогі людское шэсце (а ўдзельнічаюць у ім людзі розных узростаў) пешкі накіроўваецца да месца правядзення заключнага канцэрта.

УСТУПНЫ АКОРД ПРАГУЧАЎ

Першае Рэспубліканскае свята песні мяркуецца правесці ў 1989 годзе. Што зроблена ўжо і што павінна рабіцца ў бліжэйшы час, каб свята адбылося!

Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага выходзіць дырыжораў хору. За час маёй трыццацігадовай працы на кафедры харавога дырыжывання пусціў у творчае жыццё тут атрымалі больш чым 400 хормайстраў. Менавіта яны развіваюць традыцыю харавых спеваў, яны складаюць аснову музычна-педагагічных кадраў нашай рэспублікі: ад школьнага настаўніка спеваў да прафесара музычнай ВДУ. Стала мэтанакіраваная дзейнасць па выхаванні адпаведных кадраў прывяла да таго, што ме-

адкрывае для дзятвы цудоўны свет музыкі, садзейнічае эстэтычнаму развіццю асобы.

Колькасць такіх школ расла не толькі ў Мінску, дзе іх зараз паўтара дзесятка, але і ў розных кутках рэспублікі. Адначасова павышаўся і якасны ўзровень школьных хораў. Менавіта таму ў нас і з'явілася ідэя правядзення свята песні школьных хораў, дзе мы змаглі б убачыць у сукупнасці набыты сваёй шматгадовай работы. (Вядома, што правядзенне песенных свят дасюль лічылася прэрагатывай Прыбалтыйскіх рэспублік,



Упершыню ў сценах філармоніі гучыць тысячагалосы хор...

Фота М. МІНКОВІЧА.

прадстаўленых на пленуме.

Апошнім часам паэтычная вобразнасць у творчасці Г. Гарэлавай узбагачаецца жывапісным элементам. Гэта найбольш дакладна акрэслілася ў яе камерна-інструментальнай музыцы: сюіце для габоя «Снегагорскія фрэскі», санца для ітары «Замкі Беларусі», вобразны змест якіх звязаны з апяваннем характава роднага краю, яго прыроды, архітэктуры, твораў выяўленчага мастацтва. І хаця ў гэтай музыцы няма аналогій з беларускім фальклорам, у ёй адчуваецца нацыянальны карані. Яно і не дзіўна: народны элемент увайшоў у самую глыбіню свядомасці кампазітара. Некалі ж Галіна казала: «Фальклор — іголка, якой шыеш».

І яшчэ адна значная сфера яе творчасці — дзіцячая музыка. Пра гэтую сваю работу Г. Гарэлава разважае так: «Мне не хацелася б падкрэсліваць розніцу паміж сваёй «дзіцячай» і «дарослай» музыкой, бо і ў той і ў іншай імкнуся развіваць блізкія тэмы, ідэі, настраі. У музыцы, адрасаванай дзецям, стараюся ўвасобіць іх форме цікавай і даступнай для ўспрымання маленькіх выканаўцаў. Лічу, што трэба выхоўваць густ і пачуцці дзяцей на фальклорным матэрыяле.

За камерныя творы і музыку для дзяцей Галіне Гарэлавай сёлета прысуджана прэмія Ленінскага камсамола Беларусі. Прэміяльныя грошы кампазітарка перадала дзіцячаму дому Брагінскага раёна.

Радаслава АЛАДАВА
Фота Ул. КРУКА

І якія актыўныя і таленавітыя ні былі б хормайстры, настаўнікі спеваў і іх гадаванцы, ім адным, без удзелу і дапамогі зацікаўленых партыйных і савецкіх органаў не справіцца. Нам патрэбна дзейная падтрымка кампетэнтных устаноў, Міністэрства культуры і Міністэрства асветы БССР, гарадскіх улад, Саюза кампазітараў рэспублікі, іншых грамадскіх арганізацый.

Мабыць, Саюзу кампазітараў БССР варта правесці конкурс на лепшыя творы як для акадэмічных, так і для народных хораў. Дарэчы, у дзіцячых калектывах асабліва адчуваецца адсутнасць выбару песень на беларускіх тэкстах.

Ужо цяпер уявіце будучае свята песні з удзелам хораў не толькі школ, а і прадпрыемстваў, дамоў культуры, навучальных устаноў. Хораў, якія розняцца і па складзе, і па жанры. Уявіце, як усе яны, разам з запрошанымі з іншых гарадоў і рэспублік гасцямі, пасля сольных выступленняў у розных кутках горада аднаюцца на пецым полі ў адзіны зводны шматтысячны хор!

Да прымеркаванага на 1989 год першага ў Беларусі Рэспубліканскага свята песні ў нас засталася два з паловай гады. (Прыбалтыйскія рэспублікі рыхтуюць такое свята пяць гадоў!). Часу вельмі і вельмі мала. Не спяваць жа на пецым полі пад фанэграму! Час ствараць аргкамітэт, штаб, рэпертуарную камісію. Час усім пачынаць працаваць.

У заключэнне яшчэ раз дзякую ўсім тым, хто памагаў рыхтаваць наша першае свята песні: дырыжорам за іх самааданасць, юным удзельнікам за іх высокую падрыхтаванасць, творчую самааддачу ў час выканання праграмы. Гэта ж вельмі сімвалічна, што наша новая традыцыя закладваецца юнымі спевакамі, тымі, каму належыць неслі яе ў будучыню.

Віктар РОУДА,
загадчык кафедры харавога дырыжывання БДК,
народны артыст БССР,
прафесар

У «ЛіМе» 21 лістапада і 5 снежня былі надрукаваны развагі рэжысёраў народных тэатраў М. Мацкевіча і М. Коласа, а таксама загадчыцы сектара свят і абрадаў РНМЦ Л. Рыжковай пра стан і праблемы аматарскіх тэатраў рэспублікі. Сёння мы працягваем гаворку: на старонках штотыднёвіка выступаюць рэжысёры народных тэатраў Палаца культуры Мінскага транктарнага завода і Баранавіцкага ГДК М. Шутаў і М. Стрыжоў.

ЧАКАЕМ НЕ ПАБЛАЖАК, А ЎВАГІ

«Тэатр — вышэйшая інстанцыя для вырашэння жыццёвых пытанняў». Гэтак выказваўся А. Герцэна павінны былі б у поўнай меры адпавядаць і самадзейныя народныя калектывы. Аднак, як слушна заўважыў М. Колас, калектывы народных тэатраў сёння павялічылася, але, на жаль, не перайшла ў якасць. І ў гэтым я з ім пагаджаюся.

Вядома, ёсць шэраг праблем, якія стрымліваюць творчы рост народных тэатраў. Па-першае, пра нас вельмі мала пішуць нашы паважаныя крытыкі і тэатразнаўцы. Цяжка прыгадаць рэцэнзію на спектакль народнага тэатра, у якой без усялякіх скаржак давалася б аб'ектыўная ацэнка пастаноўкі. Пакуль што нас прапагандаюць ад выпадку да выпадку і агульнымі фразамі. Мне ж здаецца, наспеў час крытыкам сур'ёзна паставіцца да творчасці народных тэатраў. У газеце «Літаратура і мастацтва» і іншых выданнях не перашкодзіла б увесці рубрыку — «У народных тэатрах».

Праўда, тэлебачанне робіць перадачы пра нас. Але ці заўсёды робіцца гэта якасна і на добрым творчым узроўні? На жаль, не. Спектаклі народных тэатраў паказваюцца звычайна ў нязручны для глядачоў час. Так, адна з лепшых пастановак нашага тэатра «Жыві і помні» па В. Распуціну выходзіла на тэлеэкран у 15 гадзін. А дзень быў будзённы, рабочы. У выніку — хто яго бачыў? Лічаныя глядачы. Просьба паказаць спектакль у больш зручны час не была задаволена. Далей. Не заўсёды задавальняе і адбор — на экран трапляюць часам далёка не лепшыя работы, а гэта дыскрэдытуе многія калектывы, якія носяць званне народнага.

Па-другое, да народных тэатраў павінны працягнуць больш

зацікаўленасці партыйныя, савецкія і грамадскія арганізацыі. Зацікаўленасці дзелавой, а не фармальнай. Хацелася б, каб кіраўнікі прадпрыемстваў і арганізацый знаходзілі час паглядзець нашы спектаклі, каб часцей сустракаліся з калектывамі, ведалі нашы праблемы і памагалі іх вырашаць. Без гэтага нам вельмі цяжка.

Падтрымліваю ідэю М. Мацкевіча аб устаўленні званняў — «заслужаны народны тэатр БССР» і «заслужаны артыст народнага тэатра». Яны павінны неслі ў сабе не толькі маральнае, а і матэрыяльнае заахвочванне. У чым гэта будзе выяўляцца, можна вырашыць у працэсе распрацоўкі палажэння. А пакуль удзельнікі народных тэатраў заахвочваюцца ў нас толькі маральна, матэрыяльна ж зацікаўленасць адсутнічае не толькі для артыстаў-аматараў, але і для рэжысёраў, мастакоў, пастаноўшчыкаў народных тэатраў. Узьць, напрыклад, удзельнікаў народных добраахвотных дружын; ім за актыўнае патруліраванне прадастаўляюцца дадатковыя тры дні да асноўнага адпачынку. Між тым, занятасць удзельніка народнага тэатра значна большая, чым у дружынніка, і справа, якую робіць аматар, не меней карысная для грамадства. Скажы больш. Калі чалавек добра працуе на вытворчасці і актыўна прапагандуе самадзейнае мастацтва, дык ён, мне здаецца, варта таго, каб яму была выдзелена льготная пудэўка ў дом адпачынку, каб яго актыўная грамадская дзейнасць была адзначана прэміяй. Сапраўды, чаму б і не?

Некалькі слоў пра рэжысёраў і мастакоў-пастаноўшчыкаў народных тэатраў, якія маюць ганаровае званне «заслужаны работнік культуры». Ці шмат такіх? Некалькі чалавек. Зноў жа — няўжо няма сярод нас

такіх, якія сваёй сумленнай працай і рыцарскім стаўленнем да тэатра заслужылі гэтае званне? Вышэйшай павінна была б быць і аплата працы рэжысёраў народных тэатраў. Уроўніваць іх з усімі іншымі кіраўнікамі самадзейнага мастацтва не зусім правільна: рэжысёрам народных тэатраў неабходна штараз абнаўляць рэпертуар, пастаянна ўдзельнічаць у правядзенні тэматычных праграм культасветустановаў, урэшце, тэатральны жанр проста больш складаны за іншыя віды мастацтва.

Што датычыць прапановы М. Мацкевіча аб пераходзе народных тэатраў на паўпрафесійную дзейнасць і аб падзеле на катэгорыі, то тут я не ўсё прымаю. Наўрад ці такая рэарганізацыя ўздыме нас на новую, якасную прыступку. Нам проста трэба зрабіць сякія-такія пераацэнкі. Паўтараю, не ўсе калектывы, якія носяць сёння званне «народны», адпавядаюць патрабаванням палажэння аб народным тэатры. Пагнаўшыся за колькасцю, мы забыліся пра якасць, таму побач з добрымі тэатрамі ў нас з'явіліся народныя калектывы, якія не адпавядаюць ганароваму званню. Мая прапанова: калі народны калектывы не актывізаваўся і пасля папярэджання, якое вынесла яму камісія па праглядзе, то ён павінен быць пазбаўлены звання. І не трэба ніякіх катэгорый, трэба проста больш строга падыходзіць да гэтага пытання, навесці парадак у нашай гаспадарцы.

Згодны з М. Мацкевічам на конт стаўкі рэжысёра-педагога, які займаўся б падрыхтоўчай студыяй. Матэрыяльны фонд тэатра са сродкаў, атрыманых ад платных спектакляў, павінен быць абавязкова. Неабходна, каб пэўны працэнт грошай ішоў толькі на патрэбы тэатра. Калі тэатр можа стварыць такі фонд, то перашкаджаць гэтаму не трэба. Але я катэгарычна супраць таго, каб народнаму тэатру даваўся фінансавы план: гэта ўжо не самадзейнасць, а штосьці іншае.

Яшчэ хацеў бы спыніцца вось на чым. Думаю, няма патрэбы дзяліць тэатры на ведамасным прыпынку — міністэрскія, прафсаюзныя, студэнцкія і г. д. Ведамаснасць перашкаджае нам рабіць агульную справу. Нам неабходна часцей сустракацца, дзяліцца вопытам, абменьвацца спектаклямі, а не культываваць ведамасны антаганізм. Мая прапанова — рэгулярна, скажам, раз у два гады, на адной з мінскіх прафе-

сійных сцэн праводзіць паказ лепшых спектакляў народных тэатраў рэспублікі. Карысць ад такіх сустрэч будзе ўсім нам. Можна будзе ў час агляду вызначыць лепшую пастаноўку года, а таксама адзначыць лепшыя акцёрскія і рэжысёрскія работы, абмеркаваць наспелыя праблемы і знайсці спосабы іх вырашэння.

Ад нас патрабуюць, каб у кожнага тэатра быў сельскі калектыв-спадарожнік. Але ж гэтае патрабаванне — нерэальнае. Дзейснай дапамогі аказаць такому калектыву не можам: мы далёка адзін ад аднаго, не маем транспарту і часу. Ці не лепей было б, каб спадарожнік народнага тэатра быў створаны на нашым жа базавым заводзе ці на прадпрыемстве? Дапамога яму будзе больш канкрэтная і дзейная, бо мы — побач. А пакуль што ўсё гэта ператвараецца ў звычайны фармалізм: у большасці выпадкаў такое шэфства існуе толькі на паперы.

Хацелася б закрануць рэпертуарнае пытанне. Што нам ставіць? Часам проста немагчыма зразумець — у адным народным тэатры п'еса ідзе, а другому ставіць яе не раіць. Ці іншая сітуацыя. П'еса надрукавана ў часопісе «Тэатр» альбо альманаху «Современная драматургія», значыць, яна атрымала права на пастаноўку. Тэатр бярэ яе ў работу, робіць спектакль, але прыходзіць прыёмная камісія і кажа: нельга, яна не рэкамендавана для народных тэатраў. І пачынаецца спрэчка. Кожны бок адстойвае свой пункт гледжання і, як правіла, у прайгрышы аказваецца тэатр, нават калі пастаноўка ў цэлым удалая. А ці не лепш было б, каб Рэспубліканскі навукова-метадычны цэнтр народнай творчасці і культасветработы і Міністэрства культуры БССР практычна памагалі б нам фарміраваць рэпертуар, раілі самае цікавае з нацыянальнай драматургіі?

У сваім выступленні я закрануў толькі частку праблем, якія хваляюць нас.

Добра было б пасля падвядзення вынікаў дыскусіі на старонках газеты нам, рэжысёрам, сабрацца разам і абмеркаваць усе нашы праблемы, бо ў кожнага ёсць набалелае, тое, што патрабуе яснага і дакладнага адказу.

М. ШУТАЎ,
рэжысёр народнага тэатра
Палаца культуры Мінскага
транктарнага завода

ЦІ ВАРТА НАМ ЛІЧЫЦЬ ГРОШЫ?..

Калі гаворка ідзе пра мастацтва (тым больш самадзейнае), слова «грошы» гучыць вельмі рэдка. Але размова пра самаакупнасць народных тэатраў не атрымаецца без ужывання гэтага крыху праязічнага паняцця.

Ужо зараз вядома, што народны тэатр можа быць самаакупным толькі пры суме гадавога даходу ад 10 да 20 тысяч рублёў. Такія калектывы зараз у рэспубліцы ёсць. Іх два-тры, але каб правесці эксперымент

па самаакупнасці, гэтага дадаткова.

Аднак галоўная праблема, на мой погляд, не ў пераходзе на колы эксперыменту так званай «лізірующей групы», а ў тым, як пасля эксперыменту (які, безумоўна, дасць станоўчыя вынікі) перавесці на самаакупнасць шматлікую групу тэатраў «сярэдняга звяна». Зараз яны пакуль яшчэ не гатовы перайсці на гаспадарчы разлік. Прычыны тут розныя: вялікая загрузанасць сцэнічнай пля-

цоўкі базавай культасветустановаў; непрадуманая рэпертуарная палітыка і, як вынік гэтага, — пустая глядзельная зала на спектаклях; немагчымасць вырашэння праблемы транспарту і паліва для тэатра; аб'якавасць да тэатра мясцовых кіруючых органаў і г. д.

Для нашага калектыву прапанова рэарганізацыі, якую выказаў М. Мацкевіч, шчыра скажы, нечаканая. На бліжэйшыя пяць гадоў у нас былі іншыя планы: мы хочам дапамагчы стаць на ногі толькі што створанаму лялечнаму тэатру. Таксама хацелася б дамагчыся, каб маладзёжная студыя пры тэатры здабыла ганаровае званне «ўзорнага калектыву». Гэта дазволіць стварыць пад дахам Баранавіцкага ГДК рэжысёрскую групу з трох чала-

век. У сваю чаргу яны змогуць працаваць не менш як з 60-ю ўдзельнікамі. Мо нават народзяцца ў нас і цікавыя спектаклі па метадазе «людзі і лялькі» і г. д.

І самае галоўнае — чаму мы лічым сябе няздатнымі на самаакупнасць. Сума гадавога даходу тэатра за 1986 год складала крыху больш за 1000 рублёў. З такім прыбыткам пачынаць рэарганізацыю не мае ніякага сэнсу.

Вось і адказ на рытарычнае пытанне, якое я вынес у заглавак: нам зараз неабходна лічыць грошы, бо адсутнасць іх скарачае дыяпазон мажлівасцей калектыву, азмрочвае яго перспектывы.

М. СТРЫЖОЎ,
рэжысёр народнага тэатра
Баранавіцкага ГДК

Год, які мінае, быў багаты на дыскусіі пра становішча тэатральнай справы і метады яе паляпшэння. На старонках перыядычнага друку свае меркаванні выказвалі тэатратыкі і практыкі сцэны. Гучалі патрабаванні большай самастойнасці для тэатраў, абгрунтавалася неабходнасць змены прынцыпаў фарміравання рэпертуару, стварэння новых фондаў матэрыяльнага заахоўвання, удасканалення сістэмы распаўсюджвання білетаў... Пытанне ж пра глядача гэтак жа красамоўна адсутнічала ў дыскусіі, як сам ён — у тэатральнай зале.

НЕЛЬГА СКАЗАЦЬ, што тэатры неяк на гэту з'яву не адрагавалі — адміністратараў прыкметна набольшала, і цяпер дакладна вядома, што прадаць білеты можна на любы спектакль. Незразумела хіба што адзінае — як прывесці ў глядзельную залу людзей, што купілі гэтыя білеты... Колькасць пастаянных тэатралаў няўхільна скарачаецца, бо чым яшчэ растлумачыць існаванне такой штатнай адзінкі, як намеснік дырэктара па арганізацыі глядача? Відавочна, што «арганізуюць» жадаючых — не трэба. Зрэшты, медаль мае і адваротны бок. Глядач тэатру... таксама не патрэбны. Што гэта так, ён здагадваецца па шматлікіх нібыта дробязях: па няветлівасці абслугоўваючага персаналу, па меню буфета... І, нарэшце, па тым, што і як іграецца на сцэне. І гэта, безумоўна, галоўнае. Бо якая б ні была прыемная ветлівая ўсмішка супрацоўнікаў ці кубак гарачай кавы ў буфете, мы прыходзім у тэатр за іншым.

Гэтае «іншае» ў розны час вызначалі па-рознаму, патрэба чалавека ў тэатры неаднаразова мянялася. Тэатр быў ці то народнай гульні, ці то элементам свецкага жыцця, ці то асветніцкай устаноў, ці то цэнтрам зносін. Многія гэтыя функцыі пакрысе аддалі з развіццём друку, з'яўленнем кінамаатографа, радыё, тэлебачання. Цяпер надыходзіць «відэабум»... Такім чынам, прага людзей у відовішчах сёння задаволена, а заўтра будзе задаволена ў яшчэ большай ступені. Як носьбіт новай інфармацыі, тэатр не паспявае за сродкамі масавай камунікацыі. Ён страціў функцыі, якія не былі для яго асноўнымі, не выніклі з яго мастацкай прыроды. Што ж засталася? Што прыводзіць людзей вечарамі ў тэатральныя залы? Што шукаюць яны ў сцэнічнай дзеі? Чаму так часта пакідаюць тэатр расчараванымі? Гэта цяжкія пытанні. Цяжкія яшчэ і таму, што задаюцца яны рэдка.

Складасць так, што тэма публікі — перыферычная тэма ў тэатральным друку. Праблемы драматургіі, рэжысуры, акцёрскага майстэрства абмяркоўваюцца актыўна і шырока, а той, для каго ствараюцца і іграюцца спектаклі — тэатральны глядач, — застаецца пакуль што фігурай шмат у чым загадкавай. Вядома, прыблізнае ўяўленне аб ім у тэатральным асяроддзі існуе, але сацыяла-

гічнае даследаванне глядацкай аўдыторыі Мінска, праведзенае Міністэрствам культуры БССР і Інстытутам філасофіі і права АН БССР, выявіла значную розніцу паміж гэтым уяўленнем і рэальнасцю.

Аказалася, што сённяшняя публіка (кантынгент, густы, за-

сокай яна аказалася ў нядаўніх жыхароў Мінска, выхадцаў з вёсак і невялікіх гарадоў. Любасць да традыцыйнай народнай культуры прыводзіць іх найперш у купалаўскі тэатр. Яны чакаюць ад яго спектакляў, дзе адчуваецца б развіццё традыцый беларускага мастацтва, яны хацелі б сустрэцца на сцэне з героямі фальклору, убачыць народныя святы і гульні. Мова народнай культуры — гэта мова ўсім блізкая і зразумелая, і, магчыма, дыялог тэатра з пачынаючым глядачом варта весці на ёй, паступова прывучаючы публіку да іншых,

наўцаў зрабіць глядачоў не проста сузіральнікамі спектакля, а сваімі суб'яднікамі, сатворцамі. Але выклікаць цікаўнасць, уцягнуць глядача ў актыўнае суперажыванне можа толькі жывы тэатр, жывая энергія акцёрскіх думак і пачуццяў. Сёння ж у спектаклях многіх тэатраў можна назіраць прыкрую з'яву — душэўную заспакоенасць выканаўцаў. Яны іграюць гучна-ціха, хутка-павольна, камедыю-трагедыю без аніякай усхваляванасці нават у самых цяжкіх для іх герояў хвіліны.

Ва ўсіх бедах сучаснага тэатра прынята абвінавачваць

феры), якой так не хапае многім спектаклям.

У кожным канкрэтным выпадку гэтая з'ява мае мноства прычын. Адна з іх — праблема выбару п'есы. Часцей за ўсё яе выбірае рэжысёр, прычым нярэдка выбар гэты робіцца ў барацьбе з трупай, якая потым выйдзе на сцэну і будзе задарму пастаноўшчыка ўвасабляць. Якая эмацыянальная тканіна будзе ў такога спектакля? Тэатрэтэчна яна можа быць якая заўгодна, але на практыцы часцей за ўсё бывае... ніякая. Магчыма, працэс выбару і зацвярджэння рэпертуару варта дэмакратызаваць, ва ўсякім разе, акцёрскі ўдзел у ім павінен быць больш актыўны. Бо акцёр быў і застаецца ўладаром сцэны, часам — звергнутым, часам — занятым, але ўсё роўна ўладаром. І гэта не прыхачаць прыхільніка «акцёрскага тэатра», а вынік аб'ектыўных тэатральных законаў: менавіта акцёр ажыццяўляе камунікацыйны акт паміж сцэнай і залай, ён гаворыць з глядачом.

Прыніжэнне ролі акцёра ў тэатральным працэсе, нівеліроўка яго асобы, няўменне пастаноўшчыкаў прадугледжваць форму кантакту выканаўцаў аўдыторыі — усё гэта прыводзіць да зніжэння папулярнасці тэатра як віду мастацтва, што і было зафіксавана сацыёлагамі.

Але менавіта з акцёрамі, з актывізацыяй іх творчай і грамадзянскай пазіцыі, з павышэннем узроўню іх майстэрства, з умацаваннем прынцыпаў ансаблявай ігры звязанае мы свае тэатральныя спадзяванні. У тым ліку — і на вяртанне публікі ў залы тэатраў. Гаворачы пра вяртанне публікі, мы маем на ўвазе не рост колькасці «чалавеканаведванняў» (гэты аспект сёння знаходзіцца ў адным парадку), але аднаўленне духоўнага аўтарытэту сцэнічнага мастацтва.

Драматург дае спектаклю слова, рэжысёр — мастацкую структуру, сцэнограф — асяроддзе, але жывую энергію пачуццяў і думак яму можа даць толькі акцёр. І калі гэта адбываецца, зала адгукаецца і пазнае акцёра энергію суперажывання. Так пачынае дзейнічаць своеасаблівае «энергетычнае кола», утвараецца адзінае поле спектакля, калі адбываецца нязмушаны абмен паміж сцэнай і залай. Але хтосьці павінен зрабіць першы крок... Хтосьці павінен траціць гэтую энергію, яшчэ не ведаючы, ці ўзнікне адказ. Магчыма, менавіта ў гэтым заключаецца дэградацыя і высакароднасць прафесіі акцёра — верыць, што сёння глядач адгукнецца, нават калі ўчора ён застаўся аб'якавым. Верыць, што суд адбудзецца. Надзея на гэта прыводзіць людзей у тэатр вольна ўжо некалькі тысяч гадоў.

«ПЯТАЯ СЦЯНА»

РОЗДУМ НАД ПРАБЛЕМАЙ

Галіна АЛІСЕЙЧЫК

патрабаванні) куды больш складаная, чым той сярэднястасціны глядач, да міфалагічнага вобраза якога мы ўсе прызвычаліся. Так, сярод многіх тэатральных практыкаў аб'ектавым стала меркаванне, што найвялікшую асалоду глядачу даюць драматычныя творы бытавой тэматыкі. Чым яшчэ растлумачыць той факт, што лідэрамі пракату летась былі спектаклі «Амаральная гісторыя» Э. Брагінскага і Э. Разанава (Рускі тэатр БССР імя М. Горкага), «Няроўны шлюб» Б. Рацара і В. Канстанцінава (Брэсцкі аблдрамтэатр), «Як вярнуць мужа» М. Мэйо і Э. Энекена (Гомельскі аблдрамтэатр), «Ён і яна» А. Штэйна (Гродзенскі аблдрамтэатр) — творы, якія не выклікалі грамадскага рэзанансу, і ні крытыкаў, ні самімі тэатрамі сярод здабыткаў сцэнічнага мастацтва не лічацца? Прынята таксама думаць, што Юсен, Чэхаў, наогул тонка псіхалагічныя п'есы не даюць збораў. Ярлык «некасавацкі» паціху, але трывала прымацавалі і да нацыянальнай тэатральнай традыцыі.

Між тым, праведзеныя ў час даследавання анкетныя апытанні публікі зафіксавалі цікаўнасць менавіта да беларускай драматургіі, класічнай і сучаснай, практычна ва ўсіх групам глядачоў. Найбольш вы-

больш складаных сродкаў выразнасці?..

Даследаванне выявіла яшчэ адзін цікавы аспект узаемаадносін тэатра і публікі: амаль усю інфармацыю пра новыя спектаклі глядачы атрымліваюць ад сяброў, калеж, сваякоў. Рэкламныя службы тэатра, радыё, тэлебачанне, перыядычны друк істотна не ўплываюць на тэатральную аўдыторыю, рэальную і патэнцыяльную.

Сцяна няведання і неразумення ўзнікла паміж залай і сцэнай, «пятая сцяна», якая прывяла нас да абсурднай з'явы — тэатра без публікі.

Над гэтай праблемай варта задумацца, бо і эканамічны эксперымент, які пачнецца ў новым годзе, і нават самыя глыбокія арганізацыйныя змены самі па сабе яшчэ не гарантуюць уздыму тэатральнага мастацтва і глядацкай цікаўнасці да яго. Вядома, эканамічная рэформа неабходная. Хоць бы для таго, каб збольшага вырашыць шматлікія ўнутрытэатральныя праблемы і звярнуцца, нарэшце, да асноўных пытанняў існавання сцэнічнага мастацтва: якая яго роля сёння, чым можа яно дапамагчы тым, хто прыходзіць штовечар у тэатральныя залы, чаму здольна іх навучыць?

На першы план сёння выходзіць развіццё кантактаў тэатра і аўдыторыі, умненне выка-

рэжысуру... Ад рэжысёра ў тэатры, безумоўна, залежыць многае, але ці ўсё? І ці павінна аднаго чалавека залежаць «усё» ў калектыўным, сінтэтычным мастацтве сцэны? Для таго, каб стварыць у зале сітуацыю мастацкай камунікацыі, патрэбны вельмі высокі ўзровень эмацыянальных затрат удзельнікаў спектакля, патрэбна праблема, здольная ўзрушыць і сцэну, і залу. Хваляючых праблем сёння шмат, і нельга сказаць, што тэатры абмінаюць іх. Але актуальнасць, надзеяннасць фраз яшчэ не ствараюць ні напалу пачуццяў, ні глыбіні даследавання. Залішне часта спектаклі зводзяцца да трохгадзіннага дэкларавання дзвюх-трох думак, гранічна ясных пасля 15-і минут прагледу. Ці — да інфармацыйнага пераказу той ці іншай трактоўкі сюжэта. Прычым вынік лічыцца здавальняючым, калі канцэпцыя пастаноўшчыка чытаецца дастаткова выразна і незалежна ад таго, ці быў глядач далучаны да падзей спектакля. Але рашэнне спектакля яшчэ не ёсць сам спектакль. Сацыяльная функцыя тэатра ажыццяўляецца менавіта праз яго здольнасць уцягваць глядача ў суперажыванне, узбагачаць яго эмацыянальна, жыццёвы вопыт. Але дасягаецца гэта толькі стварэннем «эмацыянальнай тканіны» (атмас-

ПРЭМ'ЕРЫ



Свой саранавы сезон Гродзенскі абласны драматычны тэатр распачаў прэм'ерай спектакля «Заўтра была вайна» па аднайменнай апавесці Б. Васільева. Пастаноўку ажыццявіў рэжысёр М. Абрамаў, сцэнаграфія К. Чаменава. Побач з вядучымі акцёрамі А. Гайдзіліс, М. Емяльянавым, Р. Лявовай у спектаклі заняты ўся творчая моладзь тэатра.

«Заўтра была вайна» Б. Васільева. Сцэна са спектакля.

А. КАСАРСКІ
Фота аўтара



З малавядомай п'есай амерыканскага драматурга Т. Уільямса «Царства зямное» пазнаёміў сваіх глядачоў Рускі тэатр БССР імя М. Горкага. Пастаноўку спектакля ажыццявіў лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі В. Маслюк, сцэнаграфія заслужанага дзеяча мастацтваў рэспублікі Ю. Тура. Ролі выконваюць заслужаныя артысты Л. Былінская і В. Клебановіч, артысты А. Кармунін, В. Ждановіч і іншыя.

«Царства зямное» Т. Уільямса, Сцэна са спектакля.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА



Камедыю П. Шэно «Будзьце здаровы!» іграюць у Анадэмичным тэатры імя Януба Коласа. У спектаклі, які паставіў рэжысёр Д. Дзідныюнас і аформіў мастак В. Лесін, заняты народныя артысты СССР Ф. Шмакаў, народная артыстка рэспублікі З. Канапелька, заслужаныя артысты БССР Г. Дубаў, Г. Акружная, Б. Сяно, М. Цішчакін, артысты Г. Букаціна, Р. Шацкіна і іншыя.

«Будзьце здаровы!» П. Шэно. Г. Дубаў (Людвік Мерыкур) і Г. Букаціна (Вівіян Буасьер). Фота А. ДЗМІТРЫЕВА

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

ПАЎДНЁВЫЯ МАТЫВЫ

Дом народнага паэта

Аляксандр Твардоўскі, вайшаўшы з кватэры народнага паэта і глянуўшы на фасад дома Дамітрыя Гуля ў горадзе Сухумі, сказаў: «Гэта сапраўдны кватэра народнага паэта: усё проста, без прэтэнзій». З успамінаў сына Дамітрыя Гуля — Георгія.

У гэтым доме шмат свята, На сцэжы рух бясконцы, Любоў людзей вядзе, вяла, Як да цяпла, да сонца.

У гэтым доме прастаты, Дзе ні ступі, так многа, Усё хачу назваць святым Ад самага парога.

Бярэмя кніг, шырокі стол, Без дываноў падлога, І сцены белыя пад столь, І пышнага нічога.

А творы за дзесяці год Запоўнілі паліцы, Іх Абхазія, народ, Тытых падзей крыніцы.

Няма канап, глыбокіх краслаў, Карцін вядомых мастакоў, Тут для душы было не цесна, Для мудрых залатых радноў.

Магнолія Юрыя Гагарына

Расце магнолія зялёная адвечна, У кветках белых цешаць вочы вецці, З любоўю да яе глыбокай і сардэчнай ідуць дарослыя, падлеткі, дзеці.

Бо гэта дрэва пасадзіў Гагарын, У парку маляўнічым Сочы, Яго, пазнаўшага касмічныя прасторы, Трыдожыў лёс Зямлі і днём, і ўночы.

У ямку беражліва ён садзіў расліну, З-пад дрэўца выбраў шэрыя каменні. Расце магнолія, а сонца на хвіліну не забываецца ёй пасылаць праменні.

Адвечна славе жыць гагарынскай на свеце, А падзеі квітнець пад сонечным абшарам, Людзям спакойна жыць на той планеце, Якую першым абляцеў Гагарын.

Настрой благі, з дарогі яснай прэч!

Цямнее зрок, а яснай застаецца памяць, Алмазам слова робіцца ў адточаным радку, Цяпер я не звяжаю на мяцеліцу і замечу з Музай смела крочу пад руку.

Мароз не лезе і не страшыць цела, Так многа ў сэрцы радасці, Хочь насміхаюцца: юнацтва праляцела, Але ж і старасць знікла, уцякла.

Як добра жыць, калі сябры наўкола, Няўжо нядаўна ранец сінюў з плеч? Жыццё да старасці было і застаецца школай, Настрой благі, з дарогі яснай прэч!

Уцёк я не ад холаду

Шчабечуць птушкі злосліва: — І ты тут, пабрацім?! Уцёк ад золнай восені, Мы да цяпла ляцім.

Наш шлях аж за Турэччыну, У Афрыку, за Ніл, Зімуем там адвечна мы, Шмат трацім часу, сіл.

— Уцёк я не ад холаду, Данор шыце дарма, Пазнаў я Поўнач змоладу, Лепш Афрыкі — зіма.

УЛАДЗІСЛАВА Францаўна Луцэвіч пакінула незабыўны след у памяці вельмі многіх людзей, якія ведалі яе, сябравалі з ёю ці працавалі побач. Яна была добрым педагогам, шчырым і чулым чалавекам, жонкай і

чыку, дзялілася апошнім кавалкам хлеба. І больш як праз соран гадоў у адным з пісьмаў Канстанцыя Буйло пісала сяброўцы: «Вельмі хачу, каб ты хутчэй прыехала да нас. Я зраблю усё, каб ты адпачыла, перамяніла абстаноўку. Ні пра што сумнае гаварыць і ўспамінаць не будзем. Я проста хачу цябе адчуць та-

рых сяброў. Пішы часцей. Янка шле табе прывітанне. Месяц назад памёр Змітрон Бядуля. Вось як бывае, і дзе даўно яму памёрці». Другое пісьмо датавана 12 красавіка 1942 года. «Дарая мая родная Костна! Сардэчна дзякую за пісьмо, за дружбу. Хацела адразу адказаць, але настрой не вельмі добры. Жывём толькі радыёперадачамі, газетамі і надзеяй на сустрэчу з Беларуссю. У Янкі і здароўе не вельмі добрае. Можна, цяпер, калі пацяпле, яго самаадчуванне палепшыцца».

Пасля смерці Янкі Купалы Уладзіслава Францаўна некаторы час жыла ў сям'і Канстанцыі Антонаўны. Сама паэтэса неаднойчы прыгадвала той час у сваіх успамінах. А зусім нядаўна мне давялося пачуць пра Уладзіславу Францаўну ад пляменніцы К. Буйло Людмілы Гурынай, якая таксама жыла ў доме цёткі. Яна расказвала, што «цётку Уладзіў ўпершыню ўбачыла ў вайну пасля смерці Янкі Купалы. Яна была вельмі эмацыянальным чалавекам, любіла спяваць беларускія песні. Помню, мы ўсе спявалі «А зяюля кукавала». Размаўляла яна заўсёды толькі па-беларуску. Па просьбе Уладзіславы Францаўны я чытала ёй вершы Янкі Купалы, а яна плакала. Жыла яна толькі памяццю аб ім. Тут яна была апантаная. Цётка Уладзіў была вельмі шчырым і адданым чалавекам...»

У Канстанцыі Буйло захавалася больш як дзесяцігадовая перапіска з У. Ф. Луцэвіч. І ў кожным яе пісьме — словы пра Купалу, пра музей, пра паездкі ў розныя гарады Савецкага Саюза, дзе знойдзены рукапіс, патрэбная кніжка, дзе могуць расказаць нешта цікавае пра дарагога ёй чалавека. Вось некалькі радкоў з пісьмаў розных гадоў.

21 студзеня 1948 года: «Ездзіла ў Ленінград, сёе-тое знайшла там з дакументаў, пісьмаў Янкі. Вельмі задаволеная паездкай».

12 сакавіка 1954 года: «Мая паездка ў Кіев была вельмі добрай. Удалося знайсці каля 200 рукапісаў Янкі. Частку я ўжо прывезла, а на астатнія ўспрашэнне Акадэміі навук УССР на атрыманне іх для музея. Для мяне гэта вялікая каштоўнасць. Вельмі ўдзячна ўкраінскім таварышам, якія дапамаглі мне гэтыя матэрыялы знайсці».

8 настрычніка 1959 года: «Закончаны новы будынак музея. Самая работа пачынаецца, а я захварэла. Вельмі крывядна».

Столькі сіл пакладзена, столькі ўсяго сабрана па крупінках, а цяпер, калі можна паказаць многа новага, спланаваць эспэцыяльна, падводзіць здароўе».

Уладзіслава Францаўна займалася, бадай, усімі справамі, якія датычыліся ўвекавечвання памяці Янкі Купалы. Загадала музею паэта, адкрытым неўзабаве пасля вайны. Яе не пакідаў клопат пра ўзвядзенне новага будынка, які стаіць цяпер на тым месцы, дзе калісьці быў дом Купалы.

Яна адкрывала філіял Купалавага музея ў Вязынцы, ахвотна вазіла туды на экскурсіі рабочых, школьнікаў, настаўнікаў, калгаснікаў, радавалася, што Вязынку наведалі госці з Польскай Народнай Рэспублікі, з Літвы і Латвіі. Уладзіслава Францаўна пісала ў Маскву, што ездзіла ў Ляўкі і там праводзіла вечар памяці Янкі Купалы.

Радавалася, што ў тэатры ідзе п'еса Васіля Віткі «Шчасце паэта», прысвечаная песняру («паставілі нядрэнна, але я ўсё роўна перахвалявалася: усё перажывае жыве ў маёй памяці»); што ў Вільнюсе выйшла кніга Янкі «Выбранае» на літоўскай мове, а таксама прасіла нам у музей на кітайскай мове другую кніжку Янкі Купалы. Яна была складальніцай зборнікаў матэрыялаў, альбомаў пра жыццё і дзейнасць Янкі Купалы.

У апошнія гады Уладзіслава Францаўна часта хварэла, не магла працаваць столькі, колькі б хацелася, і яе гэта засмучала і непакоіла. У пісьмах яна скардзілася на хваробы, адзіноту, пісала, што ўжо, мусіць, нікому не патрэбна. І верная Костка сярдзіта выгаворвала, пераконвала, што яна патрэбна сябрам, музею, Радзіме. І гэта была чыстая праўда.

У 1959 годзе Уладзіслава Францаўна Луцэвіч было прысвоена званне заслужанага дзеяча культуры БССР. А 1 студзеня 1960 года яна пісала Канстанцыі Буйло: «Новы год сустрэла ў ложку. Дзякуй, што добрыя людзі мяне не забываюць. Атрымала больш за 200 віншаванняў, сардэчных, цёплых, і гэта мяне радзе. Дзякуй партыі! Ураду за вялікую увагу да мяне і маёй сімплай працы, за вялікі клопат па ўвекавечванні памяці Янкі Купалы».

Дзіяна ЧАРКАСАВА

У кожным лісце — пра Купалу

Да 95-годдзя з дня нараджэння Уладзіславы Луцэвіч

сябрам вялікага Янкі Купалы, а пасля смерці паэта — нястомнай збіральніцай, прапагандысткай і захавальніцай яго літаратурнай спадчыны.

Доўгая, выпрабаваная часам дружба звязвала Уладзіславу Францаўну з паэтэсай Канстанцыяй Буйло і яе сям'ёй. Пра першую сустрэчу з Уладкай, як яна яе ўсё жыццё называла, яшчэ на пачатку нашага стагоддзя ў Вішневе, Канстанцыя Антонаўна пісала: «Я ўбачыла ў садку пад расціўшымі яблынямі прыгожую маладую дзяўчыну ў доўгай цёмнай сукенцы, з іскрыстымі блакітнымі вачамі, з ясным ружовым тварам, з доўгімі, амаль да кален, пышнымі залатымі косамі. Ой, і прыгожая была тады Уладка! Дзіўна гарманіравала яе краса з гэтымі расціўшымі яблынямі. Уладка была спакойная, простая, лагодная і нейкая незвычайна чужая. Я не помню, каб мне калі ў жыцці было з кім так лёгка і добра з першай хвіліны знаёмства».

Уладзіслава Францаўна бачыла, як цяжка жылося мнагачытнай сям'і Буйло, і гэта з яе дапамогай Канстанцыя Антонаўна ўпершыню трапіла ў Вільню, дзе яны разам працавалі ў дзіцячым прытулку, жылі ў адным невялікім пакой-

ной, якой я люблю цябе з дзяцінства, вельмі глыбока, я родную, самую блізкую мне сяброўку, сястру, маці — адным словам, усё, чым ты была мне ўсё жыццё...»

А жыццё складалася так, што раскідала іх па розных гарадах — адна жыла ў Маскве, другая ў Мінску, сувязь паміж імі, аднак, не перарывалася ніколі. Сябрам Канстанцыі Буйло быў і Янка Купала. Але ён не любіў пісаць пісьмы, і пісала ў Маскву за яго і за сябе Уладзіслава Францаўна. На жаль, даваенных пісьмаў у архіве Канстанцыі Буйло не захавалася. Сярод мноства пазнейшых ёсць два лісты Уладзіславы Францаўны, прысланыя з Печышчаў, дзе сям'я Луцэвічаў нядоўга жыла ў час Вялікай Айчыннай вайны. Пажоўкля ад часу, напісаная на дрэнянай паперы, яны даносяць да нас подых першага трывожнага ваеннага года, пакутлівы сум тых, хто пісаў, ад вымушанай разлуцы з роднай зямлёй.

У студзені 1942 года Уладзіслава Францаўна паведамляла К. Буйло: «Тваю паштоўку атрымала! Я вельмі рада, што маю вестку ад цябе, што ты на старым месцы. Чакаю з нецярпліваццю, калі змагу зноў вярнуцца бліжэй да роднай Беларусі».

Уладкаваліся мы на млынзаводзе, недазглядаючы да Катані. У Казані бываем часта. Костка мілая мая, не забывай ста-

ЛІСТ У РЭДАКЦЫЮ

КРЫТЫКА БЫВАЕ РОЗНАЯ...

Паважаныя таварышы! У газеце «Літаратура і мастацтва» (ад 14 лістапада 1986 г.) была апублікавана рэцэнзія В. Дубінкі на маю аповесць «Начны выклік». Няма занятку больш няўдзячнага, чым адказваць на крытыку, апраўдваючыся. Я ніколі гэтага не зрабіў бы, таму што лічу, што кожны чалавек мае права на самастойную думку, якую трэба павяжаць. Аднак аўтарская нядобрасумленнасць і даволі некарэктны тон рэцэнзіі В. Дубінкі вымусілі мяне звярнуцца да вас з гэтым пісьмом.

Цяжка сказаць, як рэцэнзент чытаў аповесць: гэтак ён сказаў яе змест. Галоўнага героя, прафесара Пескішава В. Дубінка прадставіў у крывым люстэрку, адвольна вырываючы з тэксту тыя фразы, якія яму патрэбны для гэтай мэты, і не прыводзячы тыя, якія ёй супярэчаць.

Так, на стар. 9 у аповесці надрукавана: «Посмотреть больных, прочитать лекцию местным врачам и весь вечер провести у старого друга, которого не видел целую вечность». Такія планы прафесара

на дзень. А В. Дубінка іх зводзіць да наступнага: «Поболтаешь, посмотришь коллекцию икон...» Значыць, ён цытуе адзін з наступных сказаў, замовчаючы аб папярэднім, падкрэсліваючы, што такі першы штрых маральнага аблічча героя.

Незразумела, адкуль рэцэнзент узяў, што прафесар едзе ў клініку неахвотна, без настрою? Пескішаў жа спакойна ўспрымае просьбу мясцовых урачоў і сумленна выконвае свой урачэбны абавязак. Калі б прафесар быў такім, якім яго спрабуе паказаць В. Дубінка, ён са спакойным сумленнем канстатаваў бы смерць хворай, бо яна сапраўды была ў стане клінічнай смерці, і паехаў бы ў гасцініцу. А між тым, ён гэтага не зрабіў, бо шчыра хацеў памагчы мясцовым урачам і ўсё зрабіў для выратавання хворай.

Падтасоўкай з'яўляецца і сцвярдзенне рэцэнзента, быццам Пескішаў ажаніўся з дачкой прафесара па разліку і што не без дапамогі цесця абараніў кандыдацкую, а потым і доктарскую дысертацыю. І ў

Энск Пескішаў паехаў не таму, што адчуў сябе няздольным у навуцы, як гэта сцвярджае В. Дубінка, а толькі таму, што ў Ленінградзе не было вакансій. Пра гэта ж выразна сказана ў аповесці (стар. 73).

Узяўшы за мэту прынізіць кнігу В. Дубінка нават драму героя, які быў вымушаны рэзвесціся з жонкай, ператварае ў фарс.

Не адпавядае праўдзе і сцвярдзенне В. Дубінкі, што прафесар Пескішаў «аблівае памяццю» жонку і сваіх калег. Дзе ж ён гэта вычытаў? А што крамольнага ў тым, што прафесар, які жыве далёка ад Ленінграда, часам ездзіць туды, каб пабачыцца з сябрамі, ці ў тым, што супрацоўніцы са спачуваннем ставяцца да яго? Мяркуючы па ўсім, рэцэнзент не ў стане ўявіць элементарныя рухі чалавечых душ, іх здольнасць спачуваць і дапамагаць другому.

Вырашыўшы любым шляхам зганьбаваць аповесць, В. Дубінка героям кнігі прыпісвае рысы, характэрныя толькі аднаму з іх — дацэнту Цыбульку — тыпу крайне адмоўнаму і,

што істотна, развянчанаму ў аповесці.

У заключэнне, наскубшы шэраг фраз, якія, на думку В. Дубінкі, не паддаюцца перакладу, ён толькі прадэманстраваў абмежаванасць свайго ведання як рускай, так і беларускай моў. Чым яны не дагадзілі яму, гэтыя бязвінныя сказы, не ўяўляю.

Мы даўно і многа гаворым, што крытыка, як і ўвогуле ўзаемаадносіны людзей у нашым грамадстве, павінна быць карэктнай. Карэктнасць у крытыцы — гэта не захвальванне слабых кніг, не кумаўства і чынашанаванне, а дакладнасць працывастання, яснасць і добрасумленнасць ацэнак, павяда да чужой працы, жаданне памагчы, а не прынізіць бліжняга. Вядома, мая кніга не пазбаўлена недахопаў. Гэта натуральна, бо я пісаў у асноўным навуковыя працы і не лічу сябе вялікім майстрам мастацкага слова. Але пра недахопы яе трэба было пісаць сумленна, абпіраючыся на аналіз тэксту, а не на лахманы выскубаныя фразы, пры дапамозе якіх можна даказаць усё, што хочаш.

М. МІСЮК

АД РЭДАКЦЫІ. Друкуючы ліст М. С. Місюка, вядомага вучонага-медыка, які адначасова спрабуе свае сілы ў галіне мастацкай літаратуры (п'есы, аповесці), мы тым самым прызнаём, што яго аповесць «Начны выклік» [«Ночной вызов»] была ацэнена не лепшым чынам. Аповесць напісана няроўна, мае сур'эзныя недахопы, месцамі гучыць на ўзроўні абыякавасці разважанняў. Але ў той жа час яна давала падставу для больш сур'эзнага, у больш разважлівым, дзелавым, ва ўсякім выпадку не абразлівым для аўтара тоне, разгляду. У гэтым сэнсе крыўду аўтара аповесці даводзіцца прызнаць слушнаю.

Ліна КАСТЭНКА

СПОВЕДЗЬ

...Ішоў кабзар у нас цераз Палтаву. Ну, абступілі, просяць, што каму, — той пра сіротку, той пра вояў, славу, той пра Азоў, а той пра Кадыму.

І я стаю. Вось так стаяла, з краю. А ён спяваў нявольнікаў «плачы». І раптам чую: «Орліку... Чураю!» Я анямела. «Орліку... Чураю!» Я сплакалася я тады ўначы!

Усё гучала: «Орліку Чураю, Ой забілі цябе ліху, ой ды ў родным краю!»

Усё думала: было ж хоць папытацца, хто склаў так словы пра яго ды край. Што гэта ж быў ён, родненькі мой тата, а вось цяпер ён — орлік, ён — Чурай.

Цяпер ён з намі ў радасці і ў суме. І сэрца вынесла з начы тае: пайшоў у смерць — і вась вярнуўся ў думы, — цяпер ніхто яго ўжо не заб'е.

І дзесь тады, нясмела, выпадкова, хоць я ўжо й песню склала не адну, упершыню крануў мой смутак слова, як той кабзар крануў сваю струну.

...Спылы жыццё, як лісце за вадою. Я прыгадала маці маладою.

Яна ў мяне, калі была малодшай, была дзівоснай, як на глузд людскі. Было, слязамі набягаюць вочы, а вусны ўсмяшкай зорацца-такі.

Ці гэтакі твар, ці гэткае ўжо звычка. А галасочка! — чысты, бы крышталі. Такой была прыгожай маладзічкай, смяюцца вусны, а ў паглядзе жаль.

Вось, нарэшце, і завершана пераклад «Марусі Чурай» — гістарычнага рамана ў вершах выдатнай украінскай паэтэсы Ліны Кастэнкі. Ці варта казаць пра цяжасці, якія даводзіцца пераадоляваць перакладчыкам паэзіі з блізкароднасных моў? Яны агульнавядомыя. Гэты ж буйны твор вымагаў перш за ўсё дадатковага вывучэння, спасціжэння перадаумоў і руху нацыянальна-вызваленчай барацьбы украінскага народа: падзеі рамана разгортваюцца ў часы

паўстання Багдана Хмяльніцкага. Былі пошукі адпаведных крыніц, было — у межах магчымасці — ужыванне ў тую эпоху, у яе норавы і мову Але зараз, калі праца закончана, ужо здаецца, што ніякіх такіх асаблівых цяжкасцей я і не спатыкала. Перамагала асабода напружанага шчыравання, выкліканая захваленнем асабою галоўнай героіні рамана — «дзяўчынаю з легенды», народнаю пясняркай Марусяю Чурай. Перамагала ўсёбадымная пра-

га гэтак жа хвалююча і праўдзіва, як патрапіла Л. Кастэнка, расказаць пра яе трагічны лёс і маёю роднай моваю, выклікаць беларускага чытача на суперажыванне, скліць яго да роздуму над сапраўды вечнымі праблемамі Добра і Зла, над асновамі нацыі і культуры, волі і прыгнёту, справядлівасці і здрады, сумлення і подласці, над тым, што знішчае Чалавека ў чалавеку. І што Яго ратуе. Маральныя пытанні, узнятыя ў раманае, прысвечаным падзеям XVII

стагоддзя, настолькі актуальныя, надзённыя і цяпер, а светлагляд украінскай паэтэсы і творчая манера яе настолькі блізкай маім перакананням, думкам і спосабу выказвання, што не пераставарыць гэты твор я проста не магла. Прапаную ўвазе чытачоў «ЛіМа» ўрывак з раздзела «Споведзь», які займае цэнтральнае месца ў раманае. Поўны пераклад «Марусі Чурай» рыхтуецца да выдання ў «Мастацкай літаратуры». Ніна МАЦЯШ

Яна і мне казала:

— Як ні будзе, мая дачушка, толькі не скуголь. Здушылі слёзы — не выходзь на людзі. Баліць душа — не выяўляй свой боль.

Як гора тое здарылася з намі, — не стала бацькі, то праз год пасля так хлопцы і хадзілі табунамі, каб хоць пабачыць маці, хоць здаля.

Дый бацька быў з удалага заводу. А што ўжо дужы, то, відаць, найдужшы! Звяла іх доля, як ва ўзнагароду за невымерныя прадонні-душы,

Было, гляджу і думаю: «Ой, мама, які ж у мяне тата!» — альбо зноў: што і ў мяне, як вырасту, таксама, таксама будзе гэткае любоў!

...Ну, вась я й вырасла. Лаўлю сябе на словы. То як, Маруся? Пакахаў? Такі ж? Я — шаліяніца. Я — дзіця любові. Мне без яе свет белы — цяжкі крыж.

За гэта вась мяне й судзіці трэба. Якія кары па віне былі б?! Мая любоў чалом сягала неба, а Грыц хадзіў нагамі па зямлі.

Мой бедненькі, намучыўся ён тутка. Вяселы быў, а я хадзіла ў смутку.

Ласкавы быў, і добры, і пакорны. Прапаў за мною, як за даллю чорнай.

Гукаў мяне, а я ўжо не азвалася. Забытаўся, — сказала: выбірай. А ў хлопца ж сэрца напал разрывалася. А ён Бабрэнка. Ён жа не Чурай.

Чурай, той так: сваю пабачыў долю, — вась ты, вась я, цяпер нас будзе двое. Ну, а што ў хаце гола, дык даволі павесіць будзе на сцяну пістолі ды твой кілім. І ў гэтым будане век саладка з табою будзе мне.

А Грыц не так. Бо розум тут не таткаў: — З'яднаем што, нястаткі да нястаткаў! Багатаму і чорт дзяцей калыша, а беднаму й анёлы не радня, А як зямлі нам маці не адпіша? А шчэ сцягнуцца трэба й на каня. Падбаць жа мушу пра кубло якое. Яшчэ й вяселле мушу справіць я. То ж быў адзін, цяпер нас будзе двое.

Аж маці не ўтрывала раз мая: — Што ты ўсё: мушу, мушу, мушу, мушу?! Зямля, зямля... А неба таё дзе? Як будзеш гэтак распановаць душу, яна, глядзі, з сумлення ападзе.

А ён прыйшоў тады з-пад Берастэчка. Разгром жахлівы душы ўсім паліў.

Нервовы стаў. Ледзь што — ужо і спрэчка.

Прыходзіў рэдка, ветлівы не дужа. І курыць, курыць, люлька на губе. Такі ўжо стаў — не зазірнеш у душу. Чужы якісьці — мне ці ўжо й сабе?

А неяк кажа: — Шчасце трэба красці. Даў бог, не завязалася зноў. Вяселле, любка, мусім зноў адкласці. Што зробіш, як тое ўжо жыццё.

Пустое лета, не дало ўраджаю. Узбіцца б як на боты ды кажух. А я такі, я матку паважаю. Насуперак ёй слова не скажу.

Бабрэнкаўха ўсё губы падціскала, нікуды з дому Грыца не пускала.

Сустрэла маці дзесь каля крыніцы. Пра дождж, пра гром, пра курку, пра бычка.

Што добры гетман выйшаў з Астраніцы, і гаспадар харошы з Вішняка. Што час ляціць, а трэба неяк жыць. Любоў любоўю, а жыццё цяжкое. Што ўжо дзяцей пара б і ажніце. А пад канец прамовіла такое:

— Як бы ты ў бога добра папрасіла, то мелі б мы шчэ й радасць на вяку: твая пайшла б за гетманскага сына, і мой з заможных выбраў бы дачку.

СТАРОННІ УСПАМІНАЎ

1934 год. Кінафабрыка «Белдзяржкіно», якая знаходзілася тады ў Ленінградзе, запусціла ў вытворчасць мастацкі паўнаметражны прыгодніцкі фільм для падлеткаў «Палескія рабінзоны». Сцэнарый на матэрыяле аднайменнай аповесці стварылі Янка Маўр і лінградскі пісьменнік Яўген Шварц, які к таму часу меў ужо значны вопыт працы ў кінадраматургіі. Узяліся за пастаноўку два маладыя кінарэжысёры Павел Малчанаў і Восіп Бахар.

Шукаючы выканаўцаў на галоўныя ролі, рэжысёры і асцэнтны перагледзелі многа тысяч падлеткаў і... заняпалі духам, бо належныя не знайшліся. Пасля перапынку пошукі прадоўжылі зноў, і патрапілі, нарэшце, на вельмі ўдалага кандыдата на ролю Віктара. Гэта быў Юмар Кучаеў — абаяльны і таленавіты хлопец з Васільеўскага вострава. А вась Мірона, другога «рабінзона», усё яшчэ не было. Выраслі пашукаць яго не ў горадзе, а на сапраўдным беларускім Палессі. Карацей кажучы, звярнулі ўвагу на мяне, жыхара невялікай вёскі на Брагіншчыне...

Спярша мне наладзілі выпрабаванне на розных імпрывізацыях і эцюдах, і здаваліся, што не заўважылі наўмыснасці (супрацоўнікі кінафабрыкі былі здзіўлены, што ў кіно я ўжо не дэбютант, бо здымаўся ў ролі падпаса ў карціне Р. Аляксандрава «Вясёлыя хлопцы»). Пасля прапанавалі што-небудзь прачытаць на памяць. Я абраў раздзел «Дарэктар» з паэмы «Новая зямля» Якуба Коласа. Выкананне было энергічнае, але яўна вучнёўскае. Выраслі зрабіць «пробу».

Гатовую кінапробу праглядаў мастацкі савет. Я вельмі хваліваўся, нават на ўсялякі выпадак склаў рэчы ў куфэрак. Аказалася — дарэмна! Бо зацвердзілі менавіта мяне. Паведамлілі, што ўхваліў старшыня мастацкага савета Уладзімір

Гардзін. Яго аўтарытэтнае заключэнне вырашыла мой лёс. Так я стаў здымацца ў ролі Мірона ў першым беларускім фільме для падлеткаў.

Асноўнае дзеянне «Палескіх рабінзонаў» павінна было адбывацца на ўлонні некранутай, першатворнай прыроды. Туды

працоўных клопатаў здымачнага дня мы купаліся разам у Сожы, а потым паднімаліся на строму, дзе спявалі народныя песні.

Душою нашай дружнай грамады быў Павел Сцяпанавіч Малчанаў. Вельмі таленавіты артыст, ён быў рады мажлівасці даць выйсце сваёй творчай

ня. І так дзень пры дні, пакуль не надыйшла пара дажджоў, нярэдка на Палессі. У гэты час вымушанага перапынку я з цікавасцю слухаў, як усхвалявана рэжысёры В. Бахар і П. Малчанаў абмяркоўваюць розныя варыянты творчых рашэнняў на далейшыя здымачныя дні. На чарзе былі здымкі па-

Як я быў «палескім рабінзонам»...

Аляксея СПЕСАРЭНКА

мы і накіраваліся. Аблюбовалі Ліпскі востраў, які знаходзіўся за семдзесят кіламетраў на поўнач ад Гомеля. Гэта, бадай, ці не самы маляўнічы куток не толькі Палесся, але і ўсёй Беларусі. Востраў з усіх бакоў амываецца рэкамі Ліпай і Сожам. Тут была адзнятая асноўная «натура» фільма. Востраў кішэў бабрамі, а гэтыя звярыкі ігралі ў нашай кінакарціне не апошняю ролю.

З адной лінградскай сярэдняй школы ў кінаэкспедыцыю быў запрошаны вопытны педагог Мікалай Мікалаевіч Мартынаў. Ён вучыў мяне і Юмара Кучаева, выхоўваў нас. У здымачнай групе клапатлівы аб тым, каб мы не адсталі ў вучобе, а яшчэ каб не ўбілі сабе ў галаву, што мы ўжо кінаславуці.

Жыхары вострава, асабліва моладзь, пасябравалі з намі, гасцінна запрашалі на свае вечарынікі, частавалі садавінай і ягадамі, вельмі смачным хлебным квасам — халодным і рэзкім. Звычайна, пасля поўнага

энергіі, пазбаўленай на той час штодзённага тэатральнага выяўлення. Ніхто не мог спаборнічаць з ім у чытанні на памяць, у спевах, у віртуознай ігры на розных музычных інструментах, асабліва на мандаліне.

Рабілася ўсё гэта не толькі для таго, каб прабавіць час. П. Малчанаў заўжды імкнуўся абуджаць у сваіх калег на творчасці добры настрой, аптымізм — якасці, без якіх не дасягнуць поспеху. Пераканаўшыся, што мясцовая моладзь прагна «глытае» культуру, ён натхняўся на пошукі ўзбагачэння рэпертуару. Беларускія народныя казкі, вершы, урыўкі з паэм і п'ес — усё гэта з агністым тэмпераментам выконваў патхнёны артыст на высокім беразе Сожа. Іншы раз пры сэрбным святле месяца мы прагульваліся на маторным чоўне, які здзіўляў у тую пару нават бакеншчыкаў і шкіпераў «неймавернай хуткасцю».

Здымкі паглыналі дзённы час. Баючыся страціць сонечныя дні, працавалі з рання да змяркан-

нарамы лесу, балота, «бязмежнай вады», эпизоды будаўніцтва пляты і будана.

— Трэба зняць гэта паэтычнае, — гаварыў Малчанаў, — так, як бы зняў Даўжэнка.

— Тут ёсць небяспека эпідэміі, — заўважыў Бахар.

— Ні ў якім разе! — у запале запярэчыў Малчанаў. — Мы выкарыстаем толькі знойдзены майстар прыём, які аб'ектыўна існуе ў прыродзе мастацтва. Аляксандр Даўжэнка апявае Украіну. Пейзаж у яго жывы і выключна нацыянальны. Пойдзем за ім, як вучні, уславім родныя краявіды. Сакрэт у тым, каб зафіксаваць на цэлулойдзе нашы непасрэдна паучуці ад жывога ўспрымання сакавітай палескай прыгажосці.

... У «Палескіх рабінзонах» валасы ў мяне светлыя. Ленінградскі майстар-грымёр перафарбаваў іх для здымак. Зрабіў добра. Колер трымаўся ўсё лета... Чаго толькі не сцёрпіш дзеля мастацтва?! Але, бадай, самай няпростай была сцэна з

мядзведзем. Мы яго звалі Міхрутам. Нарадзіўся ён і вырас у Ленінградскім запарку. Быў ручны, але з норавам.

Здымалі, памятаецца, такую прыгоду. Галодныя хлопцы ядуць мёд, дабыты Міронам у дупле старога дрэва. Раптам заўважылі мядзведзя, які, пачуўшы пах любімай ежы, выйшаў да іх з лесу. Віктар спрытна сігануў на дрэва, а Мірон ад страху здранцвеў і зваліўся на зямлю. Мядзведзь набліжаецца і ліжа рукі непрытомнага. Каб Міхрута абавязкова рабіў гэта, мне перад рэпетыцыяй і кожным дублем мазалі рукі свежым мёдам. Мядзведзь лізаў спакойна, але ад яго шурпатага языка я адчуваў холад у пятках. Калі ж чулася з бляшанага рупара команда: «Стоп!», я спрытна ўскокваў і адбягаў ад небяспечнага звера.

На нейкі чарговы дубль не хапіла мёду, яго падмянілі падсалоджанай вадой. Пачалі здымаць. Мядзведзь лізнуў разы два і, адчуўшы яўнае ашуканства, узняў галаву, ашчэрыўся і аглушальна зароў, а праз якое імгненне ўхапіў мяне за рукаў і павалок у лес. Ніхто не чакаў такой мядзведжай «самадзейнасці», сцэнарыем не прадугледжанай. Усе разгубіліся. Тады ўжо зароў я. Першы апомніўся Бахар, ухапіў петарду з піратэхнічным зарадам і кінуў наўздагон Міхруце. Грымнуў выбух. Мядзведзь спалохаўся, кінуў мяне і спрытна пусціўся наўцёкі.

Тры тыдні здымаўся я, седзячы па горла ў балотнай твані. Мірон зноў спатнаўся з мядзведзем і, уцякаючы ад яго, зваліўся ў багню. Каб не застудзіўся і не захварэў, мяне націралі нашатыром, а потым, перад сном, парылі ў лазні... Давялося і пагаладаць некалькі дзён, каб болей пераканаўча сыграць сцэну голаду... Неабодна было зняць распухлую ішчану пад правым вокам. Справа ў тым, што на Мірона накінуліся пчолаў у той момант, калі ён забіраў мёд з дупла. Распаленай на агні іголкай праколвалі мяне

А маці — й слова. Толькі пачала
нібы за хвора, прыглядаць за мною.
Гляджу: на старасці ў царкву пайшла
цераз гару дарогаю кружнаю.

Пытаю: — Мама, хто вам так дапек,
што вы цяпер не ходзіце тудою?
— Я,—жака,—й сцэжку абміну ў іх бок
закраплю свяцонаю вадою!

— Чаго вы, мама, не злюбілі Грыца?
Ну што вас гэтак мучыць без канца?
— І вочы не глядзелі б, як дваіцца,
навыварат ідзе душа ў хлапца!

— Не верце, мама! Грыц такі харошы.
Ён, мама, мне пакляўся ж на вякі.
— Ой, доню, доню, там жа процьма
грошай.

І гэта ж Галя. Гэта ж Вішнякі...

— А гэта ж, мама, Грыц. І я. Мы з
Грыцам.
Ды ён такі на свеце ўсім адзін.
Ён, мама, горды. Ён казак, Ён рыцар.
І што для Грыца грошы, мама? Дым.

Хіба наш бацька ласы быў на грошы?
Хоць талер ён у вузлік завязаў?
Хіба ж не вы былі ў Залатаношы
адзіны скарб, які ён там узяў?

— Ох, не раўняй. Раты ў людзей, як
вершы.
— І кажа — бацька, а жыццё бяжыць.
Наш бацька — з тых, што паміралі
першыя.
А Грыц Бабрэнка — з тых, што хочучь
жыць.

Я ж чутак як неадчувала:
людскія вечныя намовы.
Але й сама ўжо адчувала:
ёсць праўда ў мацерыных словах.

Каго прыждала? Парабка ці воіна?
Чаму не йдзе? У чым мая віна?
Здавалася, так горыччу напоена
была душа, што выгарыць да дна.

І скуль жа столькі подласці і бруды?!
Віліся думкі, быццам гулкі рой.

Сама нічога, неяк перабуду.
А што скажу я мацеры старой?!

А маці знала. Маці ўсё ўжо знала.
Снуе няшчасце плёткі, як павук.
Не дакарала і не папикала,
а толькі ўсё ёй выпадала з рук.

А раз сказала з распачы й гаркоты:
— Ёсць рыцары ж у нашым краі, ёсць!
О божа, на каго ты, на каго ты
сваю прамарнавала маладосць?!

...Мне з дня таго бы й не пякло ўжо
болей.

Адмучылася. Адлягло. Даволі.
Аклікнуць Грыца не зрабіла й спробы.
Хаджу — хістае, як пасля хваробы.

І хоць якая б злосць ці варажнеча,
ніяма нічога. Пустка. Паражнеча.

Мне ўсё шкда было яго чамусьці.
Або да Галі думкамі звярнуся:
— А можа, можа, й трэба так, хто
знае.
Бо хто я, Галя, ці ж табе раўня я?

Ты Вішнякоўна. Гэты род слыве.
Такіх радоў не густа ў Палтаве.
Твой бацька, Галя, значны чалавек.
Ягона я жонка ў златаглаве.

Ён не хто-небудзь тутка. Ён Вішняк.
У яго скроні ў срэбнай прыпарошы.
Бывае так, што слава—на дурняк,
а слава ў Вішняка — за процьму
грошай.

Яму дабро само спывае ў двор.
Багаты садам, нівай хлебадарнай.
Ён не якісьці звер ці жывадзёр,
ён проста ўзяць умее запаўдарма.

Яго і грэблі, й ворная зямля,
сваю душу ён пацерамі лечыць.
Хто — за Багдана, хто — за караля,
а ён за тых, якія не пярэчаць.

Як ён умее гожа гаварыць!
Якія займішы ў яго, палеткі!

Уся Украіна полымем гарыць,—
Вішняк нагрэе рукі і на гэтім.

Дзе трэба, ў час ён прытаймуе гнеў.
Дзе трэба, скажа праўды палавіну.
Шчаслівы дар. Мой бацька так не

ўмеў.
Ён знаў адно — змагацца ці загінуць.

А гэты змужыць складачкі павек,
усё разважыць, змерыць, не пагрэбуе.
Твой бацька, Галя, мудры чалавек.
А мо хто знае, можа, так і трэба—
ва ўсіх гэтых маркотах, смутках,

жалях,
ва ўсіх адвечных гэтых калатнечах —
І Чураёвы голавы на пелях,
і Вішняковы голавы на плечах.
Вішняк ішоў угору ўсё ды ўгору.
Вішнячка йшла ушыр усё ды ўшыр.
А Галя дбала ў скрыню ды ў камору.
А бог на небе долю нам вяршыў.

...Яны жылі далёка, за Раскатам.
Ад нас ісці праз Задыхальны Яр.
Крынічка ў іх пад дашкам лускаватым
і пяціценка — вокны на базар.

Дажды нальоць ля тое хаты лужу,—
глядзяць харомы ў люстраны блакіт.
А ў лужы той пывуць себе праз

ружы,
як лебедзі, і гускі, й гусакі,

А гаспадыня пышная і ладная,
А Галя ўсё трэсе кілімы й радна.

Адна фігура ў маткі і ў дачушкі —
абедзве круглыя, нібы кадушкі.

Нібы пампушкі ў Галі ручаняты,
касы бялявай куценкі хвасток —
Як асаток зялёны, вачаняты
і пышна закапылены раток.

Глухая ў песні, заўжды фальшу ўпора.
Усё вышывае прошы пядушок.
Пакуль маўчыць — нічога.

Загаворыць —
пакажа зубкі — чыста парсочок!

А вось — як выйдзе, як заграе
броўкамі,
вачыма стрэльне і туды, й сюды —
у боціках ды з меднымі падкоўкамі,
зялёны верх, казловы перады!

І сніцца хлопцам — там пасаг гарою,
каморы, скрыні, хатулі, вазы!
Наўкола сваіх так і ходзяць роём,
а зверху Галя коціць гарбузы...

А можа, я несправядлівая, нечага не
разумею?
А можа, якраз такую казак гаспадыню
і хоча, —
да печы і да гароду, да коней і да
свіней, і
да рады і да парады, і да любові ўночы?
Такую мяккую, цёплую, як пераспелую
грушу,
каб толькі глядзела ў вочы і ні пра
што не пыталася.
Прынёс муж дадому патучаную сваю
душу,
а жонка, нібы трыпутнік, да ўсенькіх
болек прыклалася.

І хата ў яе не хата, а так — закутачак
раю.

На двух у яе дурноты, ён — глудзу
на двух збярог.
У гэтым няўзрушным свеце ён, можа,
ніякі з краю,
затое як прыйдзе дадому, для жонкі
— ён цар і бог.

Можна яе абляць пабіць або выгнаць
з хаты.

Яна даруе, прылашчыць, яшчэ й
прывясе расол.

Ты мо ад мяне стаміўся. Хачу ж, каб
мяне кахаў ты.

А там трэба толькі жаніцца. Вось
ажаніўся — і усё.

Дык дай жа вам, божа, шчасця.
Прыбіце себе пакову.

Нічым не журыся, Грыцу. Усё, як я,
праміне.

Але ні наўмысна, Грыцу, ні проста так,
выпадкова,

ні словам ліхім, ні добрым ніколі не
згадавай мяне.

ЛЯ КНІЖНАЙ ПАЛІЦЫ

ФАРБЫ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

Заслужаны дзеяч мастацтваў
Д. Алейнін — вядомы як пейзажыст. З маленства ўвабраў ён
у душу характава краіваўду Мін-
шчыны, дзе нарадзіўся, назаў-
сёды палюбіў Гомельшчыну, з
якой звязаная яго лёс. А яшчэ
любіць шмат ездзіць па краіне.
Пабываў на Поўначы, асабліва
свайй першароднай прыгажос-
цю захапіла яго Карэлія. Аб
ўсім гэтым расказвае мастак

у сваіх шматлікіх творах, леп-
шых з якіх дэманстраваліся не-
аднойчы на ўсесаюзных, рэс-
публіканскіх і абласных вы-
стаўках.
Шлях, пройдзены творцам,
прасочваецца ў альбоме-нарыве
«Дзімтрый Алейнін», які толькі
што выйшаў у выдавецтве «Бе-
ларусь». Аўтар тэксту Вольга
Сінякевіч пазнаў прасочвае
найбольш значныя перыяды ў

біяграфіі Д. Алейніна, паказвае,
як паступова сталае, набыўаў
індывідуальнасць яго талент.

У якасці ілюстрацыйнага ма-
тэрыялу выкарыстана 51 калі-
рова і чорна-белая рэпрадук-
цыя твораў мастака. Сярод іх
такія работы, як «Пара сена-
носная», «Ля дарогі», «Зіма»,
«Зарэчча», «Асенняя далечыні»,
«Восень на Мазыршчыне» і ін-
шыя, што сведчаць аб адметнас-
ці почырну творцы.

К. РОГАУ

АЎТАРЦЫ «СКРЫПКИ БЕЛАРУСКАЙ»

У Літаратурным музеі Янкі
Купала экспануецца выстаўка
«Жыццё і творчасць Цёткі»,
прывячанага 110-ай гадавіне
дзянь нараджэння паэтэсы.

Шматлікія экспанаты раскры-
ваюць постаць Цёткі — паэтэ-
сы-рэвалюцыйнеркі, асветніцы,
рэдактара, публіцыста, настаў-
ніцы, медыцынскага работніка.
Уяўляюць цікавасць матэрыялы
пра радаводную Пашкевічаў,
пасведчанні аб вучобе Алаізы ў
Вільні, Пецярбурзе, Львове, ар-
хіўныя матэрыялы аб дзейнасці
рэвалюцыйнай арганізацыі
Нова-Віленскай псіхіятрычнай
лячэбніцы, дзе А. Пашкевіч
працавала фельчаркай, і інш.

Шырока прадстаўлена літа-
ратурна спадчына Цёткі. Сярод
экспанатаў — аўтограф верша
«Адрыў пані...», лістоўка з
вершам «Хрест на свабоду», вы-
дадзеная Літоўскай сацыял-де-
макратычнай партыі, пісьмы
Цёткі, «Першае чытанне для
дзетак беларусаў...» Тут жа раз-
мешчаны выданні і публікацыі
твораў Цёткі і матэрыялы аб
ле жыцці і творчасці, докумен-
ты аб ушанаванні памяці паэтэ-
сы, рукапісы вершаў белару-
скіх пісьменнікаў, прысвечаных
ёй.

У экспазіцыі выкарыстаны
матэрыялы дзяржаўных архіваў
Беларусі і Літвы. Вялікую дапа-
могу аказалі пісьменнікі С. Па-
нізінік, В. Коўтун, Л. Арабей,
урач з Нова-Вілені В. Банайціс.
Выстаўку наведлі школьнікі,
настаўнікі, студэнты. У ніжэй
вядзенай — словы вялікай любі-
вай да Цёткі, удзячнасці ства-
рэннікам выстаўкі. Першыя
запісы ў кнізе вядзенай паку-
лі тых, хто прысутнічаў на
ўрачыстым адкрыцці выстаўкі:
А. Лойка, В. Коўтун, С. Панізінік,
Л. Арабей, П. Маналь, А. Раза-
наў.
Н. ЦВІРКА

А Б Ў В Ў

БЕЛАРУСКАЯ ОРДЭНА ДРУЖБЫ НАРОДАЎ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне
вакантнай пасады прафесарска-выкладчыцкага
складу (пры ўмове мінскай прапіскі):
кафедра спецыяльнага фартэпіяна
заг. кафедры прафесар-дацэнт
Тэрмін падачы заяў адзін месяц з дня апублікавання.
Заявы і дакументы згодна палажэнню аб конкурсах накіроўваць
на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная,
30. Даведкі па тэл.: 22-49-42, 22-96-71.

«МАСТАЦТВА БЕЛАРУСІ» № 11

Нумар адкрывае перадавы ар-
тыкул «Творча — значыць, па-
рэвалюцыйнаму».
60-годдзю Беларускага дзяр-
жаўнага акадэмічнага тэатра
імя Януба Коласа прысвечаны
выступленні Т. Арловай («Пра-
стора для аднаўлення»), А. Ні-
ціціна («Крон да тэатра будучы-
ні»), Л. Арціманава («Работа па-
чынаецца з сумненняў...»).

У. Майсееў прапануе справа-
здачу з VI з'езда кінематографі-
стаў БССР — «Чалавек —
праўду жыцця».
Другая рэспубліканская вы-
стаўка дэкаратыўна-прыкладно-
га мастацтва, якая праходзіла
пад дэвізам «Гармонія і асярод-
дзе», асвятляецца ў матэрыя-
лах Р. Валадзько («У пошуках
суладдзя»), М. Воранава («Ча-
каю росквітну»), У. Стальмашо-
на («Занядбалі прыныцц народ-
насці»), Л. Жога («Не паўта-
раць, а пераасэнсоўваць»),
С. Ларчанкі («Вабяць таямніцы
творчасці»), А. Тіахун («Шэ-
дэўры на аб'ектах»), А. Зіменкі
«Харастава і мэтазгоднасць»),
Я. Куліна («Шанаваць год-
насць»).

Да 90-годдзя з дня нараджэн-
ня М. Шчэкаціхіна прымернава-

ны артыкул П. Васілеўскага
«Пачынальнік».

І. Лук'янчык і І. Пахоменна
аналізуюць экспедыцыі Дзяр-
жаўнага музея БССР — «Там,
дзе Нёман цячэ срэбнаводны...».
Пад рубрыкай «Майстры бе-
ларускага кіно» — артыкул
Л. Паўлючыка «3 юбілеям пача-
наем» — да 50-годдзя В. Турава,
Спентаклі Магілёўскага аблас-
нога тэатра драмы і камедыі
імя В. Дуніна-Марцінкевіча раз-
глядае Ю. Сохар — «Каб кро-
чыць далей». Пра беларускую
народную мастацкую размаўля-
ю на Піншчыне расказваецца
ў артыкуле Я. Сахуты «Агоўскі
куфар». Д. Янікун прапануе
роздум з нагоды 10-годдзя зас-
навання ансамбля старадаўняй
музыкі «Нантабіле» — «Час і
сацыяльны заказ». Творчы парт-
рэт галоўнага дырыжора арне-
стра Дзяржаўнага тэатра оперы
і балета БССР Генадзя Пранато-
рава напісаў А. Сцепанцоў —
«Інтуіцыя, воля, талент». Ціка-
вую старонку з гісторыі белару-
скага мастацтва адкрывае В.
Скалабан — «Па слядах Сяргея
Мілінскага».

Друкуюцца рэцэнзіі, «Старон-
кі календара» і «Хроніка ма-
стацкага жыцця».

З даўніх часоў на Беларусі займаліся мастацкім ткацтвам. Яго ўзоры знойдзены яшчэ пры раскопках археолагамі паселішчаў жалезнага веку. У XI—XII стст. у гарадах і вёсках шырокае распаўсюджанне набыла ткацтва на кірмашах. У XVI ст. у многіх гарадах узнікаюць ткацкія цэхі, а ў XVIII ст. з'яўляюцца ткацкія мануфактуры. У Карэлічах, Нясвіжы, Міры, Ласосні, Гародні была наладжана вытворчасць габеленаў, на мануфактурах у Міры і Альбе вырабляліся паясы, абрусы, тканіны для аб'ёмных сценаў, дываны. У магістрах кніжні Агінінскіх у Слоніме, Залесі працавалі фабрыкі шаўковых тканін, у Шклове — фабрыка тканых

тканін імяны і прозвішчы. Хутэй за ўсё гэта былі вучні. У расходнай ведамасці 1764 г. у штаце фабрыкі названы «матр» Ян Мажарскі, пісар Бургель, 7 чаладнікаў, 30 «хлопцаў», з якіх 6 ужо працуюць на станках у якасці чаладнікаў, 6 дзяўчат «для навінік шоўну». З пашырэннем вытворчасці ўзрастаў і спецыялізацыя. Так, рабочыя, якія абслугоўвалі ткацкія станкі, называліся «работнікамі ля станкоў», другія — «цягаючыя». Астатнія «падбіралі колеры», «набралі аснову», «намотвалі катушкі», прычым работнікі спецыялізаваліся па працы на розных станках — «персідскіх», «стамбульскіх», «нітайскіх».

Стварэнне мануфактур па коў, дрэў з наранямі, заключаных у хвалеподобнае абрамленне. Шырока выкарыстоўваліся таксама матывы мясцовай флары — незабудні, васількі. На двух ніжніх вуглах пояса ткалася метка лаціннай або кірыліцкай. З шоўну залацістага або белага колеру рабіліся на канцах махры, што было ўзята не ад усходняй, а ад мясцовай традыцыі, паводле якой паясы заўсёды завяршаліся кутасамі або махрамі. Наогул, кампазіцыя паясоў у параўнанні з усходняй стала больш свабоднай, трактоўка арнаментальных матываў набыла рэалістычныя рысы. Распаўсюджанымі спалучэннямі ў расфарбоўцы паясоў былі колеры дражжавы з сінім і з

жаўны музей этнаграфіі народнага СССР, Гісторыка-этнографічны музей Літоўскай ССР, Музей этнаграфіі і мастацкай промыслаў УССР у Львове.

У беларускіх музеях знаходзяцца толькі адзінавятыя зэкземпляры цэлых случкіх паясоў. Параўнальна больш захавалася іх фрагментаў, значная калекцыя якіх маецца ў Музеі старажытна-беларускай культуры ІМЭФ АН БССР. Яны шырока прадставлены і ў экспазіцыі, і ў фондах адкрытага захавання. Сярод іх — фрагменты чатырохліцовага, літога паясоў. Есць і цэлы пояс з меткай.

У той час, калі случкія паясы карысталіся шырокім попытам, былі створаны персіянскія ў розных кутках Беларусі — Ружанах, Карэлічах, Ласосне (пад Гроднам), працуюць дзін таксама карысталася заслужанай славай.

Паясы, безумоўна, каштоўныя ўзоры беларускага мастацкага шаўнаткацтва, але не меншую мастацкую вартасць маюць і іншыя тканіны, што вырабляліся на беларускіх мануфактурах. У свой час гэтыя тканіны ўжываліся для вырабу адзення (свецкага і літургічнага), аздаблення інтэр'ераў, мэблі. На сённяшні дзень яны захаваліся ў асноўным толькі ў царкве. Узоры іх вызначаюцца разнастайнасцю арнаментальнай прыгажосцю колераў, майстэрствам апрацоўкі і дэманструюць багацце тэхнічных прыёмаў, відаў аздаблення мастацкіх тканін. Але ў музеях рэспублікі яны экспануюцца ў вельмі абмежаванай колькасці і ў асноўным ляжаць мёртвым грузам у запасніках чаканчы і наведвальнікаў, і даследчыкаў.

Мастацкім тканінам яўна не пашанцавала — калі іншыя галіны беларускага дэкаратыва — прыкладнага мастацтва больш-менш даледзаваны, то па мастацкіх тканінах, акрамя мануфактуры Л. Якухінай «Случкія паясы», мы не можам прыгадаць нават ніводнага грунтоўнага артыкула. Гэта, можа, і з'явілася адной з прычын таго, што мастацкія тканіны апынуліся і па-за ўвагай мастакоў-прыкладнікаў, якія працуюць у галіне тэкстыльнай прамысловасці — на Віцебскім і Магілёўскім шаўковых, Баранавіцкім баваўняным камбінатах і інш. На гэтых прадпрыемствах вырабляюцца сотні і тысячы якасных тканін, але іх мастацкае афармленне не заўсёды можа задаволіць сённяшняга пакупніка. Тут міжволі прыгадваюцца музейныя калекцыі. Колькі карыснага і цікавага можа знайсці тут сучасны мастак — у багаці і разнастайнасці арнаментальнай, колеравай выразнасці, прычым паводле ўзору і г. д. Праўда, механічна пераносіць узоры мінулага ў сучасныя тканіны, відаць, няма патрэбы, бо зараз і тэхнічныя магчымасці прадпрыемстваў ужо іншыя, новыя матэрыялы, новыя віды аздаблення тканін. Але асэнсавана мастацкі патэнцыял непаўторных узораў шаўнаткацтва, узяць на ўважанне яго лепшыя здабыткі — адна з галоўных задач сучаснага мастака. Мастацкія тканіны мінулага — гэта неабмежаванае поле творчых пошукаў і знаходак. Дзе прыгажосць самага матэрыялу спалучалася з пазытыўнай прыгажосцю народнай фантазіі. Рабілі тыя тканіны, які і паясы, рукі народных умельцаў, якіх «ад родных ніў, ад роднай хаты ў панскі двор дзелі красы» бралі «ткаць залатыя паясы».

..і тчэ, забыўшыся, рука
Замест персідскага ўзора
Цвятком радзімы васілька,
Гэта ж праз колькі гадоў
успомніў Максім Багдановіч
майстэрства случкіх ткачых
і назаўжды ўвёў іх у нашу
памяць.

А. ЛЯВОНАВА,
старшы навуковы супрацоўнік ІМЭФ АН БССР



- 3 22 па 28 снежня
- 23 снежня, 18.50
«НА ПРЫНЕМАНСКИХ ПРАСТОРАХ»
Вы сустрэнецца з гродзенскімі мастакамі інтэр'ера А. Ступенем і С. Кічко.
Перадача знаёміць таксама з творчасцю паэта С. Валодзькі.
- 24 снежня, 19.50
«РОДНАЕ СЛОВА»
Пра зтымалогію слова «мір», яго сіманіміку, адлюстраванне тэмы міру ў фальклоры і гістарычнай літаратуры і пойдзе гаворка ў першым сюжэце перадачы.
- 25 снежня, 19.50
«ЖЫВОЕ СЛОВА»
Затым супрацоўнікі Інстытута мовазнаўства імя Януба Коласа АН БССР пазнаёмяць гледачоў з «Лінгвістычным атласам Еўропы», расказваюць, як у ім адлюстравана наша беларускае слова. І на заканчэнне — мастацкі кіраўнік народнага тэатра чыталінікі «Жывое слова» Мінскага педагогічнага інстытута імя М. Горкага А. Калыда расказае пра гэты творчы калектыў, які нядаўна адзначыў сваё дваццацігоддзе.
- 26 снежня, 18.50
«СТУДЫЯ «ЭФІР» ПАКАЗВАЕ...»
А. Макоўскі, «Карані». Прэм'ера тэлевізійнага спектакля. Рэжысёр С. Гавенка.
- 27 снежня, 10.25
«ГЕНЕРАЛ ПАРЫЖСКОЙ КАМУНЫ»
Спаўняецца сто пяцьдзесят гадоў нашаму знакамітаму земляку Валерыю Урублеўскаму. Гэтай даце прысвечаны тэлеархывы, які расказае пра родныя мясціны Урублеўскага, пра яго ўдзел у паўстанні 1863 года на Беларусі, пра ролю нашага земляка ў Парыжскай камуне, пра яго работу ў Інтэрнацыянале, сяброўства з Карлам Марксам і Фрыдрыхам Энгельсам.
- 27 снежня, 15.55
«ДРУГІ УСАЕЗНАНЫ ФЕСТЫВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ. ПРЫСВЕЧАНЫ 70-ГОДДЗЮ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНИКА»
«Мы — музычная сям'я». Выступе ансамбля Балачконых з Рэчыцы.
- 27 снежня, 16.30
«Я У СЭРЦЫ УСЕ ЗБЯРОГ»
Перадача прысвечана творчасці пісьменніка М. Аўрамчыка. У ёй прымае ўдзел народны паэт Беларусі П. Пачанка.
- 27 снежня, 18.25
«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ»
Пачынае праграму А. Вярцінскі, які дзеліцца сваімі думкамі пра дасягненні беларускай літаратуры за сёлета год.
- Пісьменнік У. Ліпскі расказае, як стваралася кніга «Крутыя вёрсты».
- Наступны сюжэт прысвечаны 90-гадзю з дня народжэння М. Чарота.
Пра творчасць драматурга Я. Шабана гавораць І. Чыжынаў і артыстка Г. Дзюгілева.
- Сустрэнецца таксама з пісьменнікам, загадкавым аўтарам прозы часопіса «Маладоць» У. Дамашэвічам. Рубрыка «Дэбют» знаёміць з маладой паэтэсай В. Куртаніч. І на заканчэнне — рэпартаж з Цэнтральнай кнігарні горада Мінска.
- Вядучая — паэтэса В. Анолава.
- 28 снежня, 13.05
«НАШЫ ГОСЦІ»
Скрыпач П. Кунца выканае творы І. Стравінскага і літоўскага кампазітара В. Багданова.
- 28 снежня, 21.45
«СТУДЫЯ «ЭФІР» ПАКАЗВАЕ...»
В. Бланіт, «Вяселле ў Бераніках». Рэжысёр — В. Дзяржын. Ролі выконваюць народныя артысты рэспублікі Г. Гарбун і М. Захарэвіч, артысты Я. Нікіцін, Т. Аніміна.

У «КНИГАРНИ ПИСЬМЕННИКА»

ДАЛЯГЛЯДЫ-86. Літаратурны зборнік. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 2 р.

І. ЖАРНАСЕК. Ліст да сына. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 45 н.

П. ЛАГЕРКВІСТ. Кат. Аповесць. Карлік. Раман. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 20 н.

Э. СКОБЕЛЕУ. Фігуры. Драмы. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 80 н.

Ф. ЯНКОУСКИ. Само слова гаворыць. Філалагічныя зводкі, абразкі, артыкулы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 80 н.

І ТЧЭ, ЗАБЫЎШЫСЯ, РУКА...
3 гісторыі Слуцкай мануфактуры

шпалер, паясоў, тканін з залатым шывом. Але найбольшую вядомасць атрымала Слуцкая мануфактура, з дня заснавання якой сёлета спаўняецца 250 гадоў. Там выраблялі славутыя случкія паясы — цудоўныя ўзоры беларускага мастацкага шаўнаткацтва, якія і сёння здзіўляюць вытанчанасцю каларыту, дасканаласцю малюнка, высокім узроўнем тэхнічнага выканання.

Случкія паясы часам былі таюць з паясамі, якія з'яўляліся прыналежнасцю беларускага народнага адзення і вырабляліся не толькі на Слуцчыне, а літаральна па ўсёй Беларусі. Случкія ж паясы ўжываліся ў побыце замочнага насельніцтва, бо ткаліся з шаўковых, сярбраных і залатых нітак і цаніліся дорага. Мода на іх прыйшла з Усходу і хутка распаўсюдзілася сярод шляхты і багатых мяшчан. Аб іх шырокім бытаванні ласкава сведчаць вядомыя сармацкія партрэты — амаль на кожным з іх шляхціц у парадным адзенні падпязаны паясам. Яны мелі рознае прызначэнне: былі будзённымі і святочнымі, вясельнымі і жалобнымі. Вызначалі яны і памерамі: даўжыня ад 2 да 4 метраў, шырыня ад 20 да 40 сантыметраў. Падпіраваліся імі па верхнім адзенні, завязваючы спераду вузлом і пускаючы канцы па баках.

Вытворчасць гэтых паясоў на Слуцкай фабрыцы была наладжана не адразу. Спачатку фабрыка выпускала галуны, пазументы і іншыя залатыя рэчы. Але вялікі попыт на ўсходнія паясы, якія завозіліся ў значнай колькасці з розных краін Усходу, паскорыў арганізацыю мясцовых мануфактур. На Беларусі мануфактура спачатку ўзнікла ў Нясвіжы і, як сярэднявечны дануменці, існавала даволі працягла час. Слуцкая фабрыка шаўковых паясоў, якая называлася яшчэ фабрыкай персідскіх паясоў, або персіянскіх, развілася менавіта на аснове Нясвіжскай, што было звязана з пераходам Слуцка пасля смерці ў 1760 г. Іераніма Флавіяна ва ўладанне Міхала Казіміра Радзівіла. З пэраодам фабрыкі з Нясвіжа ў Слуцкі адназначна рэзка пашырэнне вытворчасці. У расходнай ведамасці 1763 г. пералічаны 40 работнікаў. — штат для такой фабрыкі не малы, — з якіх 6 пазначаны чаладнікамі, а ў дачыненні да астатніх 34-х названы

вырабе паясоў у Беларусі нельга лічыць выпадковай з'явай. У народным побыце паясы былі распаўсюджаны з даўніх часоў. Акрамя штодзённага ўжытку, яны з'яўляліся абавязковым аtryбутам народнай абраднасці — асабліва вясельнай. Таму паясы багата дэкараваліся, што найбольш ярка выяўлялася ў распрацоўцы каларыту і арнаментальнасці. З цягам часу ўсталювалася трывалая традыцыя мастацкага ўпрыгожвання паясоў: няспынна ўдасканальвалася тонкасць выпрацоўкі, прыгажосць афарбоўкі і арнаментальнасці. Высокі ўзровень беларускага народнага мастацкага ткацтва адраіраваў, безумоўна, не апошняю ролю ў выбары месца для стварэння мануфактур паясоў — спачатку Нясвіжскай, потым Слуцкай. Праўда, першыя іх крокі былі яшчэ цесна звязаны з усходняй традыцыяй. Нават і працавалі на фабрыцы спачатку персы і туркі, якіх прывёз князь. Але хутка ў горад Станіслаў былі накіраваны для навучання маладыя хлопцы Томас Хаецкі і Ян Гадоўскі, якія перанялі вопыт станіслаўскай персіянкі.

Неўзабаве на фабрыцы працавалі ўжо мясцовыя майстры-ткачы — Іосіф Барсук, Міхал Баранцэвіч, Канчыла, Лойна і інш. Узначальваў фабрыку Ян Мажарскі, а пасля яго смерці — сын Лявон. Фабрыка ў гэты перыяд выпускала значную колькасць прадукцыі. Пра гэта сведчаць ведамасці Мінскага губернскага праўлення «аб фабрыках і мануфактурах 1796 г.», дзе пазначана, што мануфактура Я. Мажарскага выпрацоўвалася ў год «польскіх шаўковых з золатам» паясоў да 200 штук, «самыя лепшыя» з іх прадаваліся па 100 рублёў, «сярэдняй даброты» — па 50 рублёў. Наогул дзейнасць Я. Мажарскага прынесла заслужаную славу Слуцкай фабрыцы. Менавіта ў гэты перыяд быў створаны тып паяса, які атрымаў назву «случкі», дзе пад уплывам народных густаў усходняй ўзоры былі істотна перапрацаваны. Змяніліся памеры паяса, структура арнаменту. Цяпер пояс уяўляў доўгае шаўковае палотнішча з узорам, у большай ці ў меншай ступені затканнае залатой ніткай. Ён склаўся з трох частак — сярэдняй і двух канцоў. Сярэдняй упрыгожвалі гладкія або арнаментаваныя паярочныя палосы, раздзеленыя лініямі драбнакропкавага, гаршчатага арнаменту. Радзей на ім быў лускавы, сячаты арнамент, або ў гаршак. Вялікая ўвага надавалася дэкаратыву афармлення канцоў паяса, якія ўпрыгожваліся двума, радзей адным або трыма расліннымі матывамі ў выглядзе бунетаў кветак у вазах або без ваз, вян-

золатам, пунсовы з сінім і з золатам.

Паясы ткаліся адналіцавымі і двухліцавымі. Значным дасягненнем ткацкага майстэрства на Слуцкай фабрыцы было стварэнне чатырохліцавых паясоў. Асабліва ўважліва ўважваліся ўрачыстасць паясам надавалі сярэбраныя або залачоныя ніці, якімі іншы раз быў густа заткані іх ліцавы бок. Такія паясы называліся літвымі.

У гады дзейнасці Лявона Мажарскага случкія паясы больш удасканальваліся, асабліва — у сваёй сярэдняй частцы, для якой была ўласціва найбольш устойліва кампазіцыйная пабудова. Замест простага чаргавання палос аднолькавай шырыні ўводзілася складаная сістэма палос рознай шырыні, колеру і арнаменту. Мастацкае рашэнне паяса вызначалі кантрасты памеру, колеравай адценні, спалучэнні геаметрычнага арнаменту з раслінным, дзе пераважалі кветкі мясцовай флары. Прычым, арнамент на канцах паяса абводзіўся чорнай контурнай лініяй.

Работа фабрыкі была не заўсёды стабільная і высокая прадукцыйная. Так, у пачатку XIX ст. на фабрыцы было 24 ткацкія станкі, а ў рабочым рэжыме — толькі 12. У гэты час наогул вытворчасць паясоў значна скарачаецца, бо выходзіць з моды нацыянальнае адзенне шляхты, для якой яны прызначаліся. У апошнія гады свайго існавання фабрыка (яе след знака ў 1846 г.) выпускала шаўковыя тканіны для патрэб царквы. Дарэчы, і самі случкія паясы пазней сталі шырока выкарыстоўвацца ў царкоўным ужытку, асабліва ў каталіцкім. Іх разразаў на часткі, з якіх шылі адзенне, рэчы культурнага прызначэння. У такім выглядзе яны яшчэ і сёння дзе-нідзе захаваліся ў культурных збудаваннях Беларусі.

Збор случкіх паясоў як каштоўных вырабаў мастацкага ткацтва пачаўся яшчэ ў XIX ст., асабліва ў другой яго палове. Ім зацікавіліся і музей, і аматары-антыкварысты. Значная калекцыя случкіх паясоў знаходзілася ў радзівілаўскім палацы ў Нясвіжы, затым яна была перададзена ў Беларускае нацыянальнае галерэю. Калекцыя страчана ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Буйнейшай калекцыяй случкіх паясоў у СССР маюць Дзяржаўны гістарычны музей, Рускі музей, Дзяр-

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР, Минск. На белорусском языке.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, на пятніцах.

Ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ-30055 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніку галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталіюстрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтарскі — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукавання на машыныцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар АНАТОЛЬ ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

- Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКИ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.